

AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH ČR Z POHLEDU UČITELŮ A ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

**Přehled výsledků výzkumu pro potřeby škol, které se na výzkumu
podílely.**

Řešitelský tým: **PhDr. Ladislav Csémy**
 PhDr. Tamara Hrachovinová, CSc.
 Mgr. et Mgr. Olga Starostová
 Mgr. Petr Čáp

***VÝZKUM REALIZOVÁN ZA PODPORY GRANTOVÉ AGENTURY ČESKÉ REPUBLIKY
(GRANT Č. P407/10/0928)***

**© CEPROS, O.P.S.
PRAHA, KVĚTEN 2013**

Text neprošel jazykovou korekturou

OBSAH

ÚVODNÍ INFORMACE	4
1. ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU	4
2. ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU	5
3. METODIKA VÝZKUMU	5
4. PŘÍPRAVA DATOVÝCH SOUBORŮ A ZPRACOVÁNÍ DAT	6
5. CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÝCH SOUBORŮ.....	6

I. AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH Z POHLEDU UČITELŮ 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

VÝSLEDKY.....	8
1. PROJEVY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ČR	8
1.1. VÝSKYT AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ ŽÁKŮ V POROVNÁNÍ S MINULOSTÍ.....	8
1.2. PROJEVY AGRESE VE VZTAZÍCH MEZI ŽÁKY.....	9
1.3. PROJEVY AGRESE VŮČI UČITELŮM	12
1.4. ÚMYSLNÉ POŠKOZOVÁNÍ VĚCÍ ŽÁKŮ A VYBAVENÍ A MAJETKU ŠKOLY	16
1.5. KYBERŠIKANA JAKO FORMA AGRESE.....	17
2. NÁZORY UČITELŮ NA VÝROKY O AGRESIVITĚ ŽÁKŮ... ..	20
2.1. KOMPETENCE K ŘEŠENÍ AGRESIVITY	20
2.2. AGRESIVITA JAKO PROBLÉM V PRÁCI PEDAGOGA	25
2.3. AGRESIVITA JAKO PROBLÉM, KTERÝ BY MĚL ŘEŠIT NĚKDO JINÝ NEŽ PEDAGOG	32
3. NÁZORY UČITELŮ NA MOŽNOSTI OVLIVŇOVÁNÍ AGRESIVITY ŽÁKŮ.....	37
ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ	45
PŘEHLED TABULEK	48
PŘEHLED GRAFŮ	48

I. AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH Z POHLEDU ŽÁKŮ

2. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

VÝSLEDKY	47
1. PROJEVY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ČR.....	47
1.1. ŽÁCI ZÁKLADNÍCH ŠKOL JAKO SUBJEKT AGRESE	47
1.2. ŽÁCI ZÁKLADNÍCH ŠKOL JAKO OBJEKT AGRESE	59
2. VÝSKYT AGRESE NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL	66
2.1. PROJEVY AGRESE VE VZTAZÍCH MEZI ŽÁKY	66
2.2. PROJEVY AGRESE ŽÁKŮ VŮČI UČITELŮM	70
2.3. PROJEVY AGRESE UČITELŮ VŮČI ŽÁKŮM	74
2.4. POŠKOZOVÁNÍ MAJETKU ŠKOLY JAKO PROJEV AGRESE.....	75
3. ŠIKANA NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL	77
ZÁVĚREČNÉ SHRNTÍ	80
PŘEHLED TABULEK	83
PŘEHLED GRAFŮ	83

ÚVODNÍ INFORMACE

1. ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU

Agresivita žáků ve školách je diskutovaným a ve světě stále častěji sledovaným tématem (Smith, 2002), a to nejen díky medializaci několika výjimečných případů násilného chování s fatálními důsledky ve Spojených státech, Německu či Británii, ale zejména s ohledem na obavy učitelů z násilného chování žáků. Zvýšený zájem o studium projevů agresivního chování ve školách má i praktické důvody. Násilné chování interferuje s výukovým procesem, negativně ovlivňuje meziosobní vztahy i celkovou atmosféru ve škole. Děti, které jsou vystaveny soustavnému fyzickému nebo slovnímu násilí spolužáků, mají tendenci stáhnout se z výukových a jiných školních aktivit, vyhýbat se školní docházce, což zpravidla má za důsledek horší školní úspěšnost. (Buhs, Ladd, Herald, 2006; Funk, 2001).

Dotazová šetření zaměřená na výskyt různých forem agresivního chování ve škole mají značný význam pro vytváření programů bezpečnosti ve škole. Příkladem takového projektu je starší americká studie The MetLife Survey, která mapovala agresivitu ve veřejných školách (Price, Everett, 1997; Binns, Markow, 1999). Podávala nejen obrázek o násilném chování ve školách, ale také analyzovala změny, k nimž došlo po zavedení opatření omezujících projevy agrese ve škole. Problematice agrese se věnovala řada studií i v Evropě, zejména v Německu a Velké Británii (Funk, 2001; Wolke et al., 2001). Vedle výskytu násilného chování se tyto práce zabývají rovněž důvody, které k agresivnímu chování vedou. Podle pedagogů jsou to zejména nedostatek rodičovského dohledu na trávení volného času dětí a na jejich chování doma, slabé vazby v rámci rodiny, tlak vrstevníků a spolužáků a užívání alkoholu a drog ve skupinách školní mládeže.

Domácích studií, které se zaměřují specificky na výskyt agresivního chování, není mnoho. Jejich ucelený přehled podala Kohout-Diazová (2009). V řadě českých prací se neukázněné chování nebo agresivita ve škole sleduje jako faktor, který ohrožuje duševní zdraví učitelů, jejich výkonnost, příp. jako faktor přispívající k profesnímu vyhoření pedagogů. (Bendl, 2004; Mičák, 1998; Paulík, 1999; Dan 1998). Holeček, Jiřincová, Miňhová (2001) zmiňují rostoucí otevřenou agresivitu žáků jako zátěžový faktor zasluhující zvláštní pozornosti. Řehulka and Řehulková (2001) diskutují agresivitu jako jeden z faktorů, který ovlivňuje školní atmosféru a přispívá k pracovnímu přetížení pedagogů, zejména žen. Všimají si také maladaptivních strategií,

jimiž učitelé reagují na špatnou atmosféru ve škole, nekázeň a pracovní zátěž (mezi ně patří užívání sedativ, kouření a spotřeba alkoholických nápojů).

Prezentovaná práce vznikla na základě výzkumu, jehož hlavním cílem bylo analyzovat rozsah a formy agresivního chování ve školách. Projekt byl rozdělen do dvou částí. V jedné části byli dotazováni učitelé, v druhé žáci. Pro obě skupiny byl sestaven originální dotazník. V tomto přehledu předkládáme přehled hlavních výsledků výzkumu jako zpětnou informaci pro školy, které se na výzkumu podílely.

2. ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU

Výzkumný záměr a projekt výzkumu byl zpracován v průběhu dubna – září 2010. Jeho oponování proběhlo v říjnu 2010.

Vlastní sběr dat byl uskutečněn v období od 15. 11. 2010 do 27. 6. 2011. Kontrola a vyvážení dat a jejich základní matematicko-statistická analýza byla uskutečněna ve druhé polovině roku 2011, v průběhu roku 2012 a v první polovině roku 2013 byly zpracovány frekvenční a kontingenční tabulky, byla postupně realizována interpretace dat. V průběhu řešení byly dosud zpracovány 4 odborné články, z nichž jeden je již publikován, další přijat k tisku a zbývající jsou zatím v recenzním řízení.

3. METODIKA VÝZKUMU

Dotazník pro učitele sestával z 94 položek uspořádaných do 21 celků. Po obsahové stránce se otázky týkaly výskytu různých forem agrese ve škole, názoru učitelů na agresivitu v kontextu práce pedagoga a názorů na možnosti řešení problémů s agresivitou žáků. Vedle otázek zaměřených na agresivitu byly do dotazníku zahrnuty otázky, zjišťující některé osobnostní charakteristiky, životní a pracovní spokojenost a základní demografické proměnné.

Dotazník pro žáky sestával ze 133 položek uspořádaných do 33 celků. Po obsahové stránce se otázky týkaly výskytu různých forem agrese ve škole i osobních zkušeností žáků s ní. Vedle otázek zaměřených na agresivitu byly zahrnuty otázky zjišťující některé osobnostní charakteristiky, volnočasové aktivity, rodinné zázemí, jednání učitelů ve vztahu k žákům, spokojenost v životě i ve škole, osobnostní charakteristiky a základní demografické proměnné.

Sběr dat byl prováděn prostřednictvím on-line webové aplikace, přičemž každé škole, která přijala účast na výzkumu, bylo přiděleno 10 individuálních přihlašovacích hesel, které umožňovaly přístup pedagoga do internetové aplikace a vyplnění dotazníku. S ohledem na to, že se výzkum týkal žáků 7. , 8. a 9. tříd základních škol, byl výběr škol prováděn pouze ze škol, které mají druhý stupeň. Výběr škol byl náhodný,

s využitím náhodně generovaného výběrového algoritmu aplikovaného na elektronický registr škol. Výběr byl dvoukolový, v prvním kole bylo náhodně vybráno 175 škol, ve druhém kole dalších 65 škol. Školy byly osloveny informačním dopisem zaslaným poštou a elektronicky. V dopise byl vysvětlen cíl výzkumu, podmínky účasti a postup při vyplňování dotazníků. Účast každé školy byla zcela dobrovolná, každé škole, která se výzkumu účastnila, byla nabídnuta odměna, která měla alespoň zčásti kompenzovat čas věnovaný výzkumu. Z oslovených škol přijalo účast celkem 115 škol. 114 využilo sběr dat on-line metodou přes webové rozhraní, jedna škola z technických důvodů využila alternativní možnosti vyplňovat dotazníky vytištěné na papíře.

4. PŘÍPRAVA DATOVÝCH SOUBORŮ A ZPRACOVÁNÍ DAT

Vyplněné tazatelské archy v elektronické podobě prošly logickou a optickou kontrolou. Kontrolovány byly logické vazby, úplnost a věrohodnost vyplnění.

V rámci výzkumu se objevily chybějící údaje v podobě tzv. prázdných missingů, kdy otázka nebyla zodpovězena. Takovýchto chybějících údajů nebylo mnoho. Vzhledem k tomu, že pro matematicko-statistické analýzy je potřeba definovat chybějící nebo nevalidní údaje jako jednu hodnotu, byly vlastní analýzy provedeny na základě validních hodnot každého znaku.

Vzhledem k tomu, že mezi použitými položkami byly spojitě odpovědi, byla provedena transformace na datovém souboru, aby bylo možné hlavní výsledky přehledně shrnout. V důsledku transformace se změnil charakter znaků u transformovaných proměnných ze spojitých většinou na intervalové či kategoriální.

5. CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU

Údaje, jejichž rozboru je tato zpráva věnována, byly získány od výběrového souboru o velikosti 1003 učitelů základních škol a 3166 žáků 7., 8. a 9. tříd ze 115 základních škol.

Složení výběrového souboru učitelů z hlediska základních demografických znaků je následující: dle pohlaví tvoří soubor 199 (19,8 %) mužů a 804 (80,2 %) žen.

Dle věku měl výběrový soubor učitelů tuto strukturu:

Tabulka č. 1 - Složení výběrového souboru dle věku

VĚK	N	%
DO 34 LET	239	23,8
35 - 44 LET	324	32,3
45 - 54 LET	323	32,2
55 A VÍCE LET	117	11,7
CELKEM	1003	100,0

Složení výběrového souboru učitelů dle délky pedagogické praxe bylo následující:

Tabulka č. 2 - Složení výběrového souboru dle délky pedagogické praxe

DÉLKA PRAXE	N	%
DO 5 LET	142	14,2
6 - 15 LET	313	31,2
16 - 25 LET	305	30,4
26 A VÍCE LET	243	24,2
CELKEM	1003	100,0

Celkem 859 (85,6 %) učitelů uvedlo, že učitelské povolání vystudovali a vykonávají od studií. Třídnictví v loňském nebo letošním roce vykonávalo 738 (73,6 %) učitelů.

Složení výběrového souboru žáků z hlediska základních demografických znaků je následující: dle pohlaví tvoří soubor 1655 (52,3 %) chlapců a 1511 (47,7 %) dívek. Dle zastoupení jednotlivých tříd je ve výběrovém souboru zastoupeno 811 (25,6 %) žáků 7. tříd ZŠ, 1178 (37,2 %) žáků 8. tříd ZŠ a 1177 (37,2 %) žáků 9. tříd ZŠ.

I.

AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH ČR Z POHLEDU UČITELŮ 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

VÝSLEDKY

1. PROJEVY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH ČR

V rámci výzkumu učitelů byla zjišťována jejich stanoviska k agresivnímu chování žáků na druhém stupni základních škol. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké formy agrese se vyskytují mezi žáky nejčastěji, jak rozšířené je agresivní chování žáků k učitelům a v jaké míře dochází k poškozování majetku ostatních žáků a školy. Zjišťován byl rovněž názor učitelů na to, zda se agresivní chování žáků na druhém stupni základních škol ve srovnání s minulostí rozmáhá či zda zůstává v podstatě na stejné úrovni. Pozornost byla rovněž věnována „kyberšikaně“ jako specifické formě agrese, objevující se zejména v posledních letech v souvislosti s rozvojem informačních technologií.

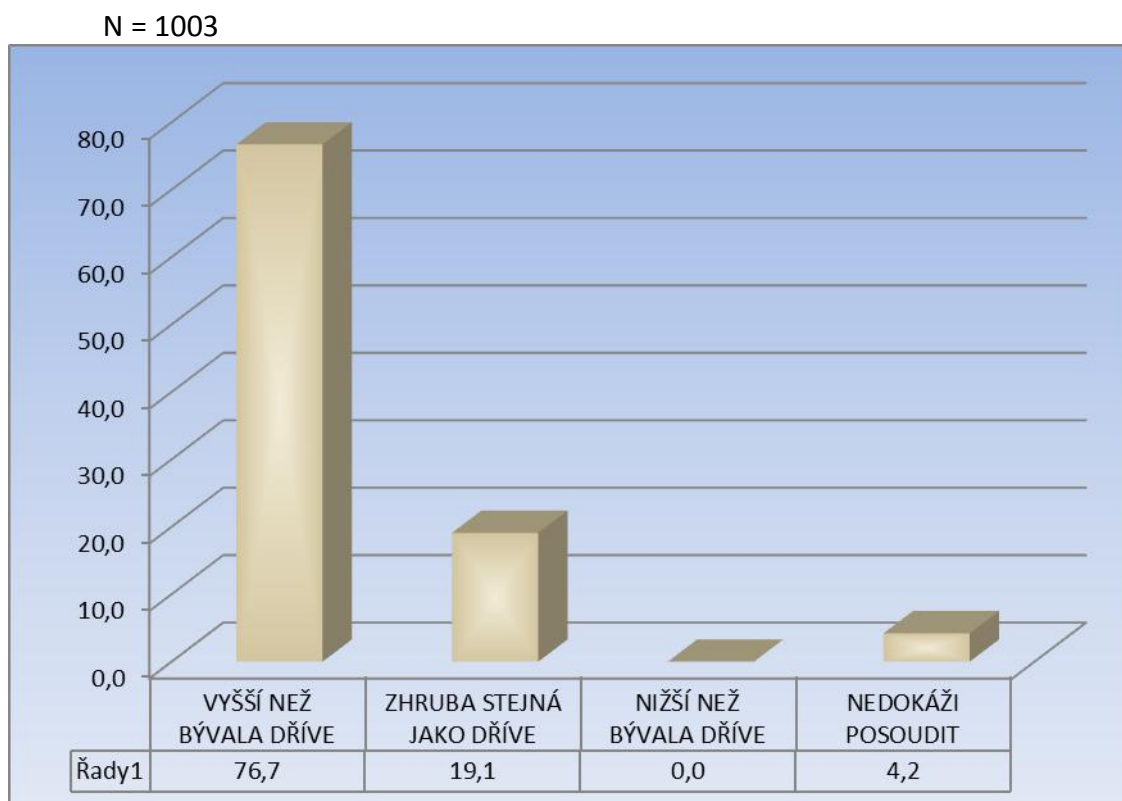
1.1. VÝSKYT AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ ŽÁKŮ V POROVNÁNÍ S MINULOSTÍ

Zcela jednoznačné je stanovisko učitelů 2. stupně základních škol v otázce, zda je agresivní chování žáků ve srovnání s minulostí četnější, či nikoliv. Více než tři čtvrtiny (76,7 %) učitelů uvedly, že dle jejich názoru je agresivita žáků na 2. stupni základních škol vyšší, než bývala dříve. Jen necelá pětina (19,1 %) učitelů se domnívá, že je zhruba na stejné úrovni, nikdo z učitelů neuvedl, že by agresivita žáků byla v porovnání s minulostí nižší. Zbývajících 4,2 % učitelů tuto okolnost nedokáže posoudit.

Stanovisko učitelů v této záležitosti je poměrně jednoznačné, což ilustruje i nízká míra směrodatné odchylky ($s = 0,684$).

Z porovnání jednotlivých skupin respondentů vyplývá, že učitelé-muži se častěji než ženy domnívají, že agresivita žáků je zhruba stejná, jako bývala dříve, ženy jsou naopak ve větší míře toho názoru, že agresivita je vyšší.

Graf č. 1 – Názor na agresivitu žáků ve srovnání s minulostí (v %)

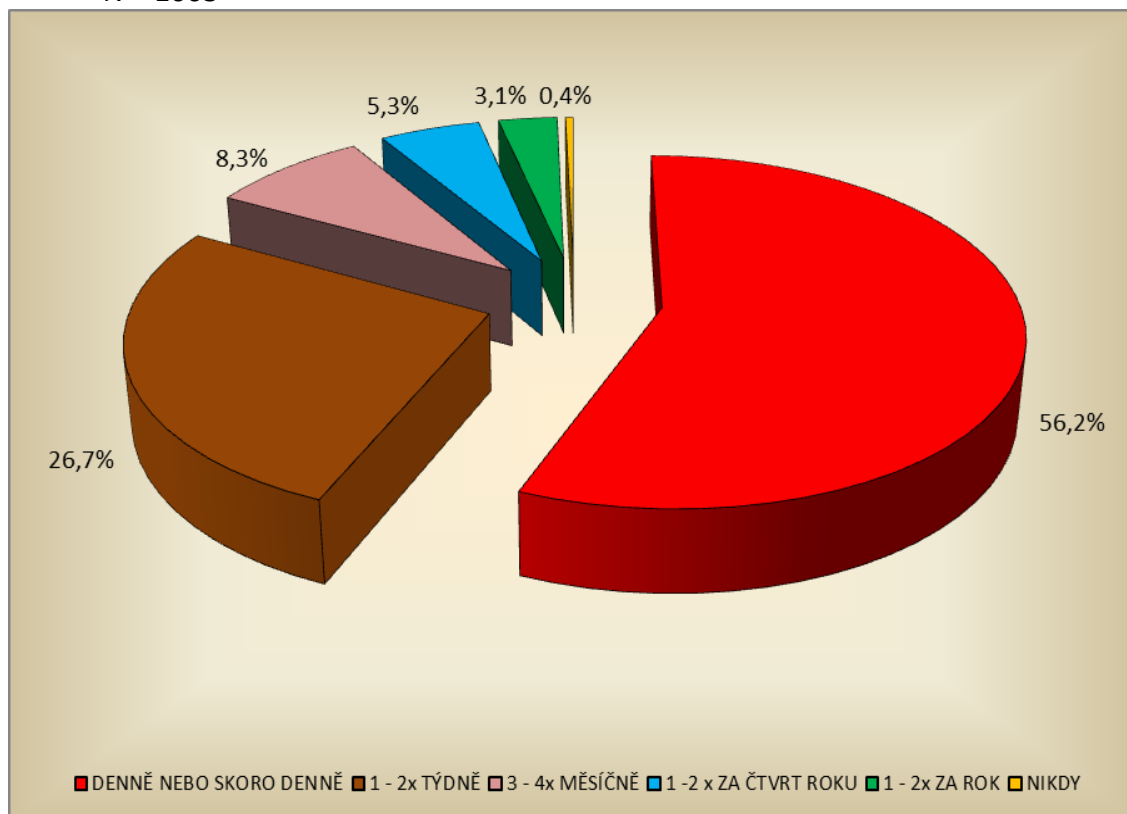
Z pochopitelných důvodů mladší učitelé s menší praxí častěji než ostatní volí v tomto případě odpověď „nevím“. Učitelé, kteří zastávají názor, že agresivita žáků je vyšší než dříve, jsou méně spokojeni se svým povoláním a hůře hodnotí úroveň svého psychického zdraví. Častěji rovněž uvádějí, že je učitelská práce velmi psychicky zatěžuje a jsou s ní méně spokojeni. Lze konstatovat, že agresivita žáků souvisí se spokojeností učitelů s jejich povoláním a s jejich psychickým zdravím.

1.2. PROJEVY AGRESE VE VZTAZÍCH MEZI ŽÁKY

Formy agrese mezi žáky byly identifikovány ve dvojí podobě – ve formě hrubé slovní agrese a ve formě agrese fyzické. Učitelé byli v rámci výzkumu dotázáni, jak často se v průběhu posledního roku ve škole (ve třídě při vyučování nebo o přestávkách) s uvedenými formami agrese setkali.

Graf č. 2 – Hrubá slovní agrese mezi žáky v posledním roce

N = 1003

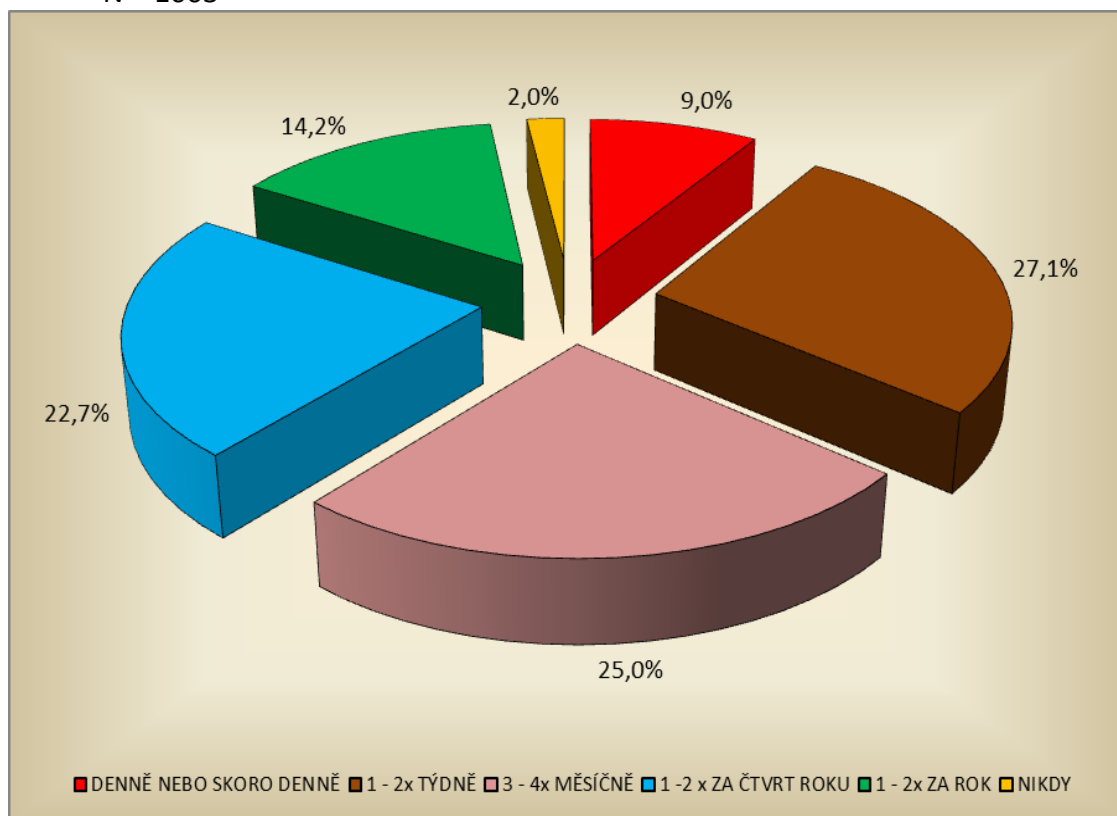

Hrubá slovní agrese mezi žáky je na 2. stupni základních škol velmi častá. Více než polovina (56,2 %) učitelů se s ní v posledním roce setkávala denně nebo skoro denně, zbývající učitelé uvádějí nižší četnost. Pouze 0,4 % dotázaných uvedly, že se s hrubou slovní agresí mezi žáky v posledním roce nesetkali.

Z analýz realizovaných na základě druhého stupně třídění vyplývá, že ti učitelé, kteří se častěji setkávají s hrubou slovní agresí mezi žáky, jsou zároveň méně spokojeni v učitelském povolání a hůř hodnotí své duševní zdraví v posledních 12 měsících. Povolání učitele je více psychicky zatěžuje a práce je neuspokojuje, nechodí do ní rádi. Zároveň svou práci ve srovnání s ostatními méně vnímají jako obohacující.

Graf č. 3 – Fyzická agrese mezi žáky v posledním roce

N = 1003

Ve srovnání s hrubou slovní agresi se **fyzická agrese** mezi žáky na 2. stupni základních škol vyskytuje dle názoru učitelů méně často. Denně nebo téměř denně se s ní v posledním roce setkávalo 9,0 % učitelů, 1x až 2x týdně 27,1 % učitelů. Tato skupina je rovněž největší, nicméně rozdíly mezi četnostmi odpovědí v jednotlivých frekvencích (1x až 2x týdně, 3x až 4x měsíčně a 1x až 2x za čtvrt roku) nejsou příliš velké. Pouze 2,0 % dotázaných učitelů uvedla, že se s fyzickou agresi mezi žáky v posledním roce nesetkala.

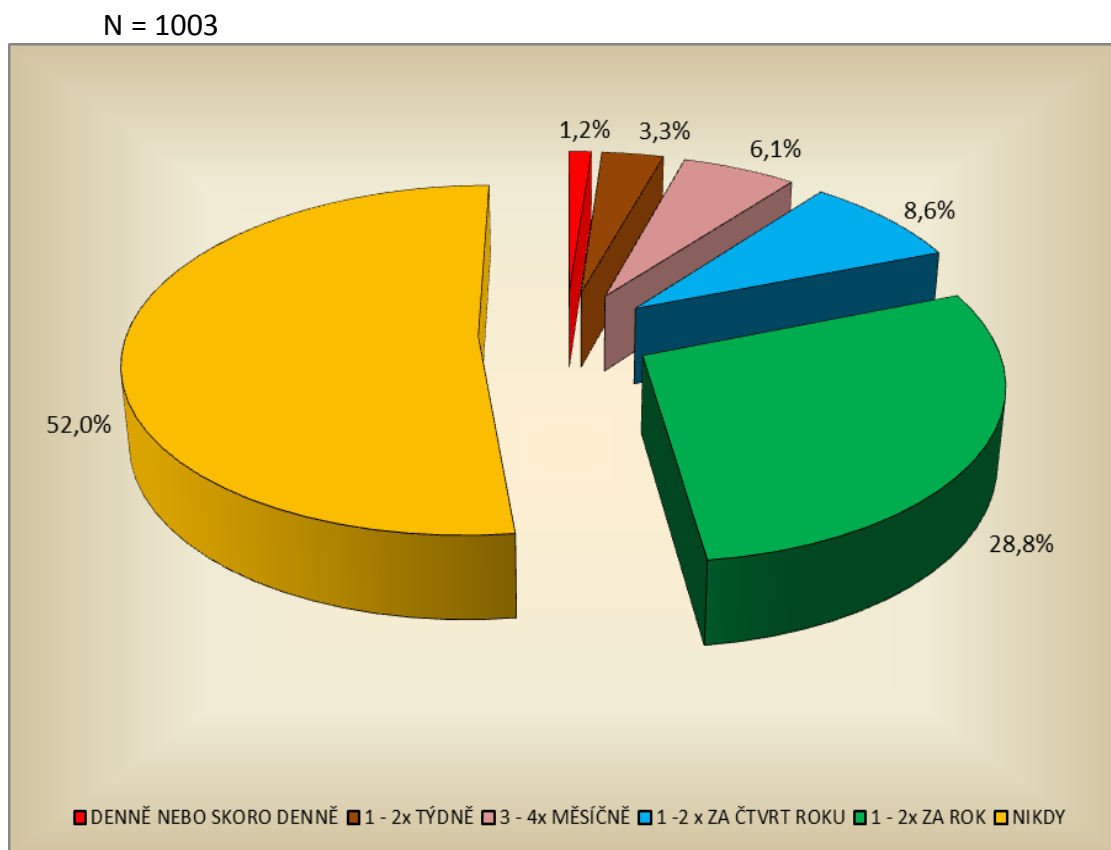
V případě výskytu fyzické agrese nebyly statisticky významné rozdíly v odpovědích jednotlivých skupin učitelů, členěných dle sociodemografických znaků (pohlaví, věk, délka praxe). Platí však, že čím častěji se učitelé s fyzickou agresi mezi žáky setkávají, tím méně jsou v učitelském povolání spokojeni a tím méně je tato práce

uspokojuje. Učitelé, kteří se častěji setkávají s agresí mezi žáky, ve větší míře hodnotí své duševní zdraví jako horší a práce je více psychicky zatěžuje.

1.3. PROJEVY AGRESE VŮČI UČITELŮM

Velká pozornost byla v rámci výzkumu věnována **agresivnímu chování žáků vůči učitelům**. Byla sledována jak slovní, tak fyzická agrese. Zároveň byli učitelé dotázáni jak na agresi projevenou vůči jejich osobě, tak na agresi vůči některému z jiných učitelů.

Graf č. 4 – Hrubá slovní agrese žáků vůči osobě dotazovaného učitele

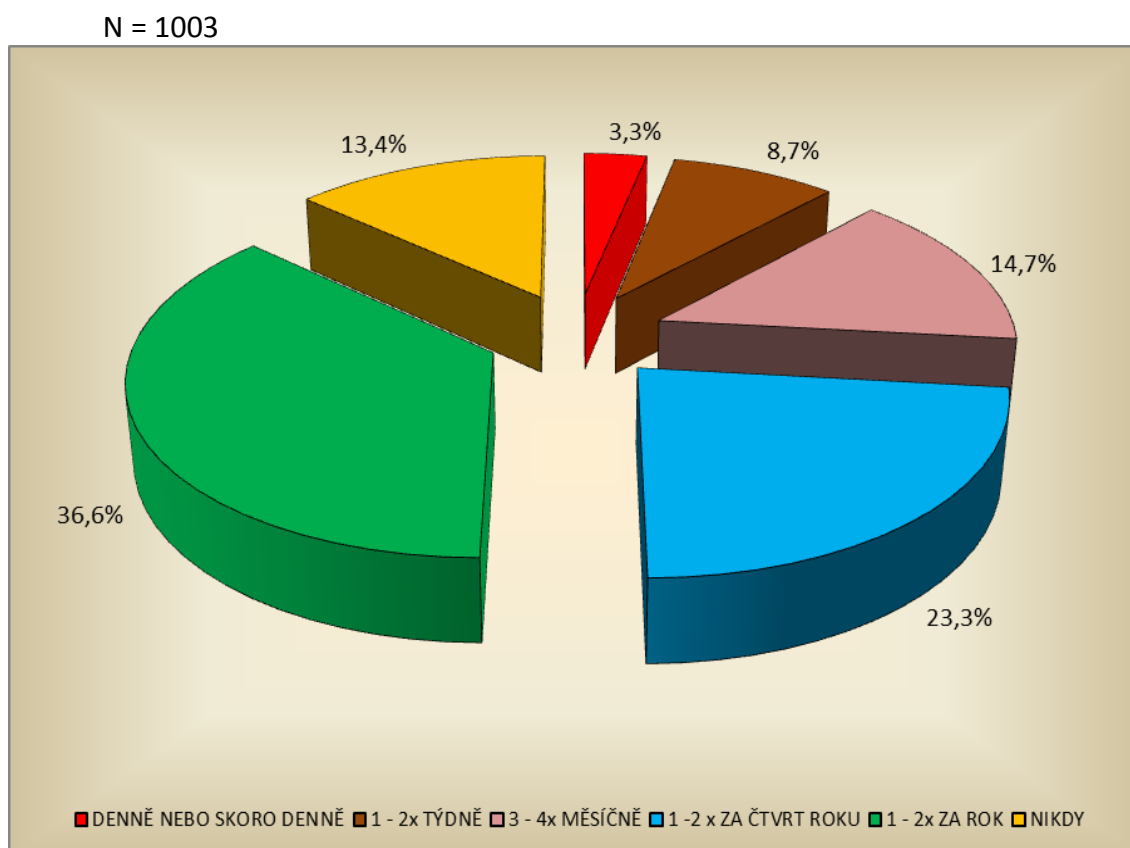

Největší část, tj. více než polovina (52,0 %), učitelů uvádí, že se s **hrubou slovní agresí žáků vůči své osobě** v posledním roce nesetkali, dalších 28,8 % se s touto formou agrese setkala 1x až 2x za rok. Četnější výskyt (1x až 2x za čtvrt roku a častěji) slovní agrese žáků vůči své osobě uvedly 19,2 % učitelů, tj. necelá pětina dotázaných.

S hrubou slovní agresí žáků vůči své osobě se v přibližně stejné míře setkávají muži i ženy, jednotlivé věkové skupiny učitelů i učitelé s různou délkou praxe. Mezi

těmito skupinami nebyly shledány statisticky významné rozdíly. Platí však, že učitelé, kteří se setkali s hrubou slovní agresí žáků vůči své osobě, jsou méně spokojeni v učitelském povolání, práce je méně uspokojuje, svůj psychický stav hodnotí jako horší, práce je více psychicky zatěžuje a přináší jim menší uspokojení.

Graf č. 5 – Hrubá slovní agrese žáků vůči některému z jiných učitelů

Četnější než útoky vůči osobě dotazovaného učitele je **výskyt hrubé slovní agrese žáků na 2. stupni základních škol vůči některému z jiných učitelů**. Jen 13,4 % dotázaných uvedly, že v posledním roce k takové formě agrese nedošlo. Oproti tomu polovina (50,0 %) učitelů uvádí, že v posledním roce k takové formě agrese vůči některému z učitelů došlo 3x až 4x měsíčně nebo častěji. Zbývajících 36,6 % uvádí frekvenci 1x až 2x za rok.

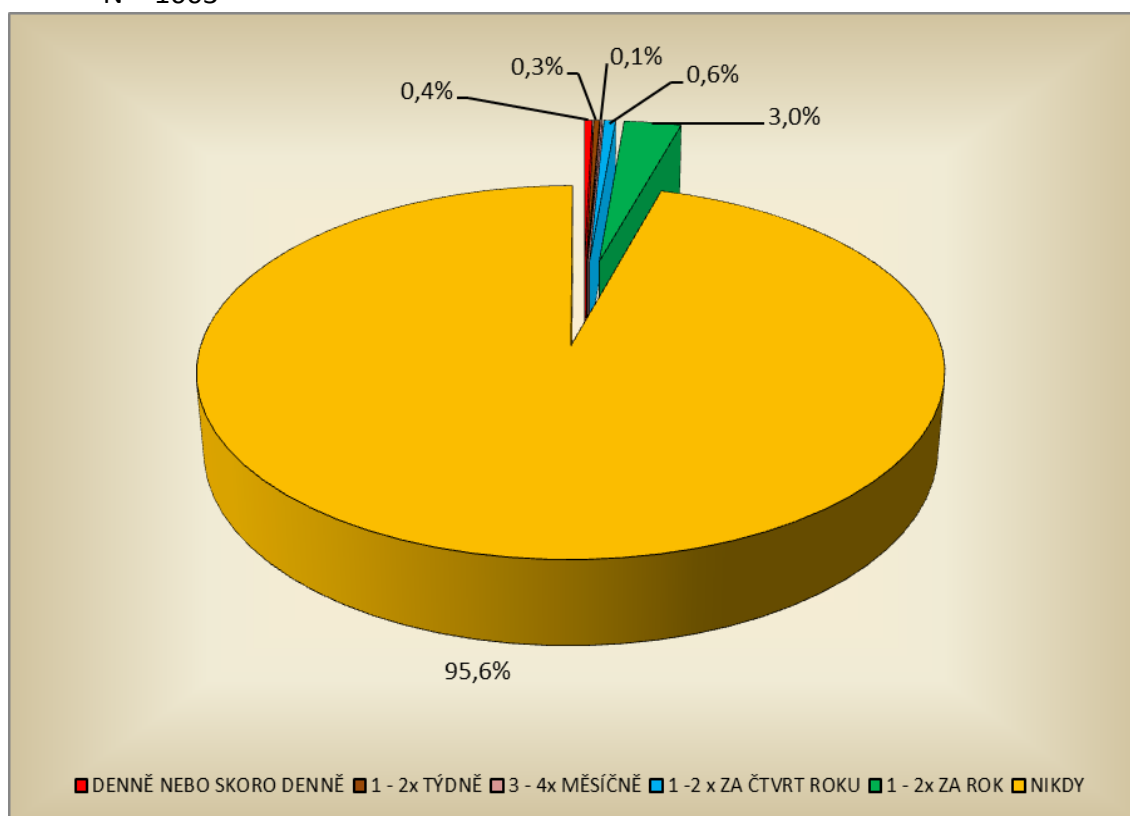
Sledované sociodemografické znaky nemají na odpovědi k této problematice vliv. Platí však, že učitelé, kteří uvedli, že k agresi žáků vůči některému z učitelů došlo, vyjadřují větší nespokojenost se svým povoláním, jejich práce je méně uspokojuje, hůře hodnotí své psychické zdraví a častěji uvádějí, že je jejich práce zatěžuje.

Jedním z nejzávažnějších projevů agresivního chování žáků na 2. stupni základních škol je **fyzická agrese žáka vůči učiteli**. Celkem 4,4 % dotázaných učitelů

uvedly, že se v uplynulém roce stali objektem fyzické agrese ze strany žáků, z nich 1,4 % bylo takovému chování vystaveno vícekrát.

Graf č. 6 – Fyzická agrese žáků vůči osobě dotazovaného učitele

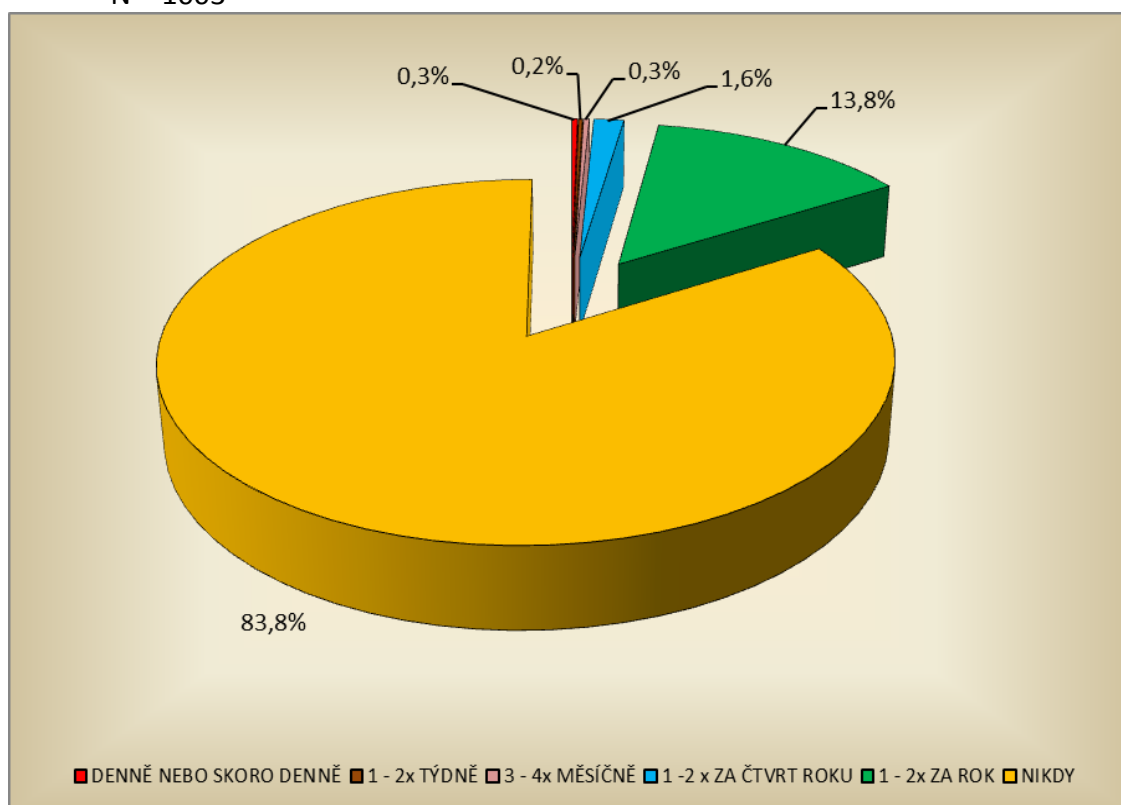
N = 1003

Pro nízký počet pozorování v některých políčkách kontingenčních tabulek nebylo možné v tomto případě aplikovat testy významnosti. Na základě výsledků však lze konstatovat, že sociodemografické znaky nemají vliv na to, zda je učitel vystaven fyzické agresi žáka, či nikoliv.

Graf č. 7 – Fyzická agrese žáků vůči některému z jiných učitelů

N = 1003

Fyzickou agresi žáků vůči některému z jiných učitelů, nikoliv tedy vůči vlastní osobě, zaznamenaly v posledním roce 16,2 % pedagogů, z nich 2,4 % uvedly, že se tak stalo ve více případech.

Podobně jako v případech jiného typu agrese platí, že skutečnost, že učitel zaznamená fyzickou agresi žáků vůči některému ze svých kolegů, ovlivňuje jeho spokojenost v zaměstnání a psychickou pohodu. Ta je větší u učitelů, kteří se s fyzickou agresí žáků vůči jiným učitelům v posledním roce nesetkali.

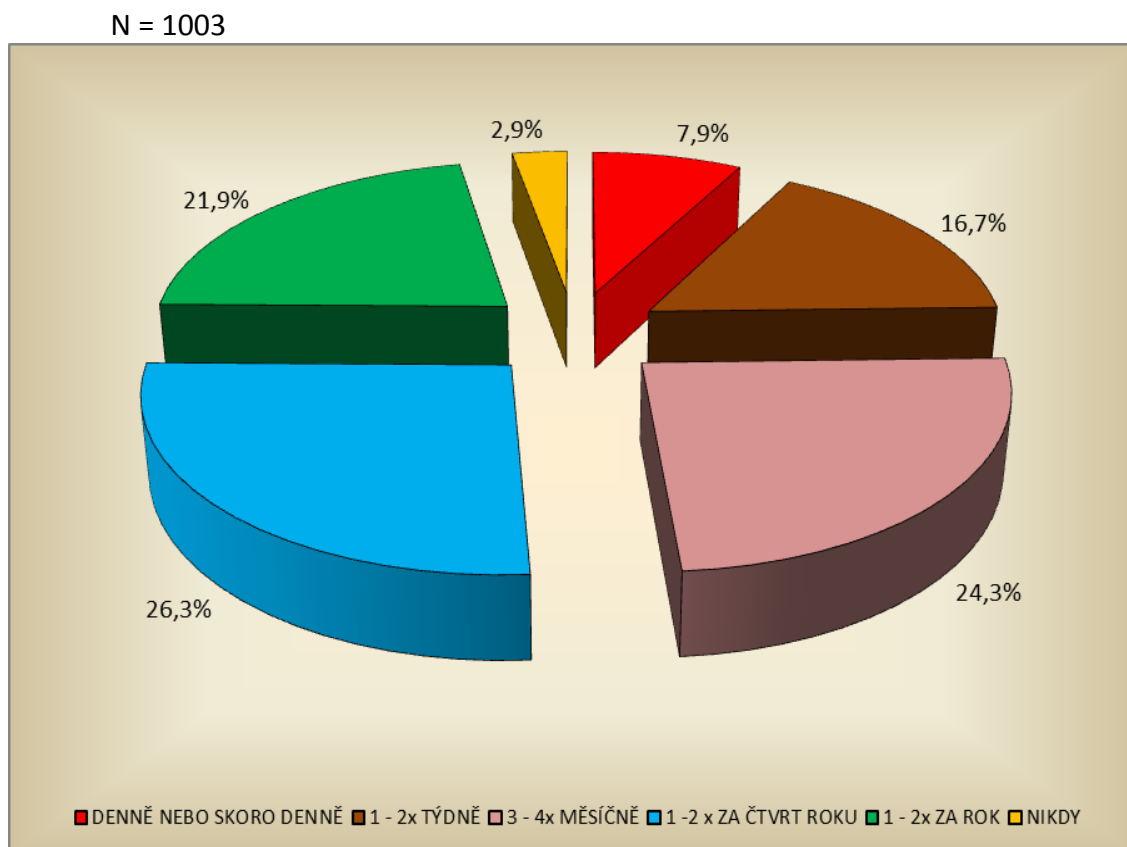
1.4. ÚMYSLNÉ POŠKOZOVÁNÍ VĚCÍ ŽÁKŮ A VYBAVENÍ A MAJETKU ŠKOLY

Jinou formou agresivního chování žáků na 2. stupni základních škol je úmyslné poškozování a ničení věcí žáků, případně vybavení nebo majetku školy. Obě oblasti byly v rámci výzkumu sledovány.

Poměrně rozšířenou formou agrese je úmyslné poškozování a ničení věcí žáků. Jen 2,9 % dotázaných učitelů uvedlo, že se s touto formou v posledním roce nesetkali. Naopak 7,9 % konstatovalo, že se s takovým chováním žáků setkává téměř denně, dalších 16,7 % uvádí četnost 1x až 2x týdně.

Učitelé, kteří se s touto formou agrese setkávají častěji, jsou v učitelském povolání méně spokojeni, práce je neuspokojuje a méně ji vnímají jako obohacující. Své duševní zdraví hodnotí jako horší a jejich práce je více psychicky zatěžuje. Vazby na sociodemografické znaky nebyly zjištěny.

Graf č. 8 – Úmyslné poškozování nebo ničení věcí žáků

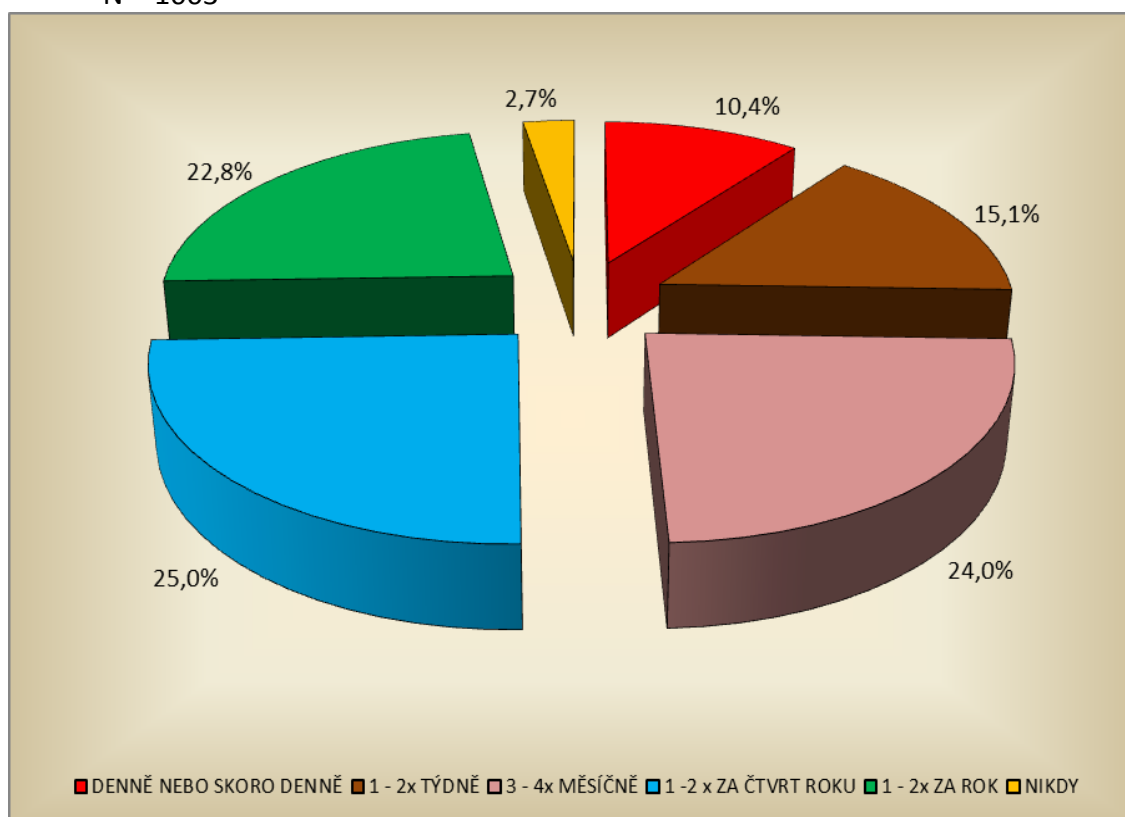
Velmi podobné jako v případě úmyslného poškozování a ničení věcí žáků je rozložení odpovědí učitelů v případě **úmyslného poškozování vybavení nebo majetku školy**. Jen 2,7 % učitelů uvedlo, že se s touto formou agresivního chování v posledním

roce nesetkali, naopak 10,4 % dotázaných se s ním setkává denně nebo téměř denně, dalších 15,1 % uvádí četnost 1x až 2x týdně.

I v tomto případě byly identifikovány statisticky významné vazby tohoto jevu na výkon práce a zdraví učitelů. Platí, že ti pedagogové, kteří se častěji setkávají s úmyslným poškozováním vybavení nebo majetku školy, jsou méně spokojeni v učitelském povolání, jejich práce je méně uspokojuje a méně ji vnímají jako obohacující. Častěji rovněž hodnotí své psychické zdraví v posledních 12 měsících jako horší a ve větší míře uvádějí, že je práce učitele velmi psychicky zatěžuje.

Graf č. 9 – Úmyslné poškozování vybavení nebo majetku školy

N = 1003

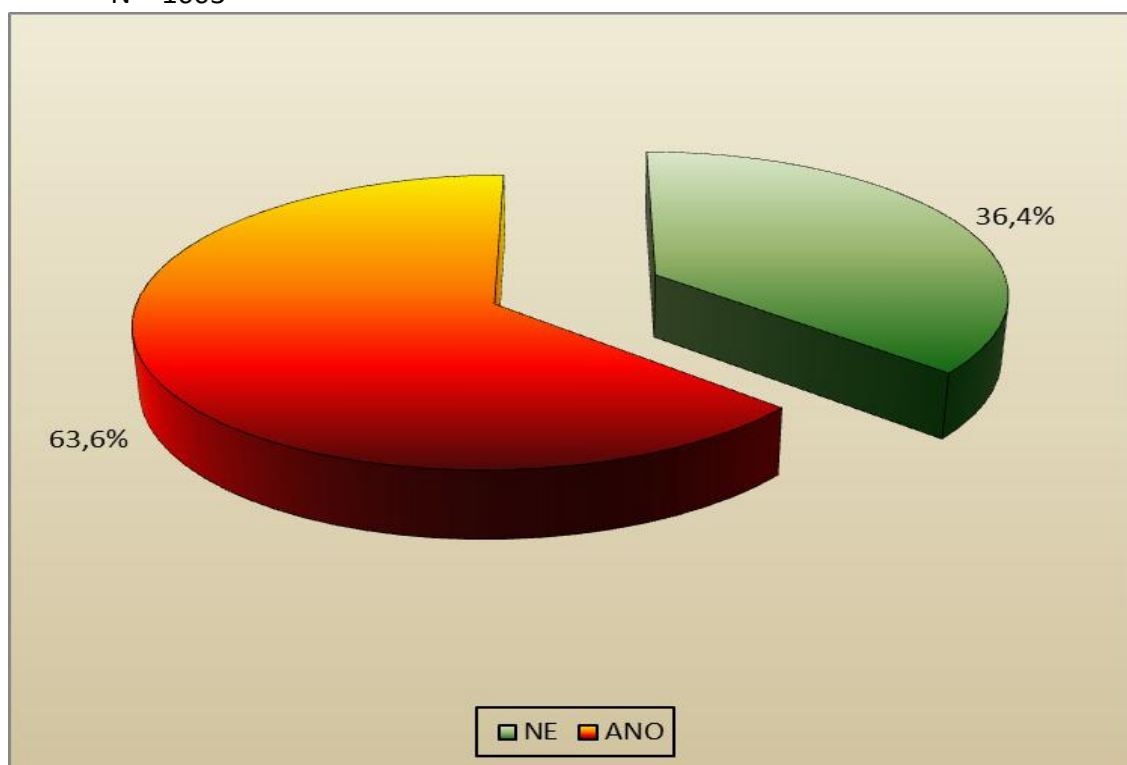
1.5. KYBERŠIKANA JAKO FORMA AGRESE

Formou agresivního jednání, které souvisí s rozvojem informačních technologií, je kyberšikana. Pro účely výzkumu byla definována jako forma jednání, kdy si žáci natáčejí na mobil učitele nebo spolužáky a nahrávku elektronicky šíří. V rámci výzkumu

bylo zjišťováno, zda se pedagogové ve škole s kyberšikanou setkali a zda ji považují za formu agresivního chování, která by je mohlo ohrožovat.

Graf č. 10 – Setkal/a jste se ve škole s kyberšikanou ?

N = 1003

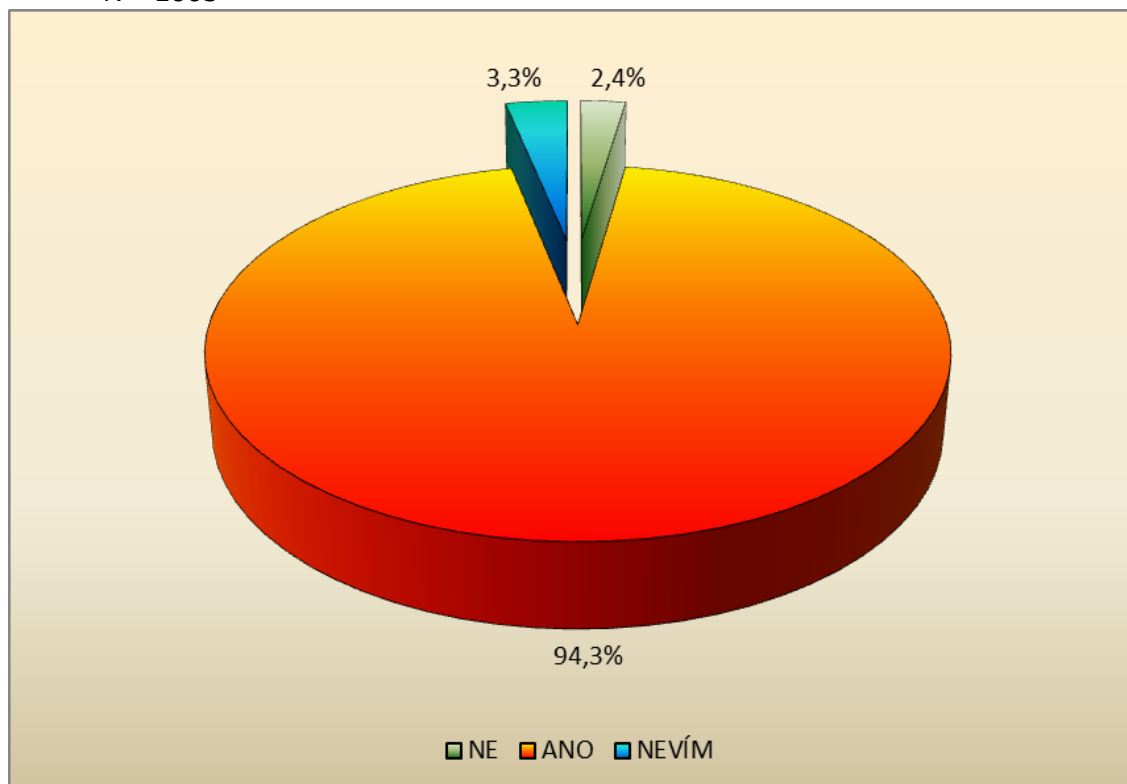

Téměř dvě třetiny (63,6 %) dotázaných učitelů uvedly, že mají s kyberšikanou ve výše uvedeném slova smyslu zkušenosti. Zbývajících 36,4 % se s ní ve škole dosud nesetkalo.

Významně častěji se s kyberšikanou setkaly učitelky-ženy a pedagogové, kteří měli v tomto nebo loňském roce třídnictví. V případě kyberšikany však nebylo, na rozdíl od jiných forem agrese, prokázáno, že by zkušenosti s ní měly vliv na spokojenost učitele v povolání a na jeho psychickou pohodu.

Graf č. 11 – Považujete kyberšikanu za něco, co by mohlo učitele ohrožovat?

N = 1003

Naprostá většina (94,3 %) učitelů základních škol hodnotí kyberšikanu jako potenciálně nebezpečnou a **považuje ji za něco, co by mohlo učitele ohrožovat**. Jen 2,4 % dotázaných jsou opačného názoru a zbývajících 3,3 % neví, jak se k problému postavit, a nemají v této záležitosti jasný názor.

V názorech na kyberšikanu nebyly identifikovány žádné statisticky významné odlišnosti ve výpovědích jednotlivých skupin učitelů. Znamená to, že názor pedagogů na tuto problematiku je homogenní. Nebylo ani zjištěno, že by tento názor byl závislý na úrovni spokojenosti učitele v povolání či na jeho hodnocení vlastního duševního zdraví.

Závěrem k problematice jednotlivých forem agresivního chování žáků z pohledu jejich učitelů lze konstatovat, že mezi jeho nerozšířenější formy jednoznačně patří hrubá slovní agrese mezi žáky. Tuto formu agresivního jednání označují učitelé jednoznačně za nejrozšířenější. Častěji se vyskytuje rovněž fyzická agrese mezi žáky, úmyslné poškozování vybavení nebo majetku školy a úmyslné poškozování nebo ničení věcí žáků. Slovní a fyzická agrese vůči učitelům je méně častá, nicméně pokud se takové případy vyskytnou, je nezbytné je považovat za velmi závažné.

Názor učitelů na výskyt jednotlivých forem agresivního jednání je jednotný. Nebyly identifikovány statisticky významné rozdíly v hodnocení mužů a žen, jednotlivých věkových skupin či dle délky praxe a třídnictví. Pouze v případě kyberšikany ženy-učitelky a učitelé, kteří měli v posledním roce třídnictví, uváděli, že se s kyberšikanou setkávali častěji.

Jednoznačně lze konstatovat, že s výjimkou kyberšikany má výskyt agresivního chování žáků ve všech jeho formách vliv na spokojenost učitele v povolání a jeho psychickou pohodu. Platí, že učitelé, kteří byli vystaveni či častěji se setkávají s agresivním chováním žáků, jsou méně spokojeni v učitelském povolání, práce je neuspokojuje, nechodí do ní rádi a nevnímají ji jako obohacující. Z hlediska psychického hodnotí tyto učitelé své duševní zdraví jako horší a rovněž uvádějí, že je práce velmi psychicky zatěžuje. Jednoznačným závěrem výzkumu je skutečnost, že agresivní chování žáků má značný vliv na spokojenost pedagoga s jeho profesí a na jeho duševní pohodu.

2. NÁZORY UČITELŮ NA VÝROKY O AGRESIVITĚ ŽÁKŮ

Názory učitelů na agresivitu žáků byly zkoumány na základě jejich stanovisek ke 14 výrokům, které jim byly v rámci výzkumu předloženy. Výroky mapovaly problematiku ve třech základních dimenzích. První dimenze byla zaměřena na **kompetence k řešení agresivity** (syceno 4 položkami), druhá mapovala **agresivitu jako problém v práci pedagoga** (syceno 6 položkami) a třetí nazírala na **agresivitu jako na problém, který by měl řešit někdo jiný než pedagog** (syceno 4 položkami). Ke každému výroku měli možnost učitelé zaujmout stanovisko na základě standardizované čtyřstupňové škály (rozhodně ano – spíše ano – spíše ne – rozhodně ne).

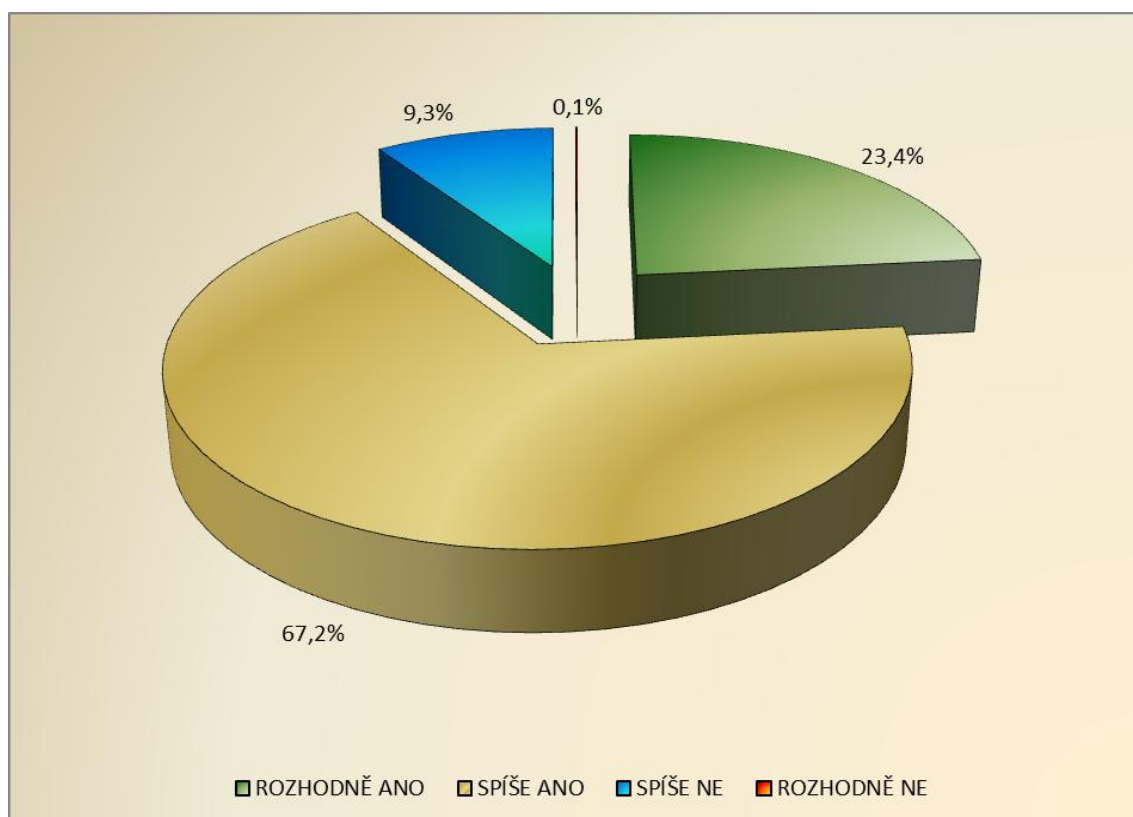
2.1. KOMPETENCE K ŘEŠENÍ AGRESIVITY

V rámci identifikace názorů na kompetence k řešení agresivity zaujímali pedagogové stanoviska ke čtyřem výročkám, zaměřeným na tuto oblast. První výrok byl formulován v následujícím znění: „*S agresivitou žáků si umím poradit*“. Mezi pedagogy výrazně převládá souhlas s tímto výrokem. Téměř tři čtvrtiny (23,4 %) dotázaných zvolily odpověď „*rozhodně ano*“, více než dvě třetiny (67,2 %) učitelů se přiklonily k odpovědi „*spíše ano*“. To znamená, že 90,6 % učitelů se zcela přiklání k názoru, že si s agresivitou žáků umějí poradit. Zbývajících 9,4 % volí negativní odpověď. Z nich pouze 0,1 % uvedla krajní možnost („*rozhodně ne*“). Lze konstatovat, že učitelé základních škol v České republice jsou ve velké většině toho názoru, že si s agresivitou žáků dokáží poradit a řešit problémy s ní spojené.

S výrokem „*S agresivitou žáků si umím poradit*“ významně více souhlasí muži, učitelé z nejstarší věkové skupiny (55 a více let) a učitelé s nejdelší dobou praxe (26 a více let). Naopak pedagogové s praxí do 5 let významně více volí odpověď „*spíše ne*“. Platí rovněž, že učitelé, kteří uvádějí, že si s agresivitou žáků umí poradit, jsou ve významně větší míře spokojeni v učitelském povolání, práce je uspokojuje, chodí do ní rádi a vnímají ji jako obohacující. Lépe hodnotí své fyzické a duševní zdraví a práce je tolik psychicky nezatěžuje.

Graf č. 12 – S agresivitou žáků si umím poradit

$N = 1003$; $\bar{x} = 1,860$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,558$;

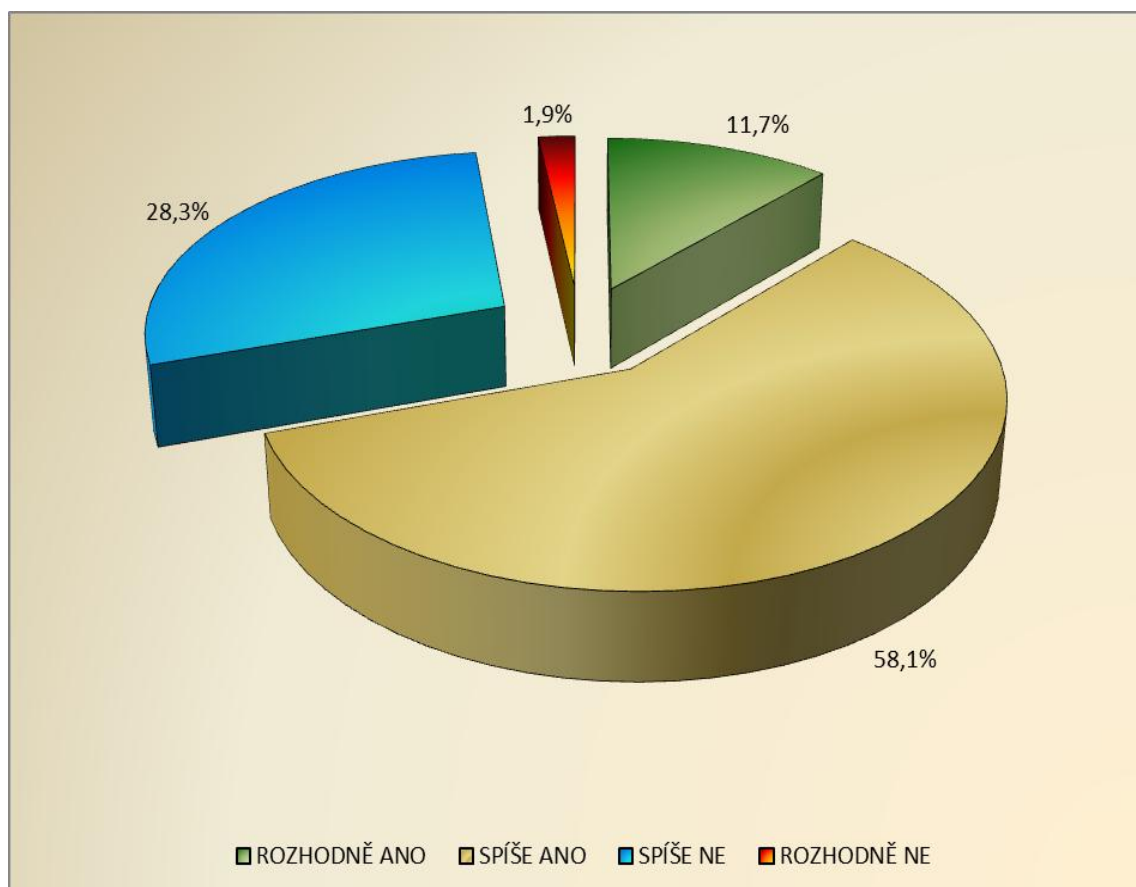

Míra středních hodnot (vážený aritmetický průměr $\bar{x}$, modus a medián) signalizuje vysoce převažující souhlasné stanovisko s touto tezí, nízká míra směrodatné odchylky (s) je známkou velké integrity odpovědí učitelů na tuto otázku.

Jiný výrok, vztahující se ke kompetencím k řešení agresivity, byl položen v následujícím znění: „Mám dostatek informací i sociálních dovedností, jak se s agresivitou žáků vypořádat“. Rovněž s tímto výrokem byl převážně vysloven souhlas. Rozhodně se s tímto výrokem ztotožnilo 11,7 % pedagogů, odpověď „spíše ano“ zvolila 58,1 % dotázaných. Nesouhlasné stanovisko zaujaly 30,2 % dotázaných učitelů.

Graf č. 13 – Mám dostatek informací i sociálních dovedností, jak se s agresivitou žáků vypořádat

N = 1003; $\bar{x}$ = 2,204; Modus = 2; Medián = 2; s = 0,659;

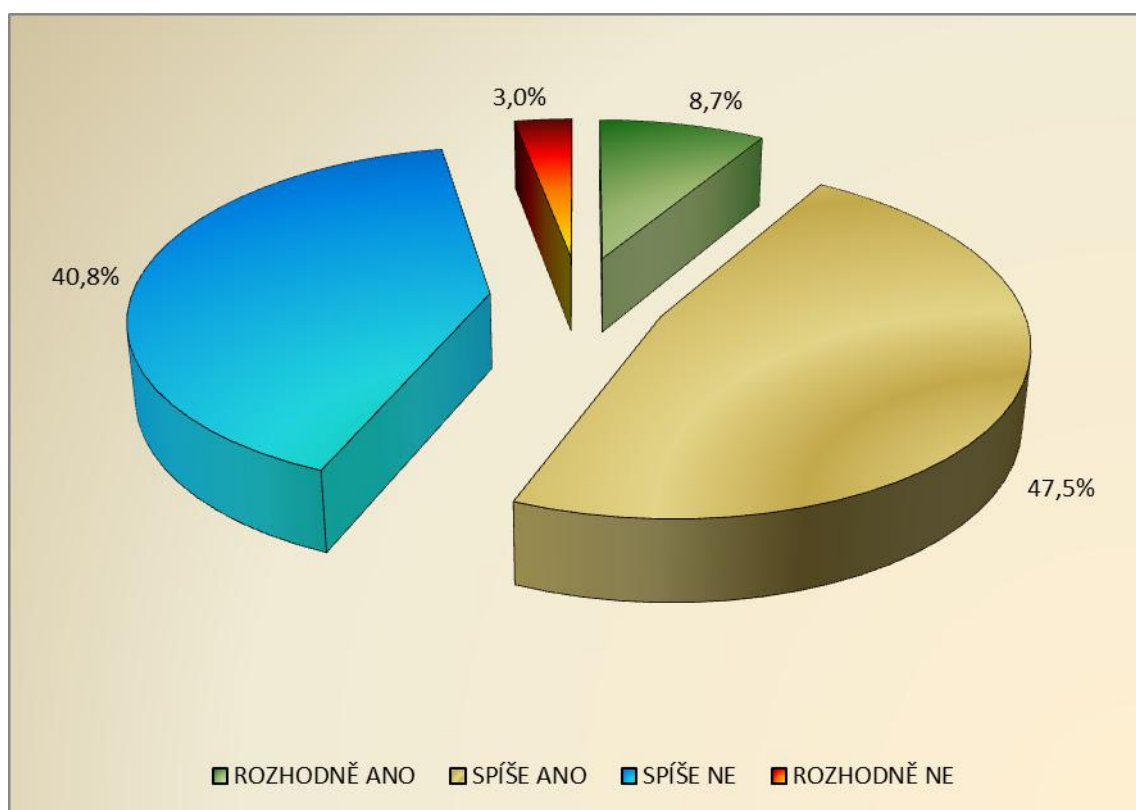

Souhlas s touto tezí vyjadřují ve významně větší míře muži, učitelé z vyšších věkových skupin a pedagogové s delší praxí. Podobně jako v předcházejícím případě platí, že učitelé, kteří vyjádřili souhlas s touto tezí, jsou ve významně větší míře spokojeni v učitelském povolání, práce je více uspokojuje, více ji vnímají jako obohacující. Nemyslí si, že je práce psychicky zatěžuje a lépe hodnotí své fyzické a psychické zdraví.

V souvislosti s kompetencemi byli pedagogové v rámci výzkumu požádáni, aby zaujali stanovisko k následující tezi: „*Mohu využít dostatek nástrojů (možnosti supervize, vzdělávání), abych agresivitu žáků zvládl/a*“. V případě této teze byl souhlas jen mírně převažující. Úplný nebo částečný souhlas s tímto tvrzením vyjádřily 56,2 % dotázaných, úplný nebo částečný nesouhlas 43,8 % dotázaných. Hodnota váženého aritmetického průměru signalizuje, že soubor je v tomto případě rozdělen na dvě části, z nichž ta se souhlasným stanoviskem je jen mírně větší.

Graf č. 14 – Mohu využít dostatek nástrojů, abych agresivitu žáků zvládl/a

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,381$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,685$;

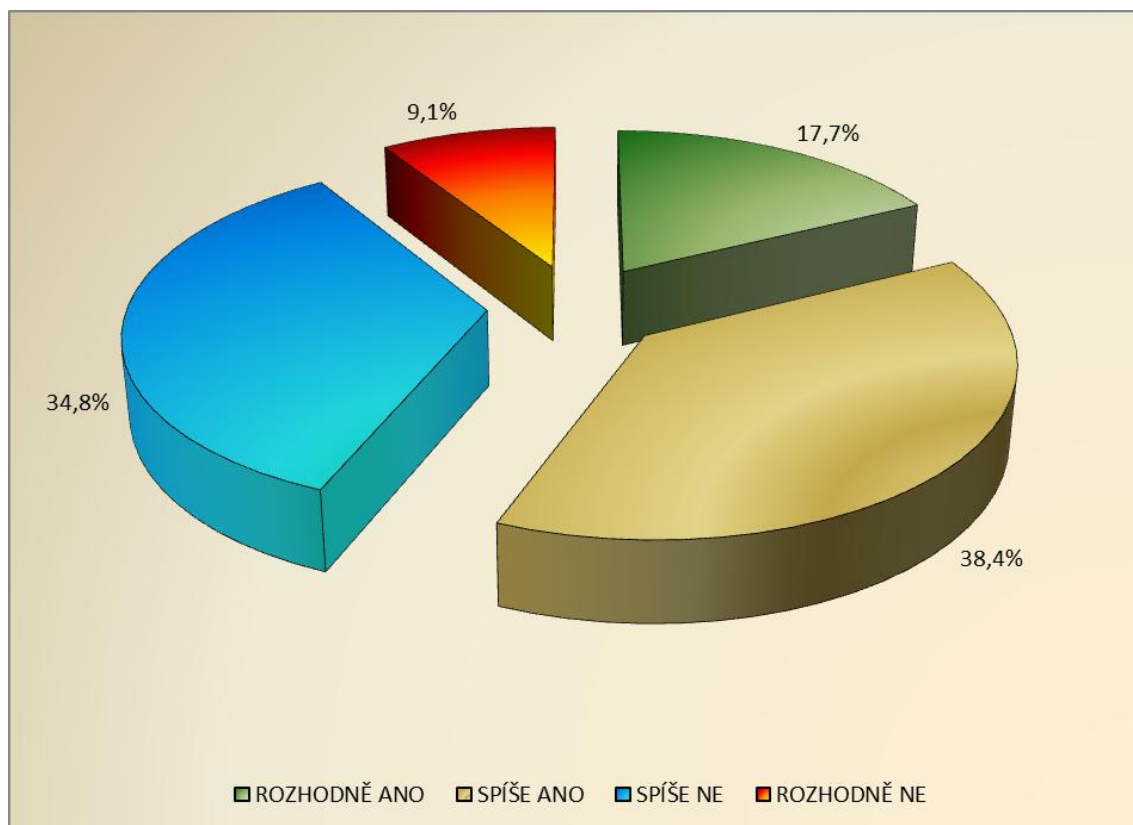
O skutečnosti, že mají dostatek nástrojů ke zvládnutí agresivního chování žáků, jsou více přesvědčeni učitelé, kteří jsou spokojeni v učitelském povolání, práce je uspokojuje a obohacuje a není pro ně psychickou zátěží. K této tezi se více přiklání ti pedagogové, kteří lépe hodnotí své fyzické a psychické zdraví. Sledované sociodemografické znaky (pohlaví, věk, praxe, třídnictví) nemají na stanovisko k této otázce vliv.

Poslední výrok, vztahujících se ke kompetencím, byl následujícího znění: „*Uvítal/a bych více podpory ze strany vedení školy, abych dobře zvládal/a agresivní*“.

chování žáků“. S analýzy odpovědí na tuto otázku vyplývá, že větší část učitelů (56,1 %) s tímto výrokem vyjadřuje částečný nebo úplný souhlas, menší část (43,9 %) s ním naopak spíše nebo úplně nesouhlasí.

Graf č. 15 – Uvítal/a bych více podpory ze strany vedení školy, abych dobře zvládal/a agresivní chování žáků

N = 1003; $\bar{x}$ = 2,352; Modus = 2; Medián = 2; s = 0,874;

Sociodemografické znaky nemají na stanovisko učitelů k této tezi vliv. Platí však, že více podpory by ze strany vedení školy při zvládání agresivity žáků přivítali ve významně větší míře ti učitelé, kteří nejsou v učitelském povolání spokojeni, práce je neuspokojuje, není pro ně obohacující a psychicky je zatěžuje.

Z hlediska názoru učitelů na kompetence k řešení agresivity lze shrnout, že většina z nich zastává stanovisko, že si s agresivitou umí poradit. Více tento názor zastávají muži, učitelé s delší praxí a ve vyšším věku. Větší část dotázaných pedagogů je též toho názoru, že má dostatek informací, sociálních dovedností a nástrojů, aby

agresivitu žáků zvládla. Nicméně by přivítali v této oblasti i větší podporu ze strany vedení školy.

V souvislosti s kompetencemi k řešení agresivity platí, že ti učitelé, kteří jsou v učitelském povolání spokojeni, práce je uspokojuje, obohacuje je a nevnímají ji jako psychickou zátěž, jsou v oblasti kompetencí sebevědomější, více si věří a nepociťují ve větší míře nedostatek informací, sociálních dovedností a nástrojů v této oblasti.

2.2. AGRESIVITA JAKO PROBLÉM V PRÁCI PEDAGOGA

Druhá skupina výroků, ke kterým učitelé v rámci výzkumu zaujímalí stanovisko, byla věnována vnímání agresivity jako problému v práci pedagoga. Tato oblast byla sycena 6 položkami věnovanými různým aspektům této problematiky.

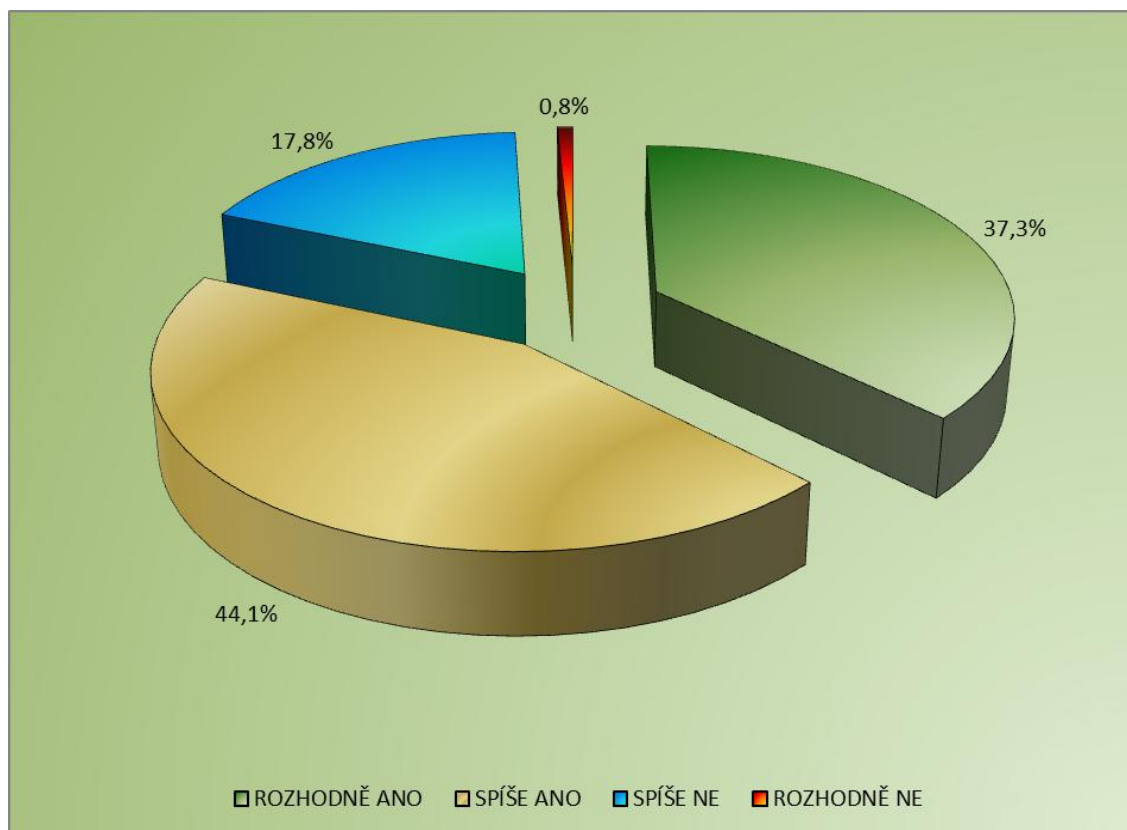
Prostřednictvím prvního výroku bylo zjišťováno, zda se problematika agresivity žáků řeší v pedagogickém sboru a zda je předmětem diskuzí mezi pedagogy ve škole. Znění výroku bylo následující: *„Agresivita mezi žáky je společným tématem učitelů naší školy“*.

Většina pedagogů se ztotožňuje s tím, že problematika agresivity mezi žáky je tématem, o kterém pedagogové ve škole diskutují. S touto tezí vyjádřily částečný či úplný souhlas 81,4 % učitelů, zbývajících 18,6 % s tezí většinou nebo částečně nesouhlasilo. Lze konstatovat, že ve velké většině základních škol České republiky je agresivita žáků tématem, o kterém pedagogové mezi sebou ve škole diskutují.

Z analýz realizovaných na základě druhého stupně třídění vyplývá, že na skutečnost, zda je agresivita mezi žáky společným tématem učitelů školy, nemají vliv sledované sociodemografické znaky. Jediná statisticky významná vazba byla zjištěna v případě psychické zátěže. Platí, že učitelé, kteří uvádějí, že agresivita mezi žáky je společným tématem učitelů, zároveň více konstatují, že je práce učitele velmi psychicky zatěžuje. Ukazuje se tedy, že časté diskuze o agresivitě žáků v učitelském sboru mohou vyvolávat zvýšenou psychickou zátěž. Zřejmě jde o nepřímý vliv četnosti agresivity – čím je častější, tím více se o ní v učitelském sboru diskutuje, a tím větší je i psychickou zátěží.

Graf č. 16 – Agresivita mezi žáky je společným tématem učitelů naší školy

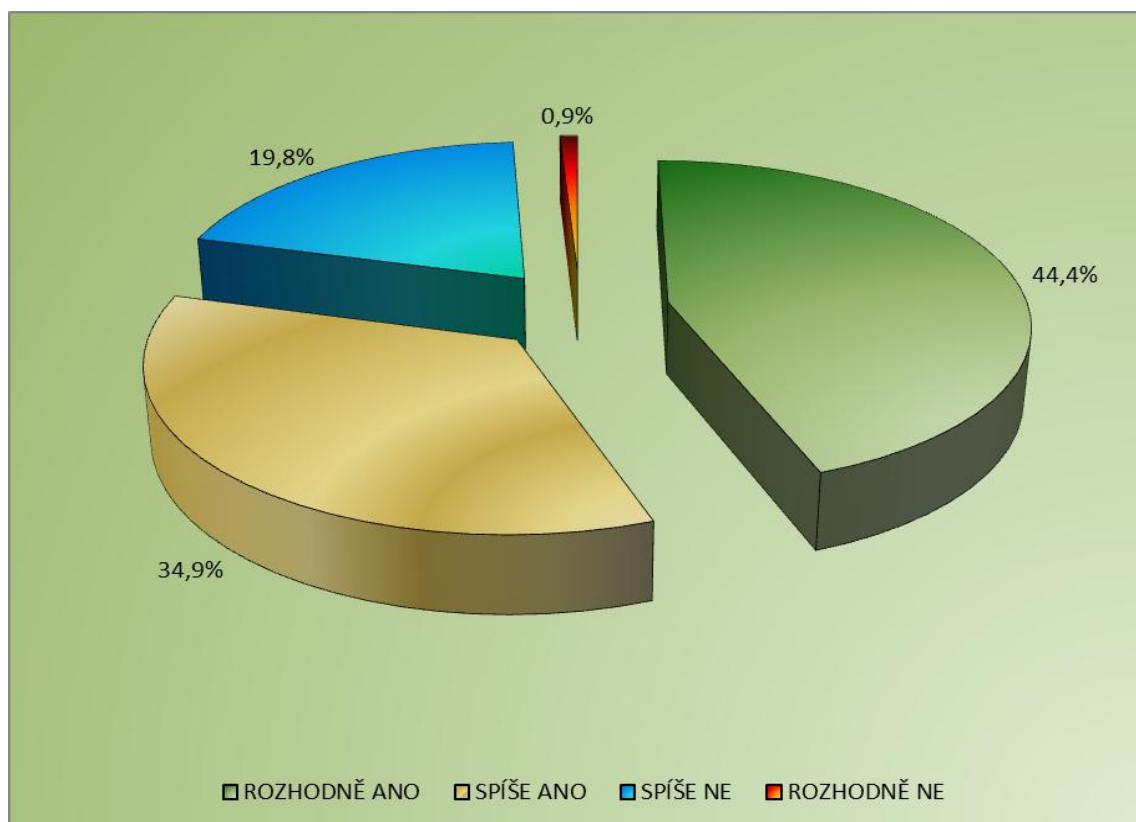
$N = 1003$; $\bar{x} = 2,352$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,743$;

Jiný výrok byl zaměřen na skutečnost, do jaké míry se pedagog musí agresivitou žáků ve své práci zabývat. Znění tohoto výroku bylo následující: „*Agresivita žáků patří mezi problémy, které v rámci své práce musím řešit*“. Z analýzy odpovědí na tuto otázku vyplývá, že problémy s agresivitou žáků ve své práci řeší téměř čtyři pětiny (79,3 %) učitelů (suma odpovědí „*rozhodně ano*“ a „*spíše ano*“). Částečný nebo úplný nesouhlas s tímto výrokem vyslovily 20,3 % dotázaných, z nich rozhodný nesouhlas vyslovilo pouze 0,9 % učitelů.

Graf č. 17 – Agresivita žáků patří mezi problémy, které v rámci své práce musím řešit

$N = 1003$; $\bar{x} = 1,773$; Modus = 1; Medián = 2; $s = 0,791$;

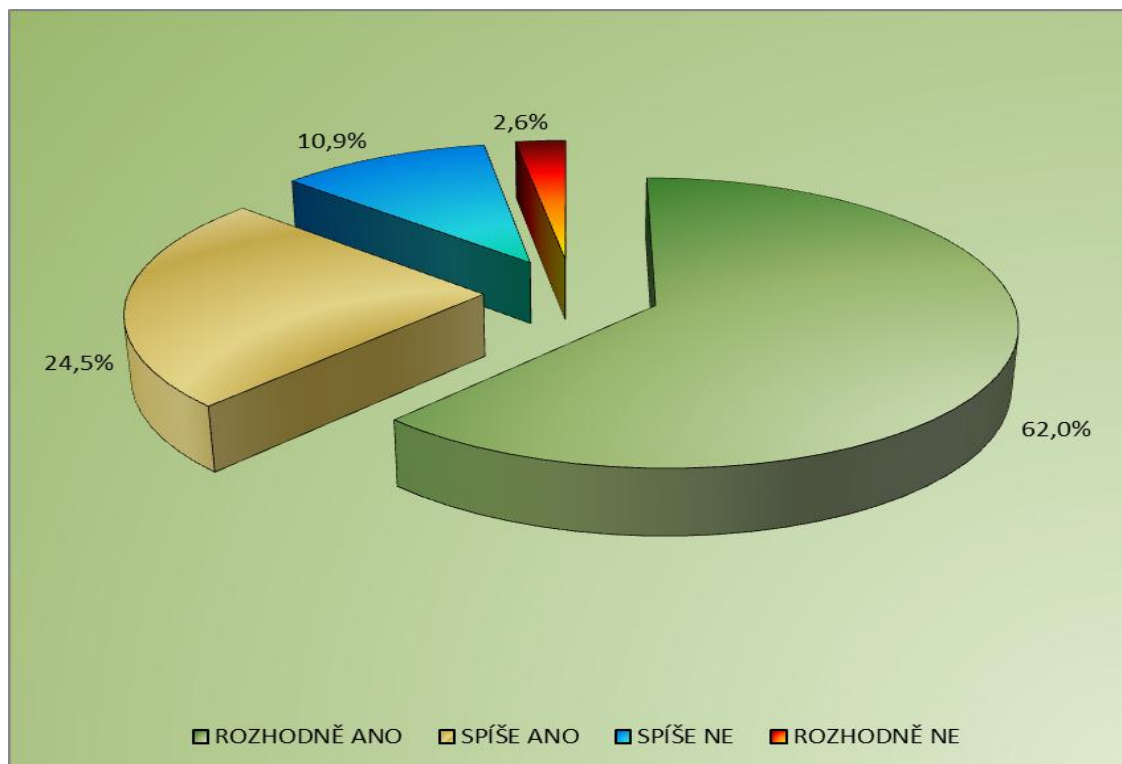

Sociodemografické znaky postoj učitelů k této otázce neovlivňují. Platí však, že čím častěji musí pedagog ve své práci problémy s agresivitou žáků řešit, tím menší je jeho spokojenost v učitelském povolání, tím méně ho jeho práce uspokojuje, a naopak tím více ho psychicky zatěžuje.

Výrok „Agresivita mezi žáky výrazně ztěžuje výuku a zhoršuje klima ve třídě“ byl zaměřen na vliv agresivity žáků na výuku a klima ve třídě. Částečný nebo úplný souhlas vyslovilo 86,5 % dotázaných učitelů, přičemž u většiny z nich (62,0 %) šlo o souhlas bezvýhradný („rozhodně ano“). K nesouhlasnému stanovisku se přiklonilo 13,5 % respondentů, z nich pouze 2,6 % s výrokem vyslovilo rozhodný nesouhlas. Lze konstatovat, že učitelé základních škol v ČR jsou ve velké většině toho názoru, že agresivita žáků výrazně ztěžuje výuku a zhoršuje klima ve třídě.

Graf č. 18 – Agresivita mezi žáky výrazně ztěžuje výuku a zhoršuje klima ve třídě

$N = 1003$; $\bar{x} = 1,540$; Modus = 1; Medián = 0; $s = 0,788$;

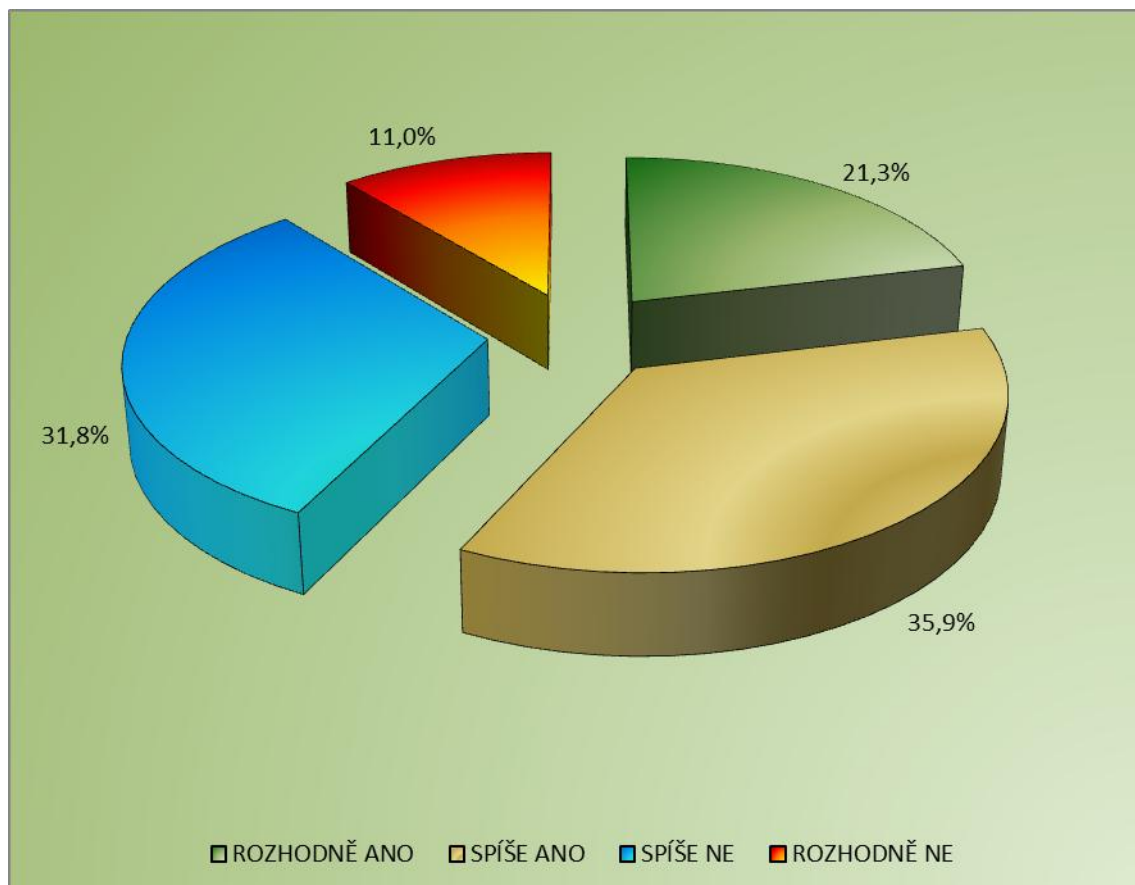

Ani v tomto případě nemají sledované sociodemografické znaky na postoj učitelů k tomuto výroku vliv. Jednotlivé skupiny učitelů odpovídají na tuto otázku podobně a jejich odpovědi se statisticky významně neliší. Platí však, že ty učitele, kteří se více přiklánějí k názoru, že agresivita mezi žáky výrazně ztěžuje výuku a zhoršuje klima ve třídě, jejich práce méně uspokojuje, chodí do ní neradi a učitelské povolání je výrazně psychicky vyčerpává.

Jiný ze skupiny výroků, zaměřený na agresivitu jako problém v práci pedagoga, byl formulován v následujícím znění: „Agresivní chování žáků ovlivňuje můj vztah k povolání učitele/učitelky“.

Graf č. 19 – Agresivní chování žáků ovlivňuje můj vztah k povolání učitele/učitelky

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,324$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,930$;

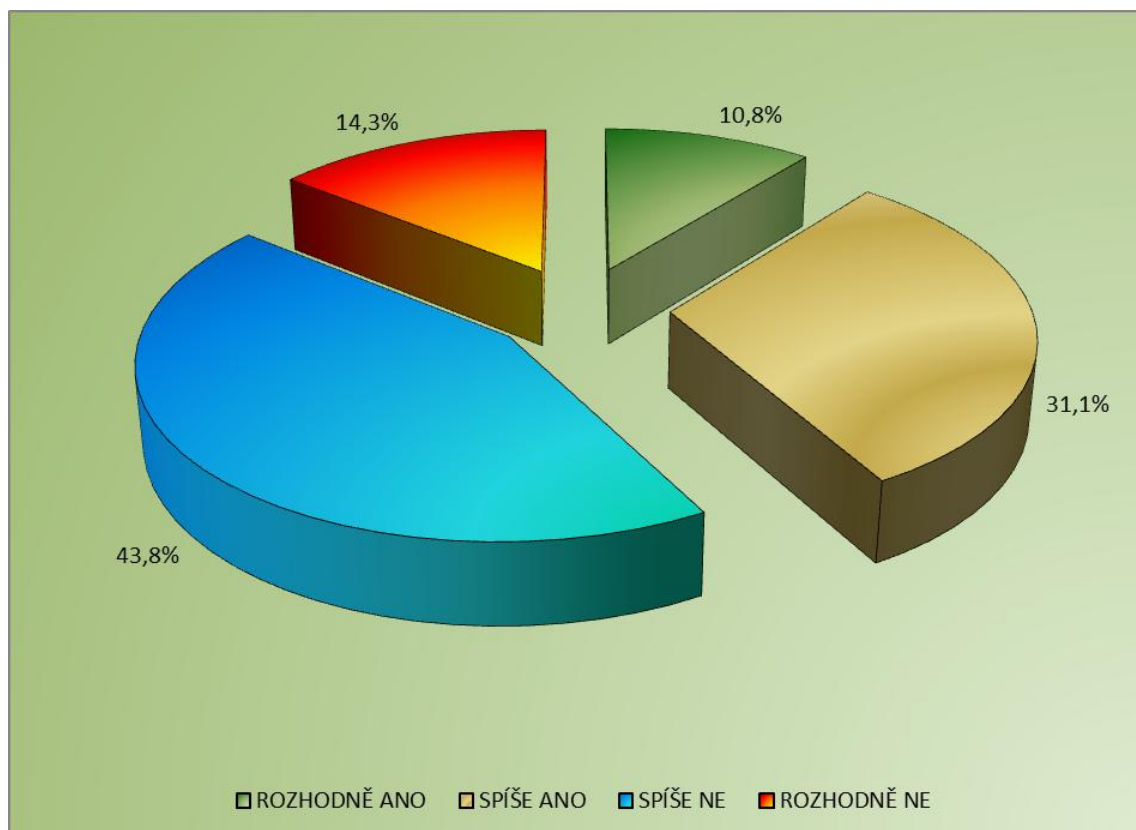
Souhlas s touto tezí není v tomto případě tak jednoznačný jako v předcházejících případech, i když převažuje. Podmíněný nebo úplný souhlas s tím, že agresivní chování žáků ovlivňuje vztah k povolání učitele/učitelky vyslovily 57,2 % učitelů, podmíněný nebo úplný nesouhlas naopak 42,8 % dotázaných. Z dosud realizovaných analýz statisticky významných souvislostí však vyplývá, že vztah k povolání je agresivním chováním žáků významně ovlivňován.

Analýzy realizované na základě druhého stupně třídění neidentifikovaly významné souvislosti mezi sociodemografickými znaky a postojem k této otázce. Zcela jednoznačně z nich však vyplynulo, že ti učitelé, kteří souhlasí s tím, že agresivní chování žáků ovlivňuje jejich vztah k povolání učitele/učitelky, zároveň vyjadřovali větší nespokojenost v učitelském povolání, hůř hodnotili svůj fyzický i psychický zdravotní stav, významně častěji uváděli, že je práce neuspokojuje, psychicky velmi zatěžuje a nevnímají ji jako obohacující.

Teze zaměřená na vztah agresivního chování žáků a fyzického a psychického zdraví učitelů byla formulována následovně: „Agresivní chování žáků je téměř nezvladatelné a ohrožuje psychické i fyzické zdraví učitelů“.

Graf č. 20 – Agresivní chování žáků je téměř nezvladatelné a ohrožuje psychické i fyzické zdraví učitelů

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,616$; Modus = 3; Medián = 3; $s = 0,858$;

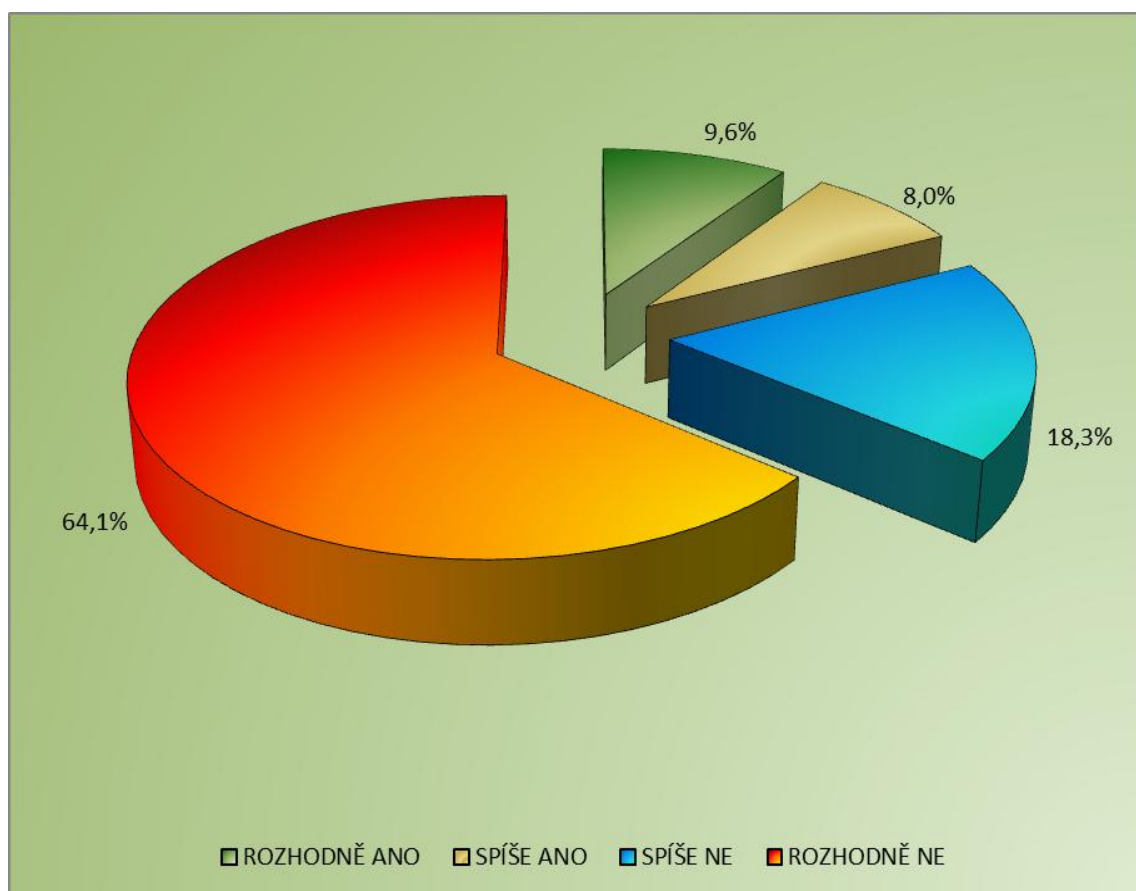
Většina učitelů se nedomnívá, že je situace ve školství natolik vážná, že by agresivní chování žáků bylo téměř nezvladatelné a ohrožovalo fyzické a psychické zdraví učitelů. Částečný nebo úplný nesouhlas s touto tezí vyslovila 58,1 % dotázaných pedagogů, částečně nebo úplně se k ní přiklonilo 41,9 % učitelů.

Stanovisko k tomuto výroku je u jednotlivých skupin učitelů obdobné, nebyly identifikovány žádné statisticky významné souvislosti s jednotlivými sociodemografickými znaky. Platí však, že souhlas vyjadřují častěji učitelé, kteří jsou ve svém učitelském povolání nespokojeni, práce je neuspokojuje a chodí do ní neradi a nevnímají ji jako obohacující. Tito učitelé rovněž hůře hodnotí své fyzické a psychické zdraví a jejich práce je velmi psychicky zatěžuje.

Poslední teze, identifikující agresivitu jako problém v práci pedagoga, byla formulována s opačným znaménkem a měla též kontrolní funkci. Její znění bylo následující: „Agresivita je jedním z mnoha výchovných problémů a není třeba jí věnovat zvláštní pozornost“.

Graf č. 21 – Agresivita je jedním z mnoha výchovných problémů a není třeba jí věnovat zvláštní pozornost

N = 1003; $\bar{x}$ = 2,616; Modus = 4; Medián = 4; s = 0,983;

Vysoce převažující nesouhlas s touto tezí signalizuje, že pedagogové vnímají agresivitu žáků jako závažný problém, který není možné podceňovat. Ilustruje to skutečnost, že nesouhlas, ať již částečný nebo úplný, vyslovily 82,4 % dotázaných, z nich velká většina zvolila krajní formulaci („rozhodně ne“). Převažující nesouhlas signalizují i míry středních hodnot. S touto tezí se naopak částečně nebo úplně ztotožnilo jen 17,6 % dotázaných učitelů.

Významně větší souhlas s touto tezí vyslovili učitelé-muži a učitelé s nejdelší praxí (26 a více let). Jiné statisticky významné souvislosti zjištěny nebyly. Vyšší hodnota směrodatné odchylky (s) a odlišné přístupy mezi jednotlivými skupinami učitelů dle

pohlaví a délky praxe však signalizuje, že stanovisko učitelů není tak homogenní, jako tomu bylo v předcházejících případech.

Souhrnně lze ke skupině výroků, mapujících agresivitu jako problém v práci pedagoga, konstatovat, že nejvíce se pedagogové ztotožnili s tezí, že agresivita mezi žáky výrazně ztěžuje výuku a zhoršuje klima ve třídě. Tuto skutečnost je třeba vnímat jako stěžejní problém v práci pedagoga. Velká míra souhlasu byla rovněž vyslovena s tvrzením, že agresivita žáků patří mezi problémy, které učitel musí v rámci své práce řešit a že je společným tématem učitelů v jejich škole. Všechny tyto skutečnosti signalizují závažnost problému agresivity žáků a nutnost jeho soustavného a cílevědomého řešení.

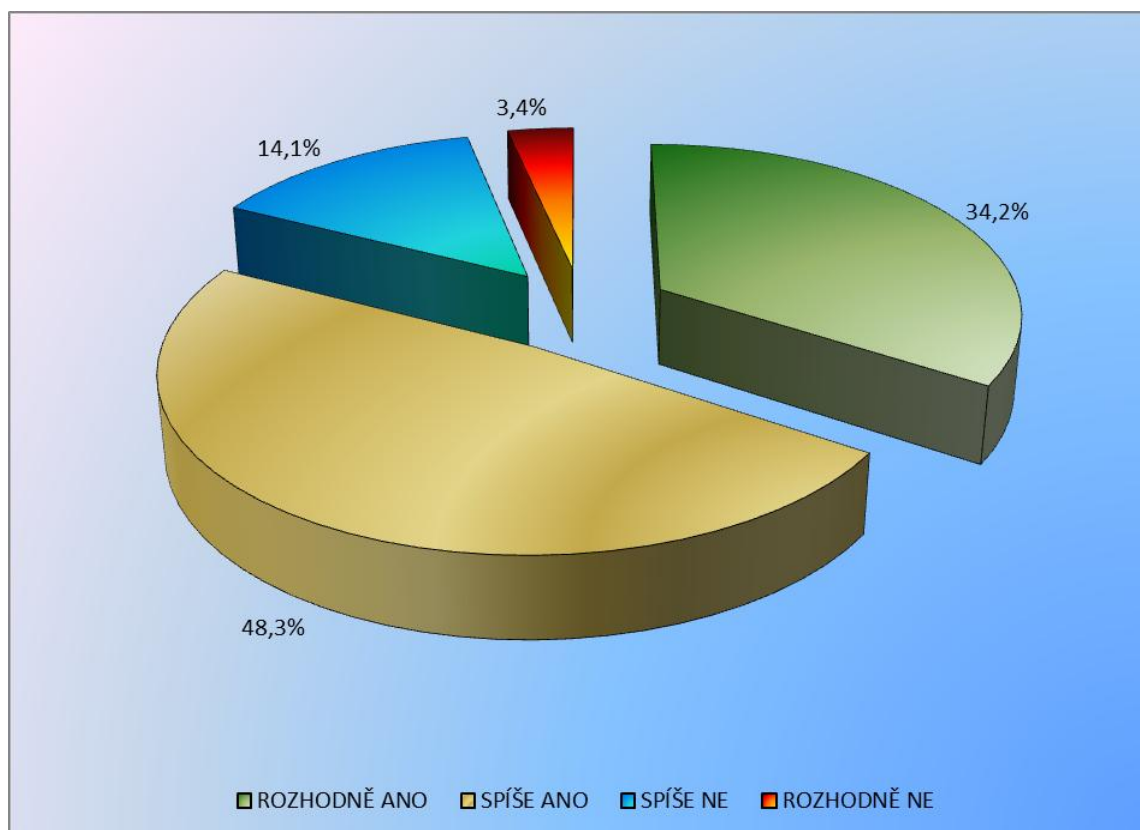
2.3. AGRESIVITA JAKO PROBLÉM, KTERÝ BY MĚL ŘEŠIT NĚKDO JINÝ NEŽ PEDAGOG

Třetí okruh, na který byl výzkum v rámci zjišťování názorů učitelů na agresivitu žáků zaměřen, řešil problematiku agresivity jako problému, který by měl řešit někdo jiný než pedagog. Tento okruh byl sycen čtyřmi položkami.

První výrok, ke kterému se učitelé v této souvislosti vyjadřovali, byl formulován takto: „*Jako učitel mám velmi omezené možnosti, jak reagovat na agresivitu žáků*“.

Graf č. 22 – Jako učitel mám velmi omezené možnosti, jak reagovat na agresivitu žáků

$N = 1003$; $\bar{x} = 1,866$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,600$;

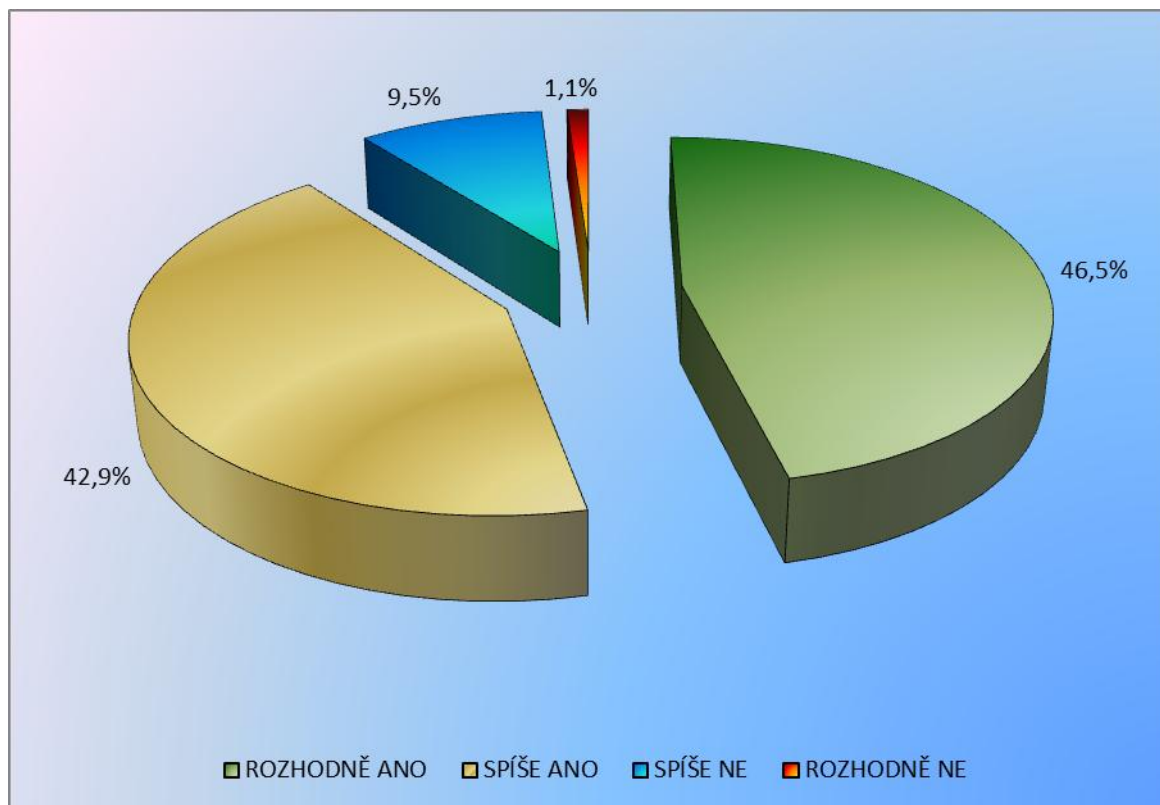
Více než čtyři pětiny (82,5 %) učitelů vyjádřily částečný nebo úplný souhlas s tím, že mají jen omezené možnosti, jak reagovat na agresivitu žáků. Zbývajících 17,5% s tímto výrokem spíše nebo rozhodně nesouhlasí. Lze tedy jednoznačně říci, že učitelé základních škol v ČR jsou ve velké většině toho názoru, že jejich možnosti v omezování agresivity žáků jsou velmi omezené a do řešení problémů s ní spojených by měli být zapojeni i jiní činitelé.

Tezi o omezených možnostech učitelů v boji s agresivitou žáků podporují významně více pedagogové, kteří nejsou spokojeni v povolání učitele, práce je neuspokojuje a neobohacuje, svůj zdravotní fyzický a psychický stav hodnotí jako horší a práce učitele je velmi psychicky zatěžuje. Sociodemografické znaky nemají na postoj učitelů v této záležitosti významnější vliv a názory jednotlivých skupin učitelů na tuto problematiku jsou podobné.

V rámci jiného výroku zaujímali pedagogové stanovisko k tomu, zda by agresivitu žáků měl řešit někdo jiný než učitel. Výrok zněl: „Agresivní chování žáků by měl řešit odborník, např. školní psycholog, aby se učitel mohl plně věnovat výuce“.

Graf č. 23 – Agresivní chování žáků by měl řešit odborník, např. školní psycholog, aby se učitel mohl plně věnovat výuce

N = 1003; $\bar{x}$ = 1,651; Modus = 1; Medián = 2; s = 0,695;

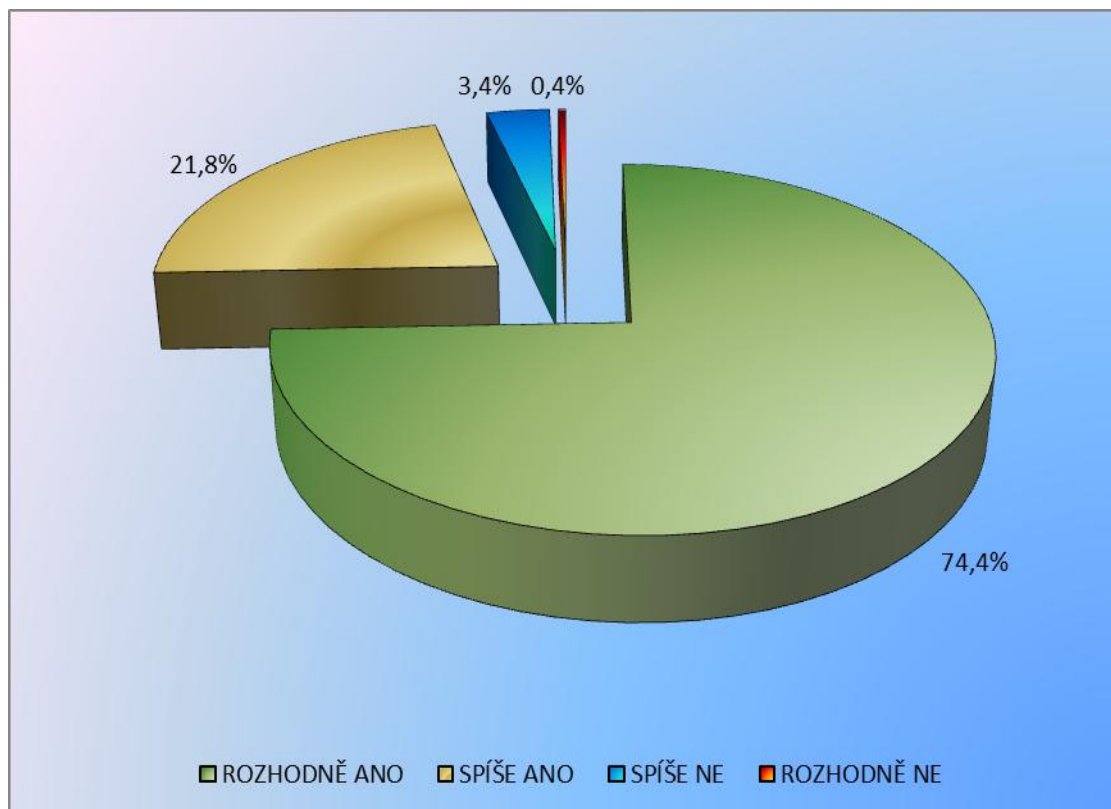

Učitelé ve velké většině (89,4 %) podporují názor, že problémy spojené s agresivitou žáků by měl řešit odborník-specialista, např. školní psycholog, aby se učitelé mohli plně věnovat výuce. Stanovisko učitelů k této otázce je jednoznačné. K tomuto názoru se více kloní ženy, méně ho naopak podporují učitelé z nejmladší věkové skupiny (do 34 let) a s nejkratší dobou praxe (do 5 let). Jednoznačně platí, že řešení agresivity žáků odborníkem více podporují učitelé, kteří nejsou v učitelském povolání spokojeni, své fyzické a psychické zdraví označují jako horší, jejich práce je neuspokojuje ani neobohacuje, naopak je velmi psychicky zatěžuje.

V souvislosti s touto oblastí byl řešen rovněž problém, zda do omezování agresivity žáků více zapojit jejich rodiče. Teze, zaměřená na tuto problematiku, měla následující znění: „Škola potřebuje účinný nástroj, jak přimět rodiče, aby omezovali agresivitu svých dětí ve škole“.

Graf č. 24 – Škola potřebuje účinný nástroj, jak přimět rodiče, aby omezovali agresivitu svých dětí ve škole

$N = 1003$; $\bar{x} = 1,298$; Modus = 1; Medián = 0; $s = 0,549$;

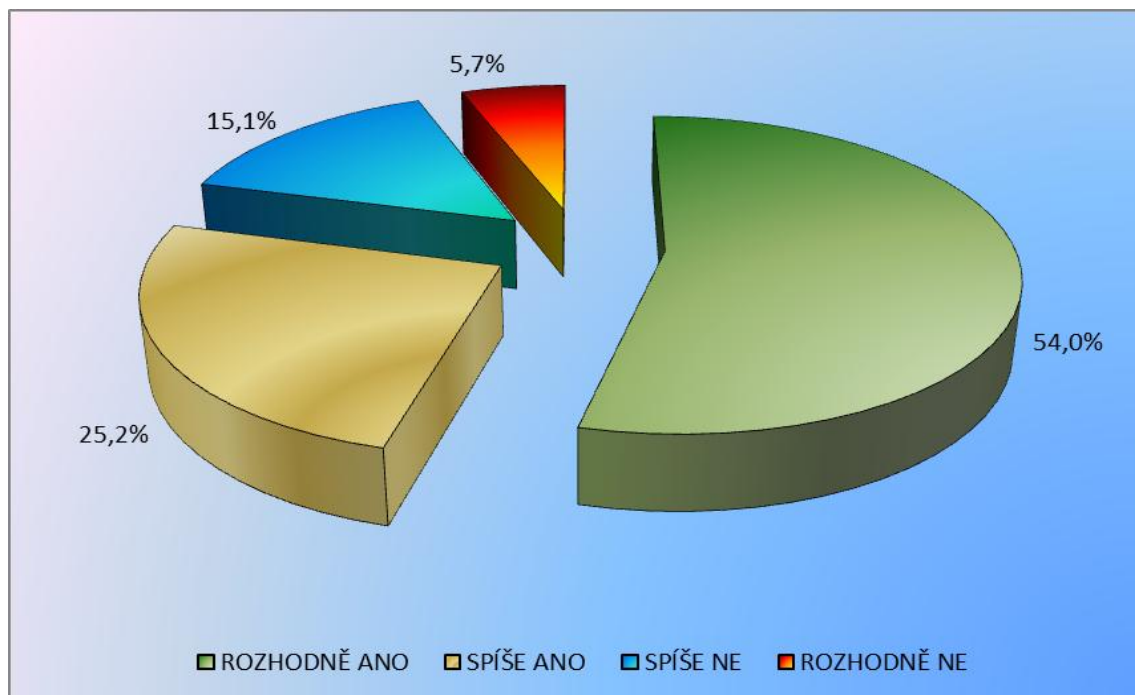

S velkou podporou se u učitelů setkává názor, že by škola měla mít účinný nástroj, jak přimět rodiče, aby omezovali agresivitu svých dětí ve škole. Toto stanovisko částečně nebo zcela podporují 96,2 % dotázaných učitelů, z nich největší část – téměř tři čtvrtiny (74,4 %) – je podporuje bezvýhradně (odpověď „rozhodně ano“). Stanovisko učitelů je v této otázce zcela jednoznačné a jednotné a názory skupin učitelů rozdělených dle sociodemografických znaků se v této záležitosti významněji neliší. Větší zapojení rodičů je více podporováno učiteli, kteří nejsou se svým povoláním spokojeni, práce je neuspokojuje ani neobohacuje, mají problémy s psychickým a fyzickým zdravím a povolání učitele je velmi psychicky zatěžuje.

Poslední z výroků byl zaměřen na možné využívání zvláštního nástroje k potlačení závažného agresivního chování, který není v ČR zaveden. Znění výroku bylo následující: „V některých zemích je za závažné agresivní chování zavedeno dočasné vyloučení (2 až 3 dny) žáka ze školní docházky. Souhlasil/a byste se zavedením podobného opatření u nás“?

Graf č. 25 – V některých zemích je za závažné agresivní chování zavedeno dočasné vyloučení žáka ze školní docházky. Souhlasil/a byste se zavedením podobného opatření u nás?

$N = 1003$; $\bar{x} = 1,724$; Modus = 1; Medián = 0; $s = 0,918$;

Téměř čtyři pětiny (79,2 %) učitelů částečně nebo zcela souhlasí s tím, aby škola měla možnost žáka v případě závažného agresivního chování dočasně vyloučit ze školní docházky. Z nich více než polovina (54,0 %) dotázaných toto opatření podporuje bezvýhradně (odpověď „rozhodně ano“). Stanovisko učitelů k této otázce je jednotné, jednotlivé skupiny členěné dle sociodemografických znaků se ve svých odpovědích významněji neliší. Platí, že větší podpora je ze strany těch učitelů, kteří uvedli, že je práce neuspokojuje a velmi psychicky vyčerpává.

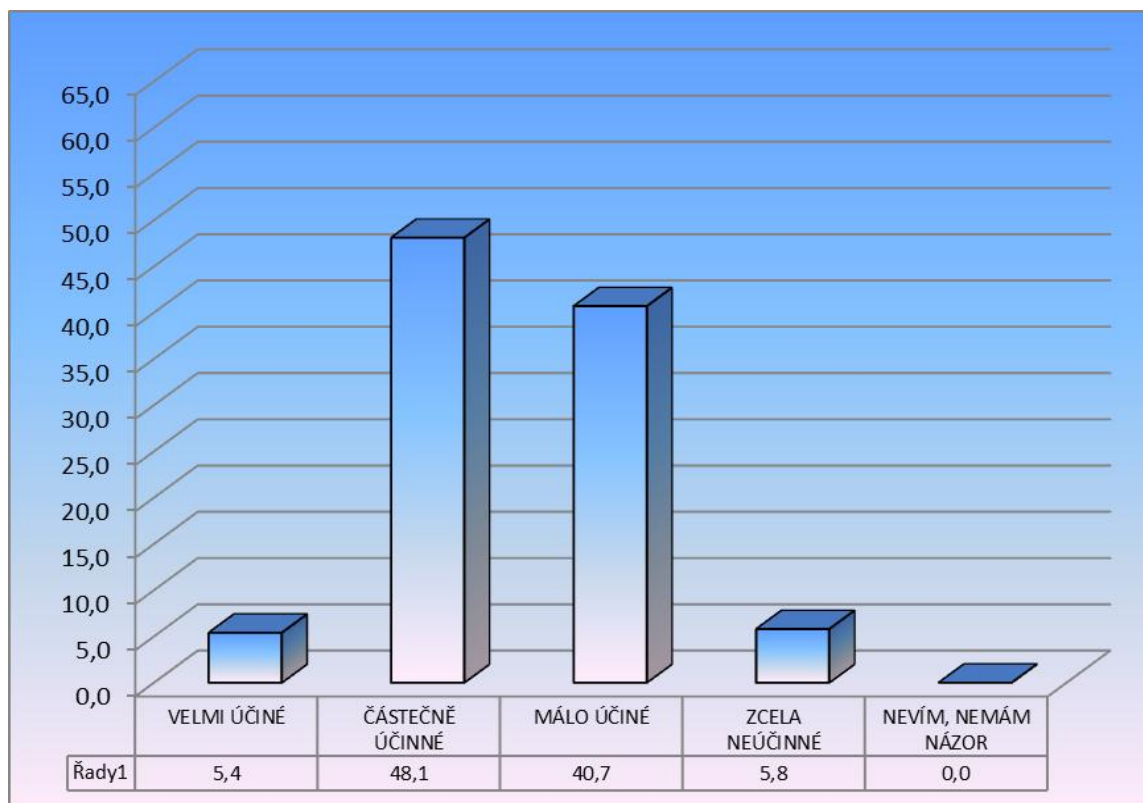
Souhrnně lze za tuto oblast konstatovat, že učitelé významně podporují myšlenku, že s řešením agresivity žáků by jim měl pomáhat i jiný subjekt, především rodiče. Největší podporu získal názor, že škola potřebuje účinný nástroj, jak přimět rodiče, aby omezovali agresivitu dětí ve škole. Významně je podporována rovněž teze, že by agresivní chování žáků měl řešit odborník, např. školní psycholog, aby se učitelé mohli plně věnovat výuce. Učitelé jsou rovněž ve velké většině pro zavedení možnosti dočasného vyloučení žáka ze školní docházky v případě jeho zvlášť agresivního chování. **Tyto teze získaly rovněž nejvíce souhlasných stanovisek ze všech 14 tezí, věnovaných názorům učitelů na agresivitu žáků.**

3. NÁZORY UČITELŮ NA MOŽNOSTI OVLIVŇOVÁNÍ AGRESIVITY ŽÁKŮ

Výzkumu zjišťoval rovněž názory učitelů na způsoby ovlivňování agresivity žáků. Učitelům bylo předloženo šest možných způsobů. U každého z nich označovali jeho účinnost prostřednictvím následující stupnice: „velmi účinné“, „částečně účinné“, „málo účinné“, „zcela neúčinné“, „nevím, nemám názor“. Pokud učitelům navržené způsoby ovlivňování agresivity žáků nevyhovovaly, měli možnost uvést jiný způsob, který považují za nejúčinnější.

Graf č. 26 – Ovlivňování agresivity žáků kázeňskými a výchovnými předpisy školy

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,470$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,687$;

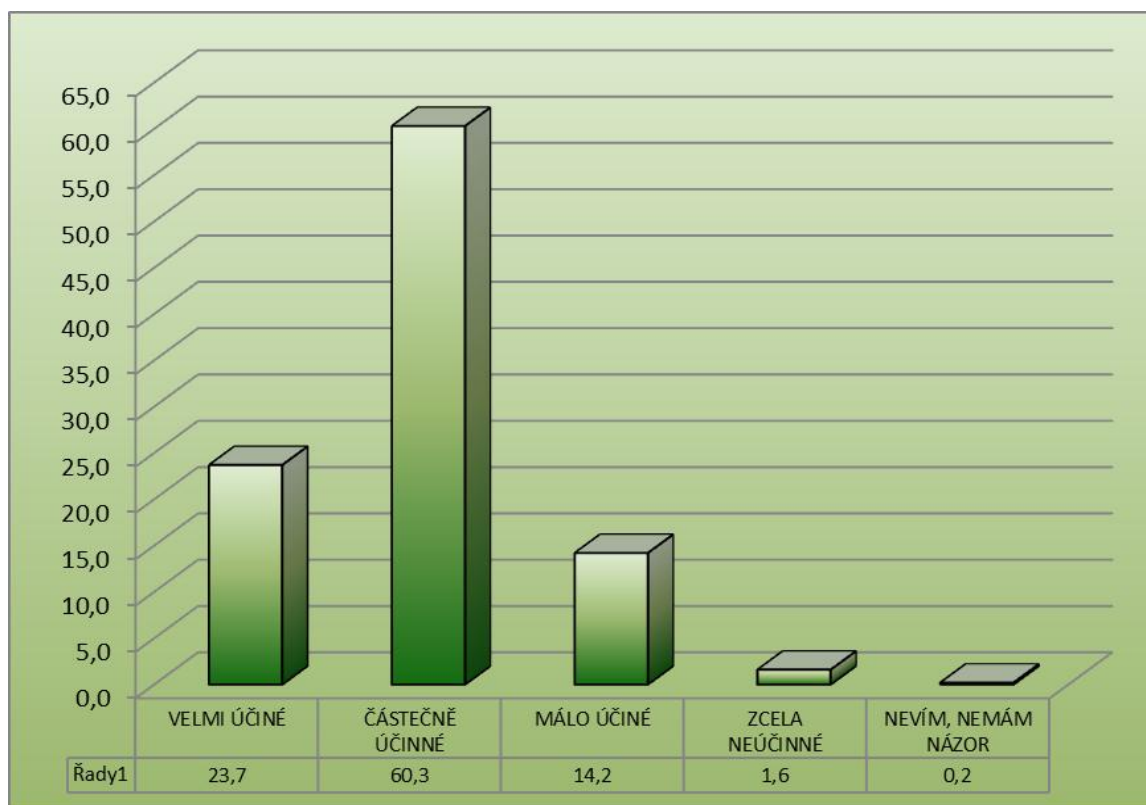
V případě názorů na možnost ovlivňovat agresivitu žáků prostřednictvím kázeňských a výchovných předpisů školy jsou učitelé rozděleni na dvě skupiny. Mírně větší skupina učitelů (53,5 %) považuje kázeňské a výchovné předpisy školy v boji proti agresivitě žáků za částečně nebo velmi účinné, menší skupina (46,5 %) je naopak vnímá jako málo nebo zcela neúčinné. Nikdo z učitelů neuvedl, že by na tuto záležitost neměl názor.

Analýzy druhého stupně třídění neidentifikovaly statisticky významné souvislosti mezi sledovanými sociodemografickými znaky a názory na účinnost tohoto

způsobu ovlivňování agresivity žáků. Je však patrné, že ti učitelé, kteří tento způsob považují méně účinný nebo zcela neúčinný, mají tendenci k větší nespokojenosti v učitelském povolání. Více též uvádějí, že je jejich práce psychicky vyčerpává.

Graf č. 27 – Ovlivňování agresivity žáků osobním a pedagogickým přístupem učitele

$N = 1003$; $\bar{x} = 1,942$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,676$;

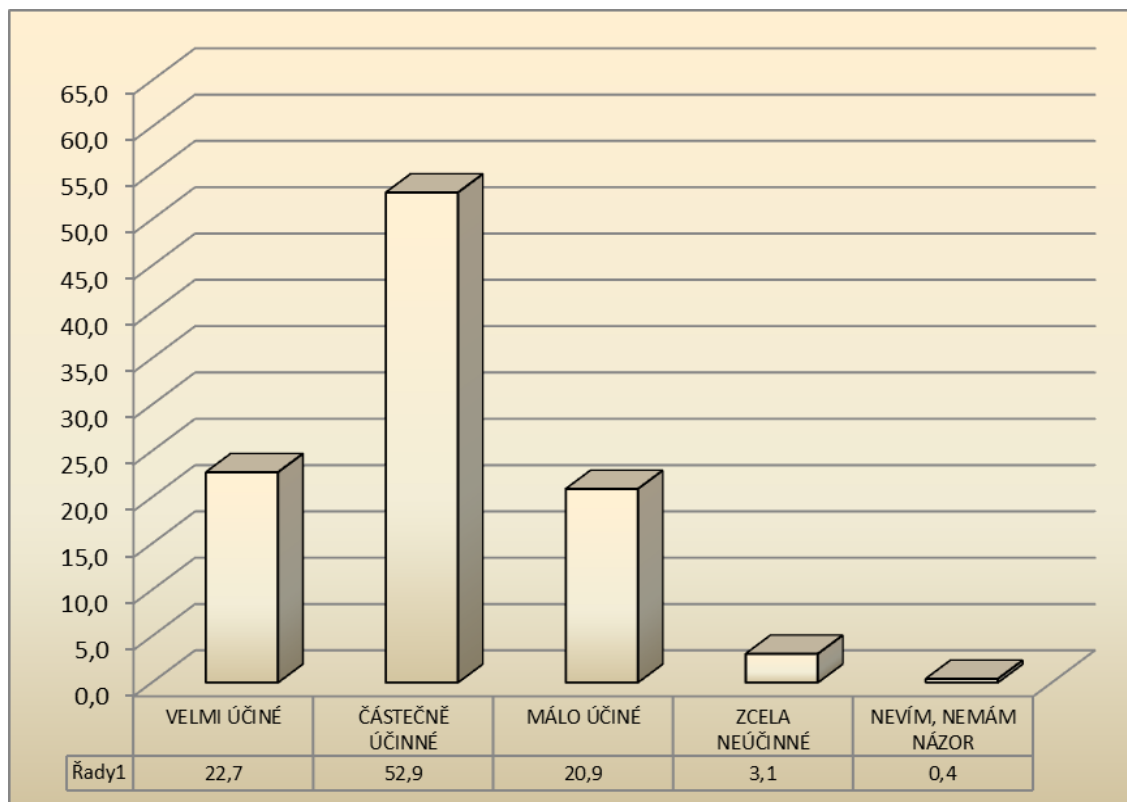

S velkou podporou se u učitelů setkává ovlivňování agresivity osobním a pedagogickým přístupem učitele. Za částečně či velmi účinný považuje tento způsob 84,0 % pedagogů, za málo či zcela neúčinný 15,8 % dotázaných. Jen 0,2 % učitelů neměly na tento způsob jasný názor. Nízká míra směrodatné odchylky (s) signalizuje, že názor učitelů na tuto otázku je velmi homogenní.

Respondenti, kteří považují osobní a pedagogický přístup učitele v boji proti agresivitě žáků za účinný, jsou se svým povoláním více spokojeni, práce je uspokojuje, obohacuje a chodí do ní rádi. Naopak učitelé, kteří hodnotí osobní a pedagogický přístup v boji proti agresivitě žáků jako méně účinný či neúčinný, hůře hodnotí své psychické zdraví a více uvádějí, že je jejich práce psychicky vyčerpává. Sociodemografické znaky nemají na postoj učitelů v této záležitosti významný vliv.

Graf č. 28 – Ovlivňování agresivity žáků prostřednictvím rodičů

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,057$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,769$;

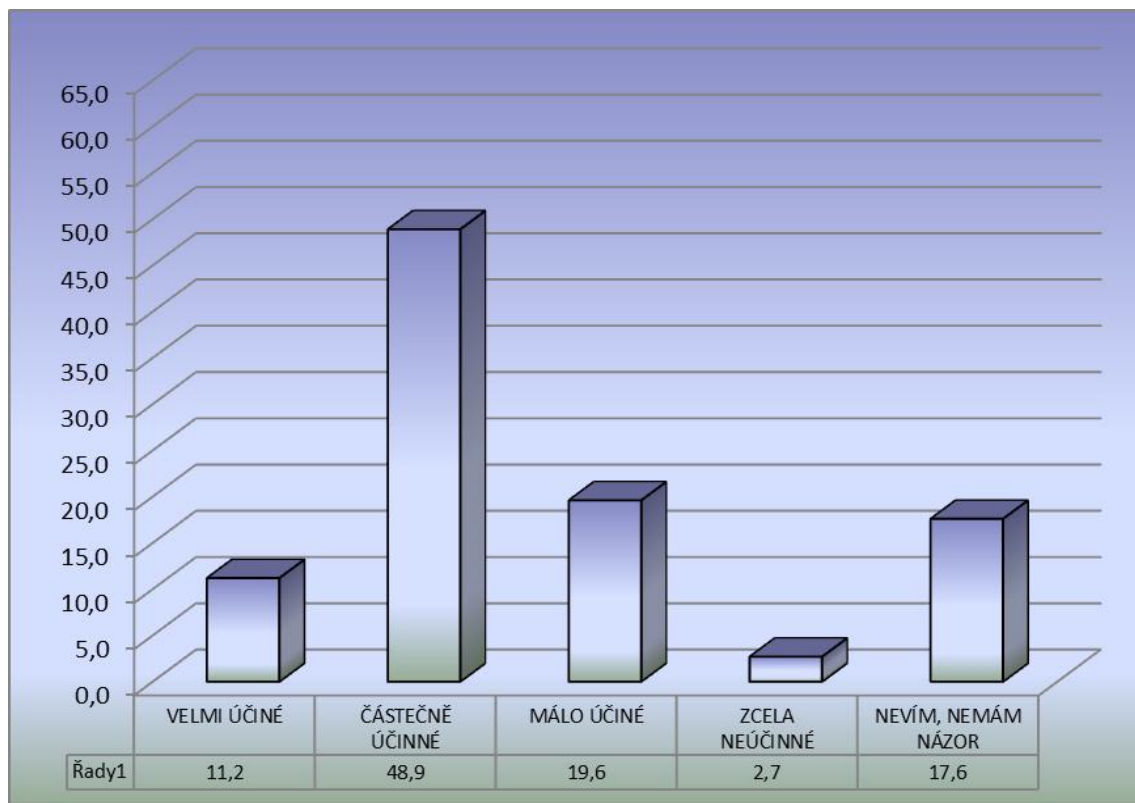

Rovněž ovlivňování agresivity žáků prostřednictvím rodičů má mezi pedagogy velkou podporu. Tento nástroj považuje za částečně nebo zcela účinný 75,6 % učitelů, menší nebo žádnou účinnost mu přisuzuje 24,0 % dotázaných. Jen 0,4 % respondentů neměly na tuto otázku jasný názor.

Názor učitelů na účinnost ovlivňování agresivity žáků prostřednictvím rodičů je velmi homogenní ($s = 0,769$), nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými skupinami ani statisticky významné vazby na ostatní sledované znaky.

Graf č. 29 – Ovlivňování agresivity žáků vytvořením a realizací speciálního programu

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,668$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 1,248$;

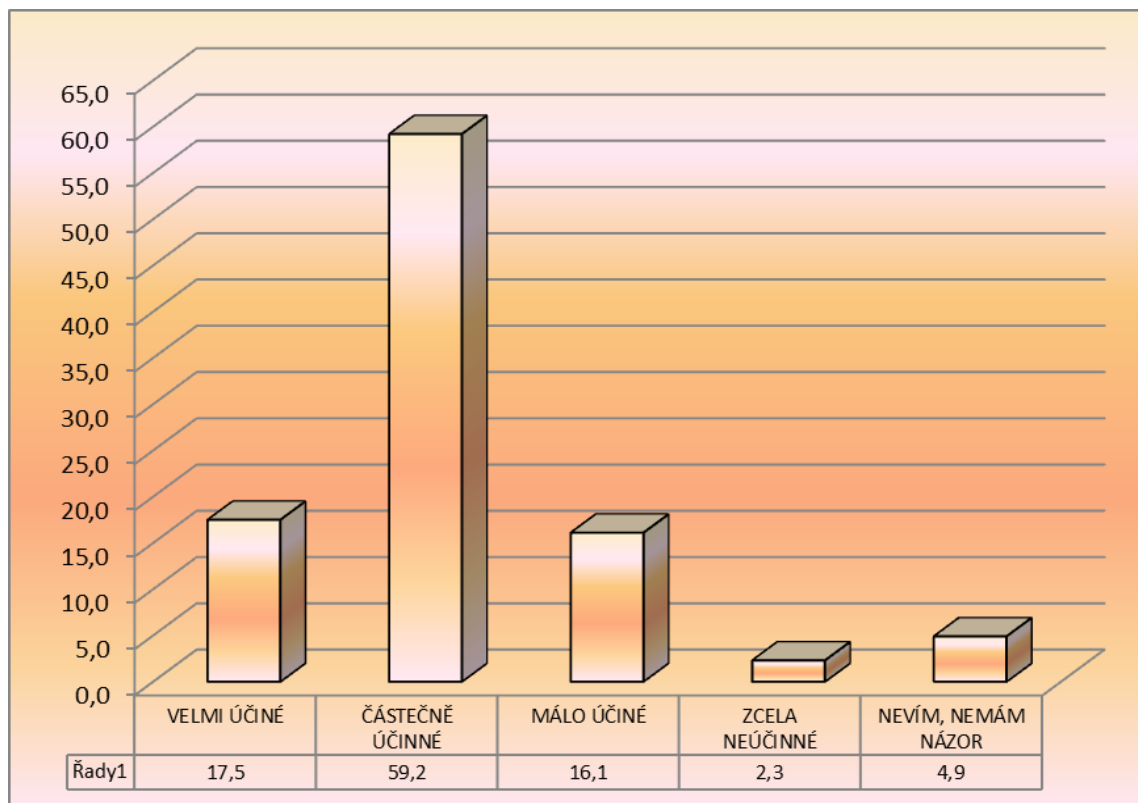

Speciální program jako účinný způsob potlačování agresivity žáků považuje za částečně nebo zcela účinný 60,1 % učitelů. Neúčinnost mu přisuzují 22,3 % dotázaných. Poměrně velká část (17,6 %) pedagogů nemá na tuto otázku jasný názor a volí odpověď „nevím“.

Větší účinnost přisuzují speciálnímu programu ženy a ti učitelé, kteří učitelství vystudovali a vykonávají ho od dob studií (na rozdíl od těch, kteří začali učit až po vykonávání neučitelského povolání). Je zajímavé, že častěji nemají na účinnost speciálního programu jasný názor učitelé, kteří měli třídnictví. Významnější vliv jiných faktorů nebyl identifikován.

Graf č. 30 – Ovlivňování agresivity žáků spoluprací se žáky (školní prevence, peer programy apod.)

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,177$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 0,914$;

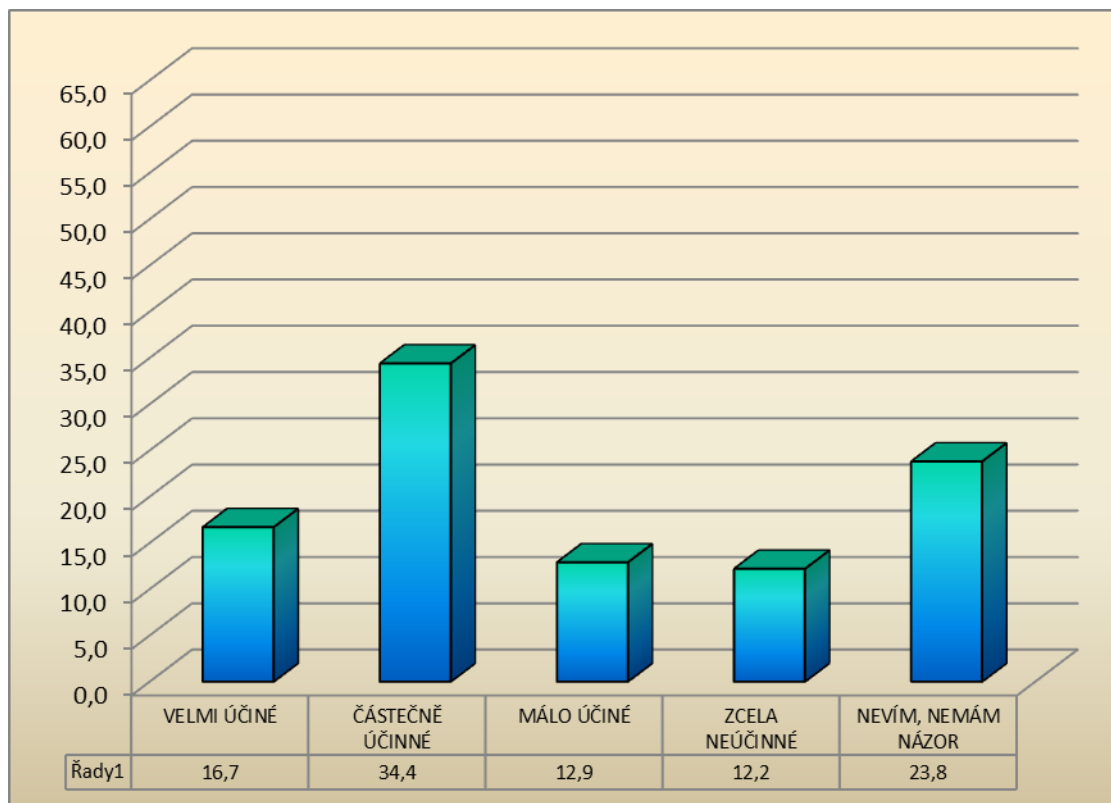
Mezi účinnější způsoby ovlivňování agresivity žáků řadí 76,7 % učitelů spolupráci se žáky např. formou školní prevence, peer programů apod. Jen 4,9 % učitelů nemá na tuto záležitost jasný názor, zbývajících 18,4 % respondentů považuje tuto formu za spíše nebo zcela neúčinnou.

Za účinný považují tento způsob zejména učitelé, kteří jsou ve svém povolání spokojeni, práce je uspokojuje, obohacuje a chodí do ní rádi. Skeptičtější jsou vůči tomuto způsobu učitelé s horším psychickým zdravím, které práce psychicky vyčerpává a zatěžuje.

Poslední ze sledovaných způsobů ovlivňování agresivity žáků bylo používání přiměřených tělesných trestů. Rovněž na tento způsob byli učitelé v rámci výzkumu dotázáni.

Graf č. 31 – Ovlivňování agresivity žáků používáním přiměřených tělesných trestů

$N = 1003$; $\bar{x} = 2,919$; Modus = 2; Medián = 2; $s = 1,443$;

Za účinné považuje ovlivňování agresivity žáků prostřednictvím přiměřených fyzických trestů 51,1 % pedagogů, za méně účinné či neúčinné 25,1 % dotázaných. U této formy zvolila téměř jedna čtvrtina (23,8 %) dotázaných učitelů odpověď „*nevím, nemám názor*“, což je nejvíce ze všech způsobů, na které byli pedagogové dotázáni. Zřejmě se zde odráží odlišný názor na používání tělesných trestů ve výchově.

Za účinné považují tělesné tresty jako způsob ovlivňování agresivity žáků především učitel-muži a učitelé, kteří neměli v letošním nebo loňském školním roce třídnictví. O jejich účinnosti jsou rovněž více přesvědčeni učitelé, které jejich povolání psychicky zatěžuje. Naopak ti učitelé, kteří uvádějí, že je jejich práce obohacuje a uspokojuje, nahlíží na tělesné tresty spíše jako na neúčinné.

Souhrnně lze konstatovat, že za nejúčinnější prostředky potlačování agresivity žáků považují učitelé osobní a pedagogický přístup pedagoga, ovlivňování agresivity žáků prostřednictvím rodičů a spolupráci se žáky např. formou školní prevence, peer programů apod. Názor na tyto formy je u učitelů poměrně homogenní, vykazuje velkou míru shody a nízký podíl odpovědí „*nevím*“.

O účinnosti uvedených způsobů ovlivňování agresivity žáků jsou více přesvědčeni ti pedagogové, kteří jsou ve svém učitelském povolání spokojeni a práce je uspokojuje a obohacuje. Skeptičtější jsou naopak učitelé, kteří svůj psychický stav hodnotí jako horší a uvádějí, že je práce učitele psychicky zatěžuje.

SHRNUTÍ

Cílem výzkumu bylo analyzovat rozsah a formy agresivního chování na 2. stupni základních škol v České republice z pohledu učitelů, zjistit jejich postoje ke kompetencím pro řešení agresivity žáků, problémy, které jim agresivní chování žáků způsobuje a zda by se do řešení těchto problémů měly zapojit jiné subjekty. Spolu s tím bylo cílem identifikovat názory učitelů na účinnost jednotlivých způsobů ovlivňování agresivity žáků. Výzkum proběhl ve 115 základních školách s 2. stupněm v celé České republice. Celkem se do něj zapojilo 1003 učitelů. Sběr dat byl prováděn prostřednictvím on-line webové aplikace dotazníku.

Nejrozšířenější formou agresivního chování žáků je podle učitelů jednoznačně hrubá slovní agrese mezi žáky. Častěji se vyskytuje rovněž fyzická agrese mezi žáky, úmyslné poškozování vybavení nebo majetku školy a úmyslné poškozování nebo ničení věcí žáků. Slovní a fyzická agrese vůči učitelům je méně častá, nicméně pokud se takové případy vyskytnou, je nezbytné je považovat za velmi závažné.

Názor učitelů na výskyt jednotlivých forem agresivního jednání je jednotný. Nebyly identifikovány statisticky významné rozdíly v hodnocení mužů a žen, jednotlivých věkových skupin či dle délky praxe a třídnictví. Pouze v případě kyberšikanou ženy-učitelky a učitelé, kteří měli v posledním roce třídnictví, uváděli, že se s kyberšikanou setkávali častěji.

Výzkum prokázal, že s výjimkou kyberšikanou má výskyt agresivního chování žáků ve všech jeho formách vliv na spokojenost učitele v povolání a jeho psychickou pohodu. Platí, že učitelé, kteří byli vystaveni či častěji se setkávají s agresivním chováním žáků, jsou méně spokojeni v učitelském povolání, práce je neuspokojuje, nechodí do ní rádi a nevnímají ji jako obohacující. Z hlediska psychického hodnotí tyto učitelé své duševní zdraví jako horší a rovněž uvádějí, že je práce velmi psychicky zatěžuje. Jednoznačným závěrem výzkumu je skutečnost, že agresivní chování žáků má velký vliv na spokojenost pedagoga s jeho profesí i jeho duševní pohodu.

Z hlediska názoru učitelů na kompetence k řešení agresivity platí, že většina z nich zastává stanovisko, že si s agresivitou umí poradit. Více tento názor zastávají muži, učitelé s delší praxí a ve vyšším věku. Větší část dotázaných pedagogů je též toho názoru, že má dostatek informací, sociálních dovedností a nástrojů, aby agresivitu žáků zvládla. Nicméně by přivítali v této oblasti větší podporu ze strany vedení školy.

V souvislosti s kompetencemi k řešení agresivity žáků platí, že ti učitelé, kteří jsou v učitelském povolání spokojeni, práce je uspokojuje, obohacuje je a kteří ji nevnímají jako psychickou zátěž jsou v oblasti kompetencí sebevědomější, více si věří a nepociťují ve větší míře nedostatek informací, sociálních dovedností a nástrojů v této oblasti.

V případě výroků, mapujících agresivitu jako problém v práci pedagoga, se pedagogové nejvíce ztotožnili s tezí, že agresivita mezi žáky výrazně ztěžuje výuku a zhoršuje klima ve třídě. Tuto skutečnost je třeba vnímat jako stěžejní problém v práci pedagoga. Velká míra souhlasu byla rovněž vyslovena s tvrzením, že agresivita žáků patří mezi problémy, které učitel musí v rámci své práce řešit, a že je společným tématem učitelů v jejich škole. Všechny tyto skutečnosti signalizují závažnost problému agresivity žáků a nutnost jeho soustavného a cílevědomého řešení.

V případě agresivity žáků jako problému, který by měl řešit někdo jiný než pedagog, platí, že učitelé významně podporují myšlenku, aby jim s řešením agresivity žáků pomáhal i jiný subjekt. Především by to měli být rodiče – největší podporu získal názor, že škola potřebuje účinný nástroj, jak přimět rodiče, aby omezovali agresivitu dětí ve škole. Významně je podporována rovněž teze, aby agresivní chování žáků řešil odborník, např. školní psycholog, aby se učitelé mohli plně věnovat výuce. Učitelé jsou rovněž ve velké většině pro zavedení možnosti dočasného vyloučení žáka ze školní docházky v případě jeho zvláště agresivního chování. Tyto teze získaly nejvíce souhlasných stanovisek ze všech 14 tezí, věnovaných názorům učitelů na agresivitu žáků.

Z výzkumu též vyplynulo, že za nejúčinnější prostředky potlačování agresivity žáků na základní škole učitelé považují osobní a pedagogický přístup pedagoga, ovlivňování agresivity žáků prostřednictvím rodičů a spolupráci se žáky např. formou školní prevence, peer programů apod. Názor na tyto formy je u učitelů poměrně homogenní a vykazuje velkou míru shody a nízký podíl odpovědí „nevím“.

O účinnosti uvedených způsobů ovlivňování agresivity žáků jsou více přesvědčeni ti pedagogové, kteří jsou ve svém učitelském povolání spokojeni a práce je uspokojuje a obohacuje. Skeptičtější jsou naopak učitelé, kteří svůj psychický stav hodnotí jako horší a uvádějí, že je práce učitele psychicky zatěžuje.

I. AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH ČR Z POHLEDU UČITELŮ 2. STUPNĚ ZŠ

PŘEHLED TABULEK

Tabulka č. 1	Složení výběrového souboru dle věku	6
Tabulka č. 2	Složení výběrového souboru dle délky pedagogické praxe	7

PŘEHLED GRAFŮ

Graf č. 1	Názor na agresivitu žáků ve srovnání s minulostí	9
Graf č. 2	Hrubá slovní agrese mezi žáky v posledním roce	10
Graf č. 3	Fyzická agrese mezi žáky v posledním roce	11
Graf č. 4	Hrubá slovní agrese žáků vůči osobě dotazovaného učitele	12
Graf č. 5	Hrubá slovní agrese žáků vůči některému z jiných učitelů	13
Graf č. 6	Fyzická agrese žáků vůči osobě dotazovaného učitele	14
Graf č. 7	Fyzická agrese žáků vůči některému z jiných učitelů	15
Graf č. 8	Úmyslné poškozování nebo ničení věcí žáků	16
Graf č. 9	Úmyslné poškozování vybavení nebo majetku školy	17
Graf č. 10	Setkal/a jste se ve škole s kyberšikanou ?	18
Graf č. 11	Považujete kyberšikanu za něco, co by mohlo učitele ohrožovat?	19
Graf č. 12	S agresivitou žáků si umím poradit	21
Graf č. 13	Mám dostatek informací i sociálních dovedností, jak se s agresivitou žáků vypořádat	22
Graf č. 14	Mohu využít dostatek nástrojů, abych agresivitu žáků zvládl/a	23
Graf č. 15	Uvítal/a bych více podpory ze strany vedení školy, abych dobře zvládal/a agresivní chování žáků	24
Graf č. 16	Agresivita mezi žáky je společným tématem učitelů naší školy	26
Graf č. 17	Agresivita žáků patří mezi problémy, které v rámci své práce musím řešit	27
Graf č. 18	Agresivita mezi žáky výrazně ztěžuje výuku a zhoršuje klima ve třídě	28
Graf č. 19	Agresivní chování žáků ovlivňuje můj vztah k povolání učitele/učitelky	29
Graf č. 20	Agresivní chování žáků je téměř nezvladatelné a ohrožuje psychické i fyzické zdraví učitelů	30

Graf č. 21	Agresivita je jedním z mnoha výchovných problémů a není třeba jí věnovat zvláštní pozornost	31
Graf č. 22	Jako učitel mám velmi omezené možnosti, jak reagovat na agresivitu žáků	33
Graf č. 23	Agresivní chování žáků by měl řešit odborník, např. školní psycholog, aby se učitel mohl plně věnovat výuce	34
Graf č. 24	Škola potřebuje účinný nástroj, jak přimět rodiče, aby omezovali agresivitu svých dětí ve škole	35
Graf č. 25	V některých zemích je za závažné agresivní chování zavedeno dočasné vyloučení žáka ze školní docházky. Souhlasil/a byste se zavedením podobného opatření u nás?	36
Graf č. 26	Ovlivňování agresivity žáků kázeňskými a výchovnými předpisy školy	37
Graf č. 27	Ovlivňování agresivity žáků osobním a pedagogickým přístupem učitele	38
Graf č. 28	Ovlivňování agresivity žáků prostřednictvím rodičů	39
Graf č. 29	Ovlivňování agresivity žáků vytvořením a realizací speciálního programu	40
Graf č. 30	Ovlivňování agresivity žáků spoluprací se žáky (školní prevence, peer programy apod.)	41
Graf č. 31	Ovlivňování agresivity žáků používáním přiměřených tělesných trestů	42

II. AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH ČR Z POHLEDU ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

VÝSLEDKY

1. PROJEVY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH ČR

Projevy agrese na 2. stupni základních škol v České republice mohou mít různou podobu. Žáci mohou být jak terčem agrese ze strany spolužáků či učitelů, tak jejím původcem. Rovněž forma agrese může nabývat pestré škálu podob od agrese slovní až po hrubé fyzické násilí či soustavnou šikanu. Cílem výzkumu žáků základních škol bylo identifikovat formy a četnost agresivního jednání jak z hlediska jejich subjektu (původce), tak z hlediska objektu agrese, tedy toho, na koho je agrese zaměřena. Zjišťovány byly též okolnosti agresivního chování a charakteristické rysy jejich subjektů i objektů. Zároveň byl zkoumán pohled na agresivní projevy chování ze strany žáků.

1.1. ŽÁCI ZÁKLADNÍCH ŠKOL JAKO SUBJEKT AGRESE

Cílem výzkumu bylo mimo jiné zjistit, jakého agresivního chování se v posledním roce žáci vůči svým spolužákům či učitelům nejčastěji dopouštěli. Dotazovaným žákům byla předložena škála 9 základních projevů agresivního chování. U každého z těchto projevů žáci označovali, zda se takového jednání v posledním roce dopustili a v jaké míře. Pro každý projev agrese byl v rámci statistické analýzy vypočítán index v podobě váženého aritmetického průměru. Jeho hodnotu určila četnost výskytu agresivního chování. Platí, že čím vyšší byla hodnota indexu, tím častěji byla projevy agresivního jednání, jinými slovy, tím častěji se dotazovaný žák agresivního jednání vůči svému okolí dopouštěl. Výsledky jsou patrné z následující tabulky.

Tabulka č. 1 - Projevy agresivního chování, kterého se žáci v posledním roce vůči svému okolí ve škole nejčastěji dopouštěli

POŘADÍ	FORMA AGRESE	INDEX
1.	HRUBĚ SE CHOVAL/A A NADÁVAL/A NĚKOMU ZE SPOLUŽÁKŮ/SPOLUŽAČEK	1,989
2.	OSTŘE SE POHÁDAL/A S NĚKÝM VE TŘÍDĚ, ŽE SI TOHO VŠIMLI I JINÍ ŽÁCI	1,801
3.	SCHVÁLNĚ SE NAVÁŽEL/A DO NĚKTERÉ/HO ZE SPOLUŽÁKŮ/SPOLUŽAČEK	1,687
4.	S NĚKÝM SE POPRAL/A	1,652
5.	CHOVAL/A SE HRUBĚ A URÁŽLIVĚ K NĚKTERÉMU Z UČITELŮ	1,588
6.	SCHVÁLNĚ VZAL/A NĚCO SPOLUŽÁKOVÍ/SPOLUŽAČCE	1,548
7.	ZÁMĚRNĚ POŠKODIL/A NĚJAKOU ŠKOLNÍ VĚC NEBO ZAŘÍZENÍ	1,356
8.	CHOVAL/A SE TAK, ŽE BYL/A PŘEDVOLÁN/A DO ŘEDITELNY	1,227
9.	NAPADL/A NĚKTERÉHO Z UČITELŮ	1,096

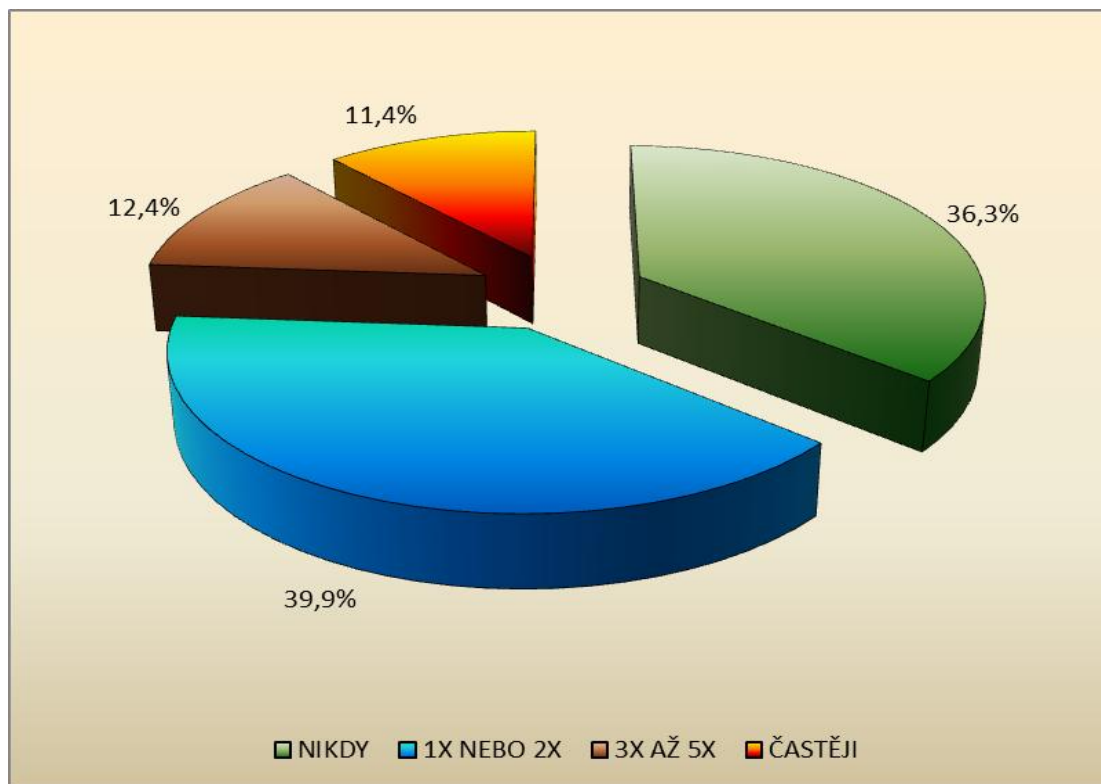
Z analýzy dat jednoznačně vyplývá, že vůči svému okolí žáci základních škol nejčastěji používají různých forem slovní agrese v podobě hrubých nadávek, hádek a navázení se do spolužáků. Až po těchto formách slovní agrese následuje agrese fyzická v podobě rvaček. Hrubé chování k učitelům a jejich urážky jsou rovněž dosti časté, méně časté je brání věcí spolužákům a záměrné poškozování školních věcí nebo zařízení. Nejméně často se dle vlastního vyjádření žáci dopouštějí fyzického napadání některého z učitelů.

Nejčastěji žáci označují sami sebe jako původce hrubého chování a nadávání někomu ze spolužáků či spolužaček. Této formy agrese se žáci vůči ostatním ve škole v posledním roce dopouštěli dle vlastního vyjádření nejčastěji. Tímto způsobem se v průběhu posledního roku chovali vůči svým spolužákům dle vlastního vyjádření žáci v 63,7 % případů, z nich 23,8 % tak učinilo 3x a častěji. Jen 36,3 % dotázaných uvedlo, že se uvedeného jednání vůči svým spolužákům v posledním roce nedopustily.

Analýzy realizované na základě 2. stupně třídění signalizují celou řadu statisticky významných souvislostí. Z nich se dá odvodit, jaké jsou typické vlastnosti subjektu, který se hrubě chová a nadává někomu ze svých spolužáků (spolužaček).

Graf č. 1 – Choval/a se hrubě a nadával/a někomu ze spolužáků

N = 3166

Platí, že ke svým spolužákům (spolužačkám) se častěji hrubě chovají a nadávají jim chlapci. Dívky významně více uvádějí, že této formy agrese nepoužívají nikdy. Tato forma agrese není typická pro žádný ročník. Jinými slovy, tuto formu agresivního chování používají přibližně ve stejné míře žáci 7., 8. i 9. tříd.

Bylo rovněž zjištěno, že tuto formu agrese častěji než ostatní používají děti žijící v neúplné rodině s vlastní matkou a nevlastním otcem nebo děti žijící ve střídavé péči. Méně se jí dopouštějí děti žijící s oběma vlastními rodiči. Naopak nezáleží na tom, zda dítě vyrůstá v rodině samotné nebo společně se sourozenci.

Velmi silná je souvislost se skutečností, zda dítě tráví společně s rodiči čas, či nikoliv. Významně méně se této formy agrese dopouštějí děti, které uvedly, že společně s rodiči nebo jedním rodičem tráví poměrně hodně času v podobě společně provozovaných aktivit. Naopak děti, které uvedly, že nemají mnoho společných zájmů a činností s rodiči, se hrubého chování a nadávání spolužákům dopouštějí častěji.

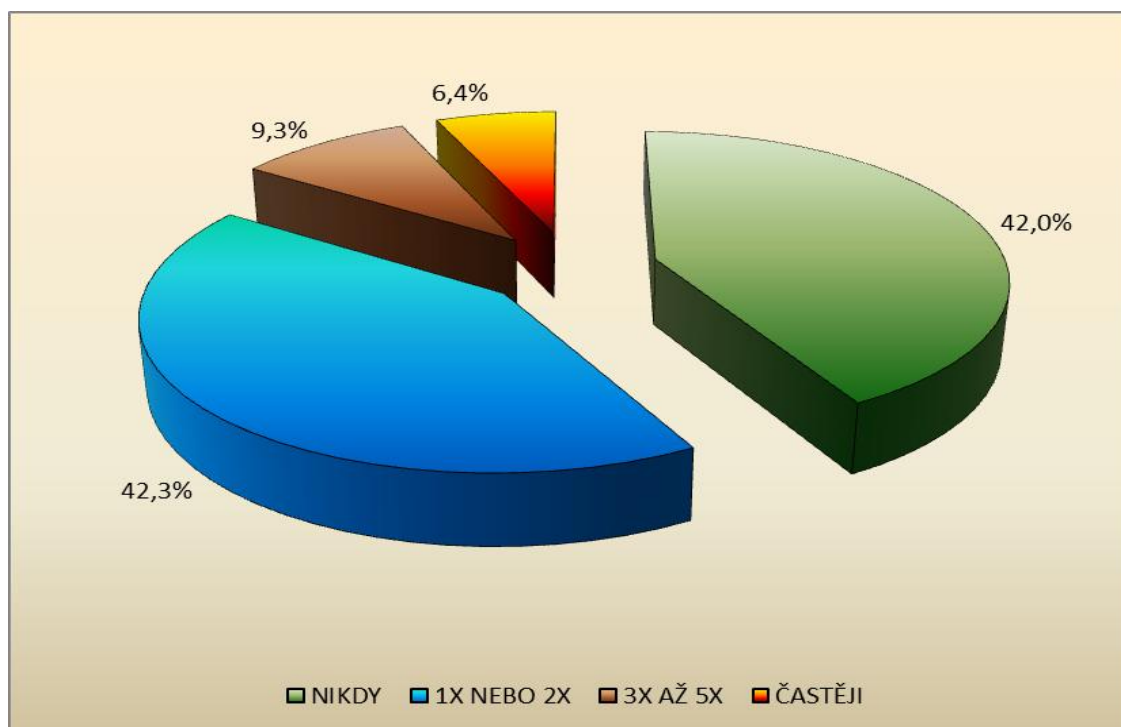
Byla identifikována též slabší vazba na životní úroveň rodiny. Děti, které uvedly, že jsou z bohatých rodin, se dopouštějí této formy agrese častěji. Hrubého chování a nadávání spolužákům se více dopouštějí žáci, které jejich učitelé hodnotí jako slabší než průměrné.

Pro žáky, dopouštějící se hrubého chování a nadávání spolužákům, je typické, že se jim ve škole nelíbí a že je stresují školní práce a povinnosti. Z hlediska stylu výchovy se jedná rovněž o žáky, které doma rodiče fyzicky trestají.

Druhou nejčastější formou agrese, které se žáci dle svého vyjádření v rámci školního prostředí dopustili v posledním roce, je slovní agrese v podobě ostrých hádek se spolužáky, které byly natolik intenzivní, že vyvolaly pozornost jiných žáků.

Graf č. 2 – Ostře se pohádal/a s někým ve třídě

N = 3166

Této formy slovní agrese vůči svým spolužákům se dotazovaní v posledním roce dopustili v 58,0 % případů, kdy 15,7 % z nich uvádí, že se tak stalo častěji (3x a více).

Na základě analýzy statisticky významných souvislostí lze konstatovat, že častěji se se svými spolužáky hádají chlapci. Ročník, který navštěvují, nemá na tuto formu agrese vliv. To znamená, že rozložení četností zjištěné pro celý soubor je podobné i v jeho jednotlivých částech, členěných dle třídy, kterou žáci navštěvují.

Méně často se se spolužáky hádají děti z úplných rodin, tj. žijící s oběma rodiči, častěji vyvolávají hádky se spolužáky děti z rodin se střídavou péčí. Skutečnost, zda je dítě vychovááno samo nebo má sourozence, nemá na tuto formu agrese vliv.

Platí, že děti, které uvádějí, že s nimi rodiče tráví hodně času, se se spolužáky hádají méně často. Více naopak vyvolávají hádky děti z bohatších rodin.

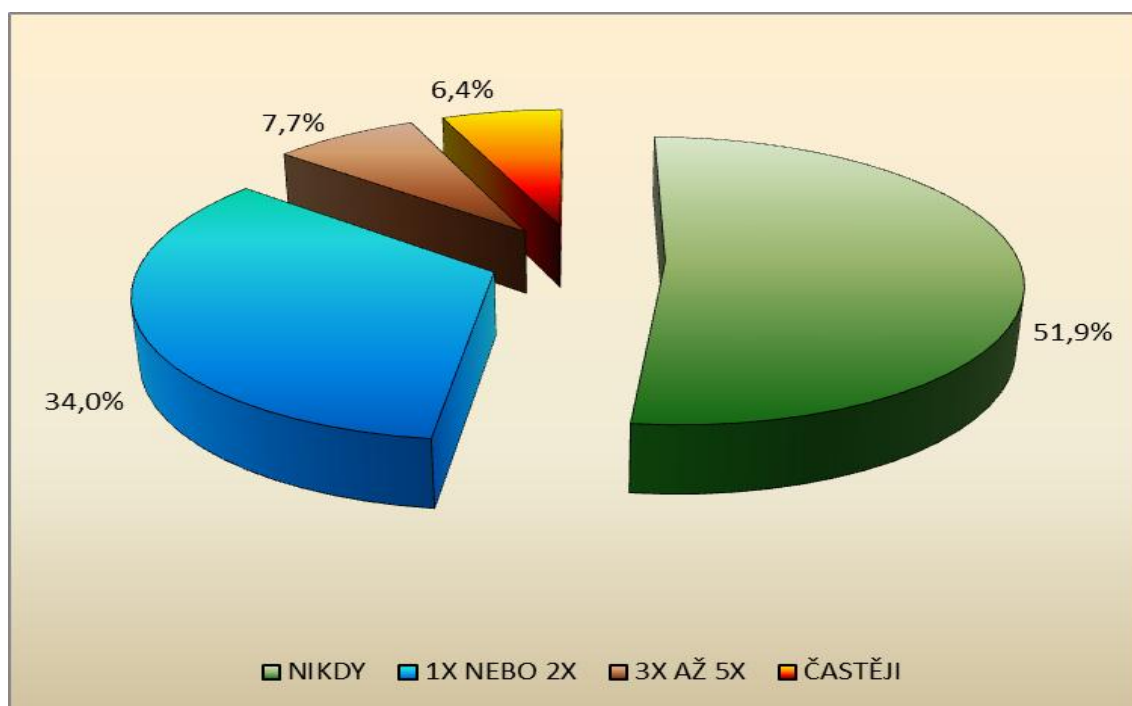
Hádky se spolužáky rovněž častěji vyvolávají děti, které uvedly, že se cítí osamělé. Toto zjištění koresponduje se závěrem, že méně se hádají děti, se kterými rodiče tráví hodně času. Žáci, kteří vyvolávají hádky, též častěji uvádějí, že jejich výkon ve škole hodnotí učitelé ve srovnání s ostatními jako slabší než průměrný.

Skutečnost, zda se dítě ve třídě hádá se svými spolužáky, ovlivňuje jeho pohodu ve škole. Jednoznačně platí, že žáci, kteří uvádějí, že se se spolužáky hádají, se cítí ve škole mnohem hůře než ti, kteří se nehádají nikdy. Zároveň je pobyt ve škole ve srovnání s ostatními více stresuje. Ve výzkumu bylo jednoznačně prokázáno, že děti, které uvádějí, že se se spolužáky hádají, jsou doma od rodičů častěji fyzicky trestány pro neplnění školních povinností, špatné chování, omlouvání či špatný prospěch ve škole.

Méně častá forma slovní agrese, z hlediska výzkumu však třetí nejčtenější, je záměrné navážení se do některého ze spolužáků, někdy označované jako „pruzení“.

Graf č. 3 – Schválně se navážel/a do některého ze spolužáků

N = 3166

Celkem 48,1 % dotázaných žáků přiznala, že se v uplynulém roce schválně navážela do některého ze svých spolužáků. Z nich 14,1 % tak činila nejméně 3x a častěji. Jinými slovy, do svých spolužáků se v uplynulém roce „navážela“ přibližně polovina dotázaných. Záměrné navážení se do spolužáků je třetí nejrozšířenější formou agrese, ke které se děti přiznávají.

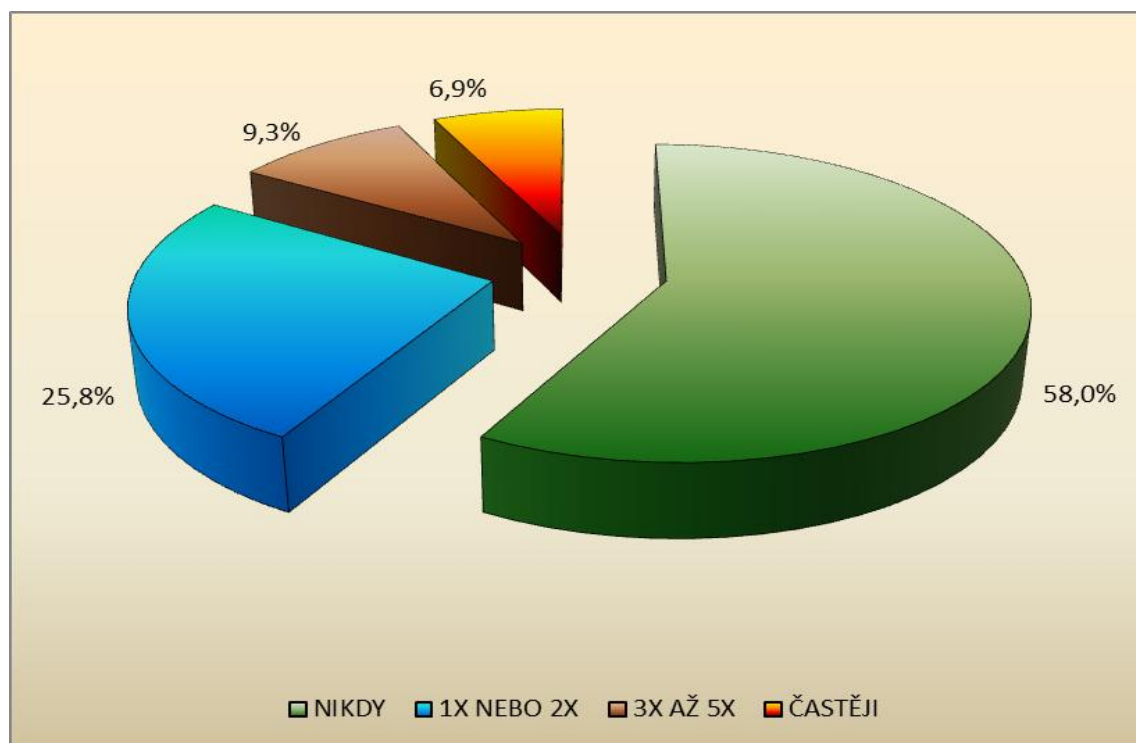
Tuto formu slovní agrese praktikují jednoznačně častěji chlapci. Platí rovněž, že je častější v nejvyšších, to je v 9. třídách. Nejméně často se jí dopouštějí děti, které uvedly, že společně s rodiči tráví poměrně hodně času, naopak nejčastěji ty děti, které nemají dle vlastního tvrzení s rodiči mnoho společných zájmů a činností.

Podobně jako v předcházejících případech byla prokázána souvislost mezi tím, jak se děti ve škole cítí, a používáním této formy agrese. Platí, že děti, kterým se ve škole velmi líbí, tuto formu agrese používají významně méně než děti, které uvedly, že se jim ve škole vůbec nelíbí. S tím zřejmě souvisí i skutečnost, že děti, které se úmyslně navázejí do svých spolužáků, častěji uvádějí, že je stresují školní práce a povinnosti. Jednoznačně bylo rovněž prokázáno, že této formy agrese se více dopouštějí děti, které jsou doma často fyzicky trestány.

Nejčastější formou fyzické agrese na 2. stupni základních škol jsou **rvačky**. K tomu, že se s někým v posledním roce poprali, se přiznalo 42,0 % dotázaných žáků. Z nich se 16,3 % popraly v posledním roce 3x a častěji.

Graf č. 4 – S někým se popral/a

N = 3166

Analýza statisticky významných souvislostí signalizuje řadu charakteristických znaků, které platí pro děti vyvolávající fyzickou agresi v podobě rvaček. Jednoznačně platí, že chlapci se mezi sebou perou významně více než děvčata. Častěji se

v posledním roce popraly děti z nižších tříd – v tomto případě ze 7. třídy, naopak v 8., a zejména v 9. třídě se děti perou méně.

Podobně jako v případě slovní agrese platí i pro agresi fyzickou, že méně jsou jejími nositeli děti žijící s oběma rodiči, častěji naopak tyto rvačky vyvolávají děti žijící ve střídavé péči. Platí rovněž, že děti, které mají více sourozenců, se ve škole perou častěji než děti s jedním sourozencem či bez sourozenců.

I v případě fyzické agrese bylo zjištěno, že agresory jsou méně často děti, které uvádějí, že společně s rodiči tráví hodně času. Naopak děti, které dle vlastního mínění tráví s rodiči méně času, vyvolávají rvačky se spolužáky častěji.

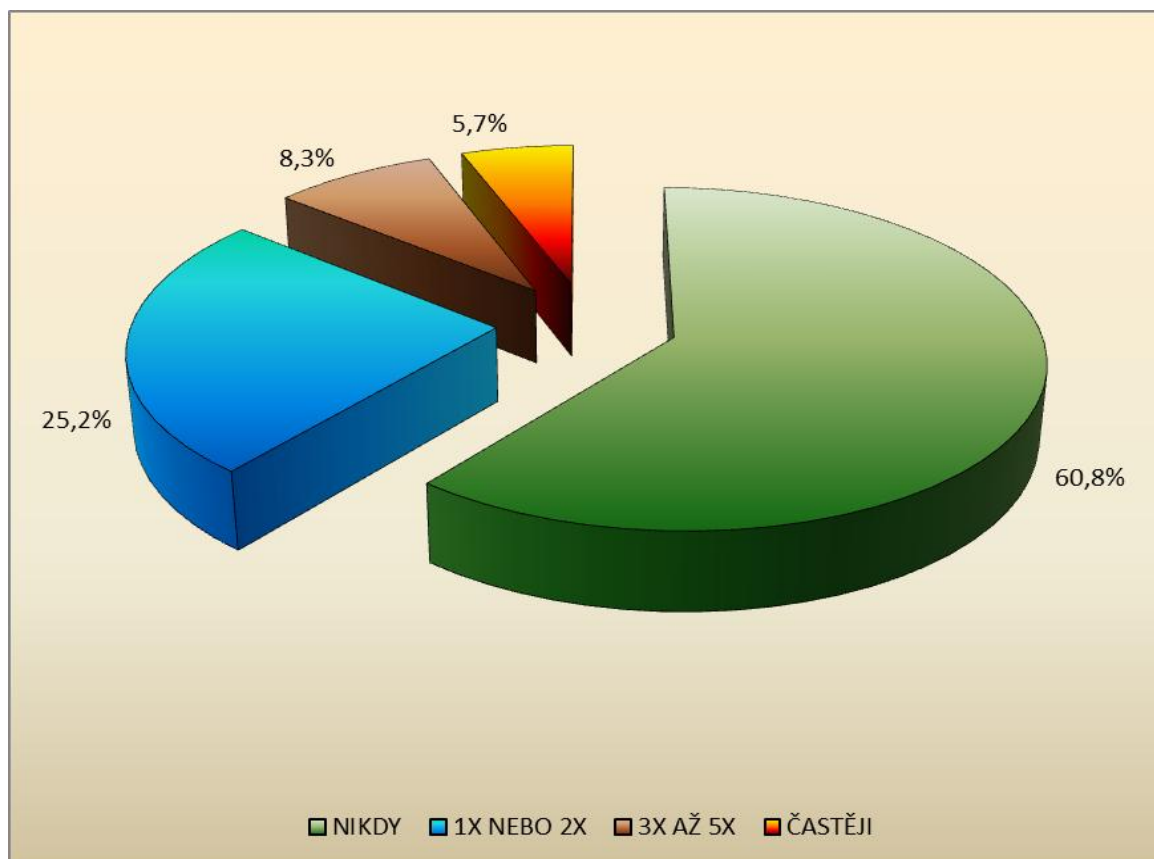
Děti, které uvádějí, že se v posledním roce praly, se více než ostatní cítí osamělé. Jejich učitelé je zpravidla hodnotí jako slabší než průměrné a ve škole se jim nelíbí. Více je stresují školní povinnosti a jsou častěji doma fyzicky trestány. Vazba na fyzické tresty v rodině je velmi silná. Zdá se, že si model z rodiny tyto děti přenášejí i do svých vztahů se spolužáky.

Specifickou formou agrese, vyskytující se ve školním prostředí, je agresivní chování žáků vůči učitelům. Slovní agrese vůči učitelům, spočívající v hrubém a urážlivém chování k učiteli, v posledním roce přiznalo 39,1 % žáků 2. stupně základních škol. Z nich 14,0 % žáků se takového jednání v posledním roce dopustilo 3x a častěji. Z uvedeného vyplývá, že učitelé na 2. stupni základních škol v ČR jsou hrubému a urážlivému chování žáků vystaveni poměrně často a tato forma agrese je pátou nejčastější. Ukazuje se, že slovní agrese žáků vůči učitelům je závažným problémem.

Typickým žákem, chovajícím se hrubě a urážlivě vůči některému z učitelů, bývá chlapec. Chlapci významně častěji než dívky uváděli, že se takového jednání v posledním roce vůči některému z učitelů dopustili. Tento typ agrese roste s věkem žáka, nejméně častý je v 7. třídě, nejčastější naopak v 9 ročníku.

Graf č. 5 – Choval/a se hrubě a urážlivě k některému z učitelů

N = 3165

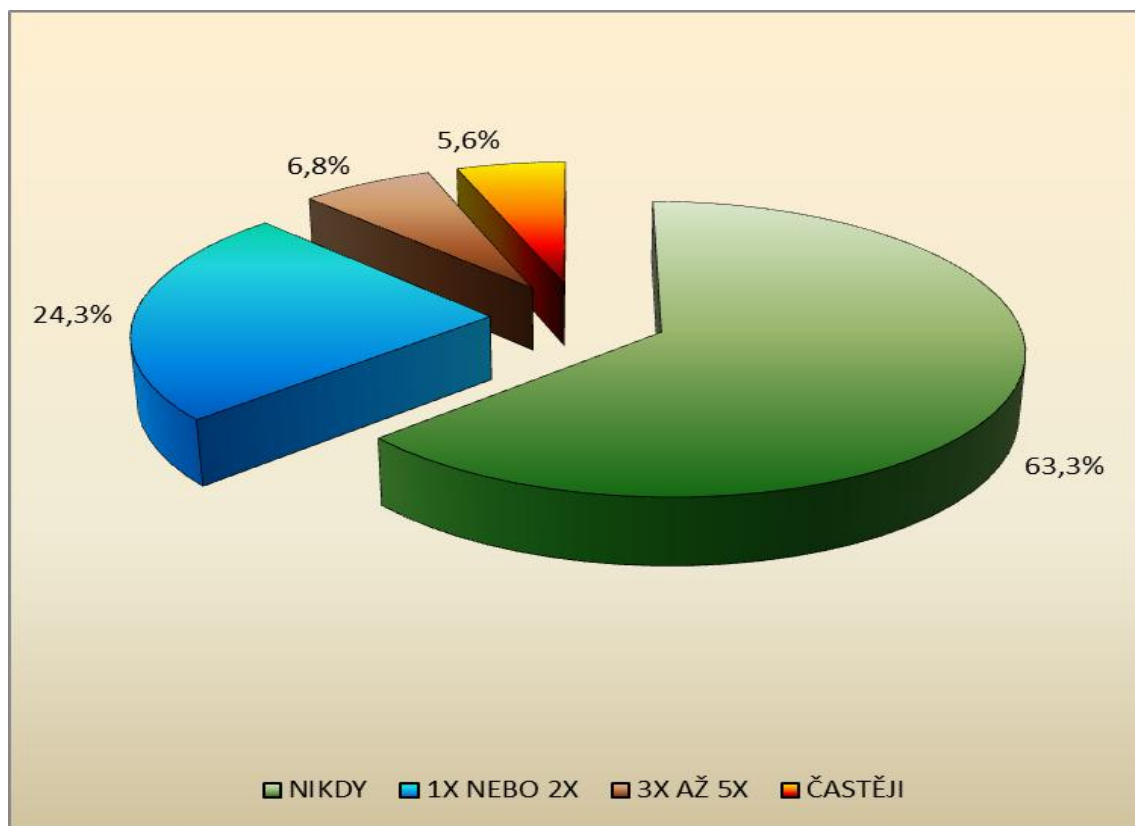
Hrubého a urážlivého chování vůči učitelům se významně méně dopouštějí žáci žijící společně s oběma vlastními rodiči a ti, kteří společně s rodiči či s jedním z nich tráví poměrně hodně času. Naopak žáci, kteří uvádějí, že s rodiči tráví méně času či nemají s rodiči mnoho společných zájmů a činností, se k této formě agrese uchylují častěji.

Žáci, dopouštějící se slovní agrese vůči učitelům, se ve větší míře než ostatní cítí osamělí. Dle jejich sdělení je učitelé označují ve srovnání s ostatními jako slabší než průměrné, ve škole se jim nelíbí a školní práce a školní povinnosti je stresují. Jednoznačně platí, že je rodiče doma ve srovnání s ostatními žáky častěji fyzicky trestají.

Specifickou formou agresivního chování dětí ve škole je záměrné brání věcí spolužákům. Četnost výskytu této formy je podobná jako slovní agrese vůči učitelům. K tomu, že v posledním roce schválně vzali nějakou věc spolužákovi či spolužačce, se přiznalo 36,7 % dotázaných žáků. Z toho 12,4 % tak učinily opakovaně, 3x nebo častěji.

Graf č. 6 – Schválně vzal/a něco spolužákovi/spolužačce

N = 3166

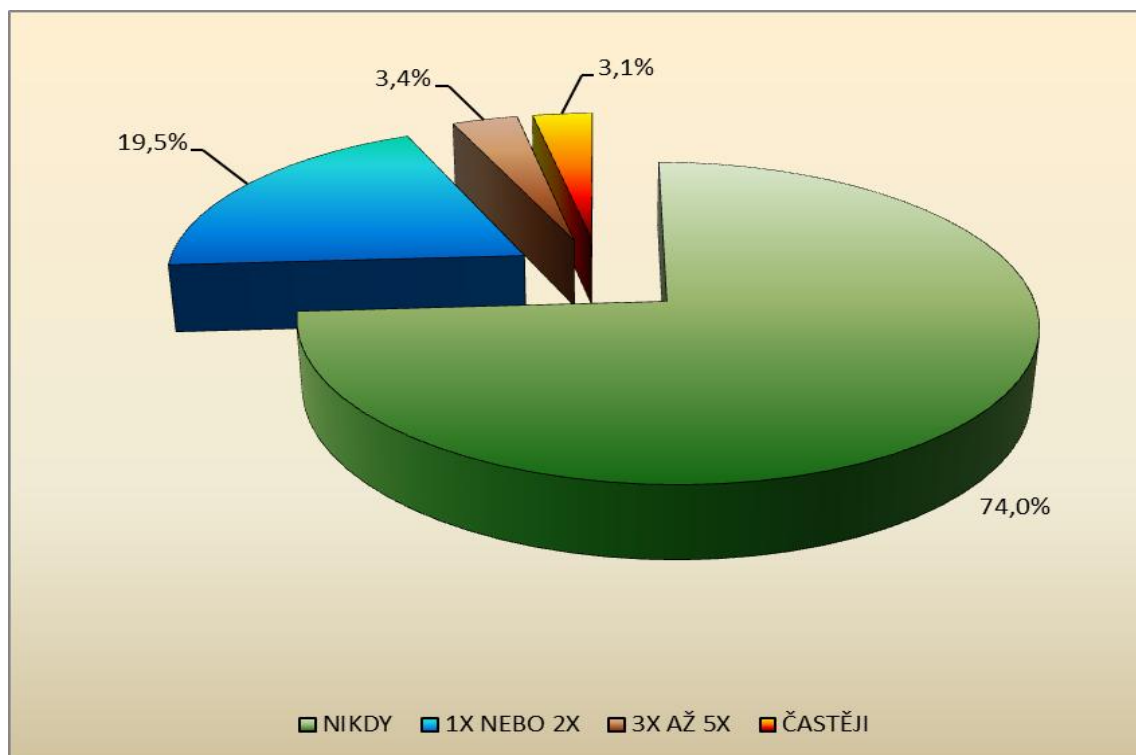
Jednoznačně častěji používají tuto formu agrese chlapci. Naopak toto jednání nesouvisí s tím, do které třídy žák chodí, z jaké pochází rodiny (úplná či neúplná, bohatá či chudá) či zda má sourozence či nikoliv. Podobně jako u předcházejících forem agresivního chování platí, že méně se tohoto typu chování dopouštějí děti, s nimiž oba rodiče nebo alespoň jeden z rodičů tráví hodně času.

Děti, které schválně berou věci svým spolužákům, jsou dle vlastních slov učiteli označovány za slabší než průměrné, ve škole se jim nelíbí a školní povinnosti je stresují. Opět jde o děti, které jsou doma často fyzicky trestány (v posledním roce 3x a více dostaly od rodičů výprask za to, že nesplnily nějakou povinnost, nechovaly se dobře, odmlouvaly nebo se špatně učily).

Poškozováním školních věcí nebo zařízení školy je v porovnání s již uvedenými projevy méně četná forma agresivního chování. V posledním roce se takového jednání dopustilo 26,0 % dotázaných, z nich pouze 7,5 % tak učinilo 3x a častěji. Naopak téměř tři čtvrtiny (74,0 %) dětí se této formy agrese v posledním roce nedopustily.

Graf č. 7 – Záměrně poškodil/a nějakou školní věc nebo zařízení

N = 3166

Analýzy druhého stupně třídění signalizují řadu statisticky významných vazeb v případech této formy agrese. Poškozování školních věcí a zařízení se významně častěji dopouštějí chlapci a žáci vyšších, zejména 9. tříd. Podobně jako v předcházejících případech rovněž platí, že méně poškozují školní věci a zařízení děti, které uvádějí, že s nimi rodiče nebo jeden z rodičů tráví hodně času.

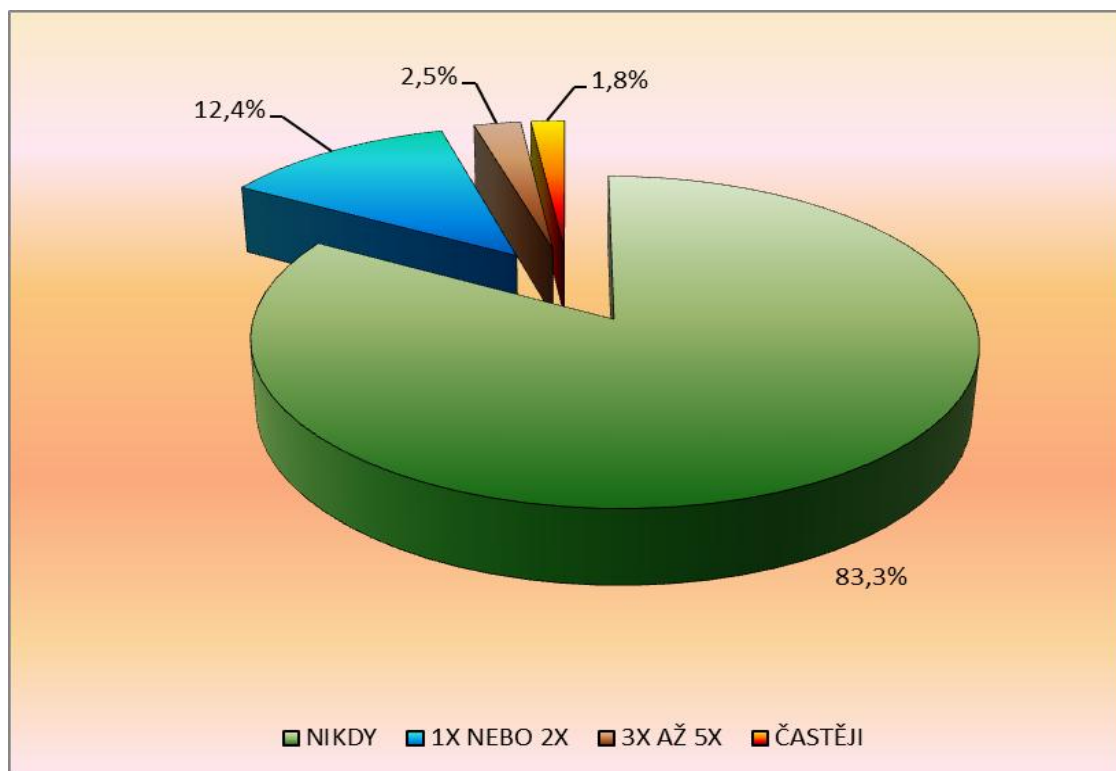
Žáky, které se této formy agrese dopouštějí, hodnotí dle jejich slov učitelé jako slabší než průměrné. Tyto děti významně častěji než ostatní konstatují, že se jim ve škole nelíbí a že je školní povinnosti velmi stresují. Uvádějí rovněž, že jsou v rodině častěji fyzicky trestáni.

Předvolání do ředitelny zpravidla následuje po zvláště závažném přestupku žáka. Signalizuje skutečnost, že žák hrubým způsobem porušil školní řád. Jeho důvodem zpravidla bývá závažná agrese jak vůči druhé osobě, tak vůči majetku školy.

V posledním roce bylo dle vlastního vyjádření předvoláno do ředitelny 16,7 % žáků, z nich 4,3 % žáků 3x a častěji.

Graf č. 8 – Choval/a se tak, že byl/a předvolán/a do ředitelny

N = 3166

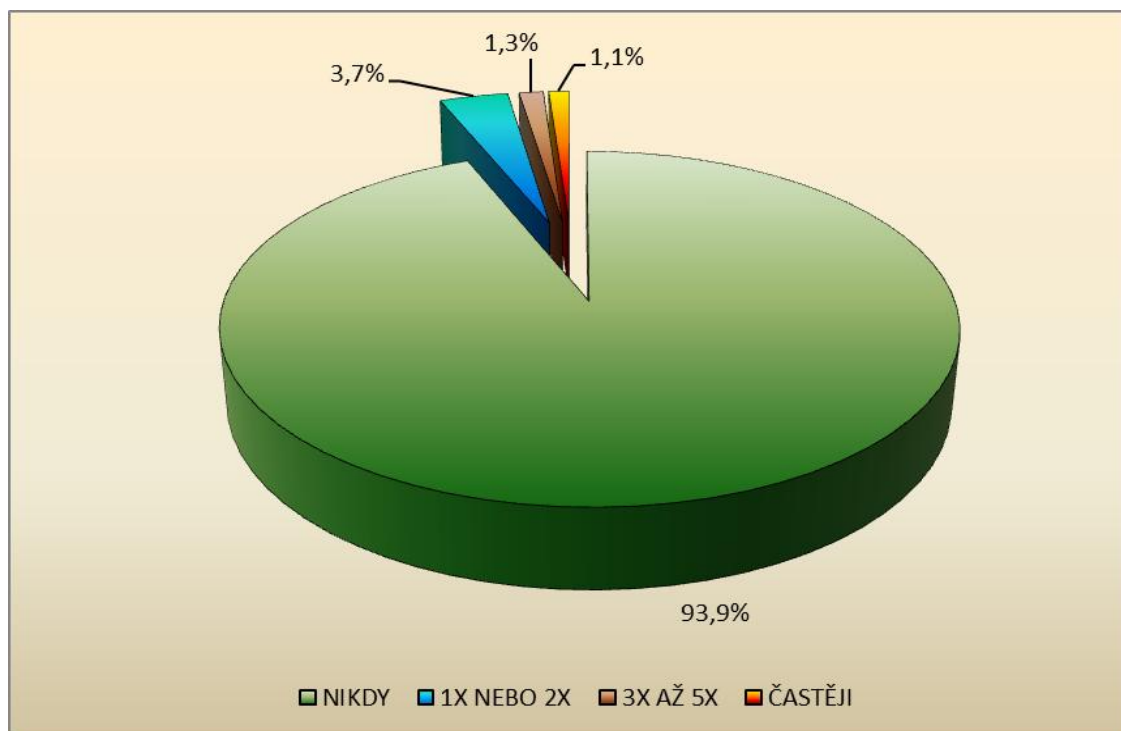
Významně častěji byli pro špatné chování předvoláváni do ředitelny chlapci. Častěji jsou touto formou trestáni žáci z vyššího, zejména 9. ročníku. Platí rovněž, že děti žijící s oběma vlastními rodiči jsou do ředitelny předvolávány méně často. Statisticky významná souvislost byla rovněž zjištěna mezi tímto znakem a počtem sourozenců. Děti, které uvedly, že mají více sourozenců, byly do ředitelny předvolávány v posledním roce častěji. Platí rovněž, že děti, které uvedly, že nemají mnoho společných zájmů a činností s rodiči či s jedním z nich, nebo které s nimi tráví málo času, mají s chováním větší problémy, a byly proto častěji předvolávány do ředitelny.

Děti, které pro své chování absolvovaly pohovor v ředitelně, jsou dle svých slov svým třídním učitelem hodnoceny jako slabší než průměrné, ve škole se jim nelíbí a školní povinnosti je stresují. Častěji jsou doma od svých rodičů fyzicky trestány za neplnění povinností, omlouvání, špatný prospěch a špatné chování.

Nejzávažnější formou agrese je napadení učitele.

Graf č. 9 – Napadl/a některého z učitelů

N = 3166

Z výzkumu vyplynulo, že tato nejzávažnější forma agrese je zároveň nejméně častá. V posledním roce napadlo některého z učitelů 6,1 % žáků, z nich 2,4 % žáků 3x a častěji.

Této formy agrese se častěji dopouštějí chlapci než dívky. Nezáleží však na tom, o jakou třídu se jedná, neboť tato vazba nebyla testována jako statisticky významná. Neplatí tedy, že by žáci z vyšších tříd napadali své učitele častěji. Ani vazby na ostatní sledované znaky nebyly testovány jako statisticky významné. Síla testu však byla omezena malým počtem pozorování v některých políčkách kontingenčních tabulek.

Souhrnně lze konstatovat, že na 2. stupni základních škol v ČR je nejčastější formou agresivního chování agrese slovní, spočívající v hrubém chování a nadávání spolužákům, v ostrých hádkách se spolužáky či v navázení se do spolužáků. Z fyzické agrese jsou nejčastější rvačky se spolužáky.

Z analýz vyplývá, že z hlediska všech typů agresivního chování jsou jeho nositeli významně častěji chlapci. Zpravidla četnost agrese roste s vyšší třídou, neplatí to však ve všech případech. Z hlediska rodinného zázemí platí, že nejméně jsou nositeli agrese děti žijící v úplných rodinách s oběma vlastními rodiči. Klíčovým faktorem se přitom ukázalo množství času, které dítě tráví s oběma či jedním z rodičů. Platí, že čím je toto množství času větší, tím méně často se dítě chová agresivně.

Agresivní chování často souvisí s tím, že agresor je třídním učitelem hodnocen z hlediska svého školního výkonu jako slabší než průměrný. Toto chování je často provázáno pocity osamění, nespokojenosti ve škole, pocity stresu vyvolanými školními povinnostmi. Agresivní děti také bývají svými rodiči významně častěji fyzicky trestány.

Typickým agresorem je tedy chlapec z vyšší, zpravidla 9. třídy, s nímž jeho rodiče tráví velmi málo času, zpravidla nežije s oběma vlastními rodiči. Jde většinou o podprůměrného žáka, trpícího pocity osamělosti, kterému se ve škole nelíbí a který je školními povinnostmi stresován. Pochází zpravidla z rodiny, pro jejíž výchovný styl jsou typické tělesné tresty.

1.2. ŽÁCI ZÁKLADNÍCH ŠKOL JAKO OBJEKT AGRESE

Cílem výzkumu bylo rovněž zjistit, jakému typu agrese jsou žáci nejčastěji vystaveni. V souvislosti s tím byly na základě analýzy statisticky významných souvislostí identifikovány typické vlastnosti objektu agrese.

Pro potřeby naplnění tohoto výzkumného cíle byla konstruována škála šesti typických projevů agrese, kterým mohou být žáci vystaveni. U každého z těchto projevů byli žáci požádáni, aby uvedli, zda mu byli v posledním roce vystaveni a jak často. Na základě jejich odpovědí byl vypočítán index v podobě váženého aritmetického průměru. Platí, že čím je hodnota indexu vyšší, tím častěji byli žáci uvedenému typu agresivního chování vystaveni.

Tabulka č. 2 - Projevy agresivního chování, kterému byli žáci v posledním roce ve škole nejčastěji vystaveni

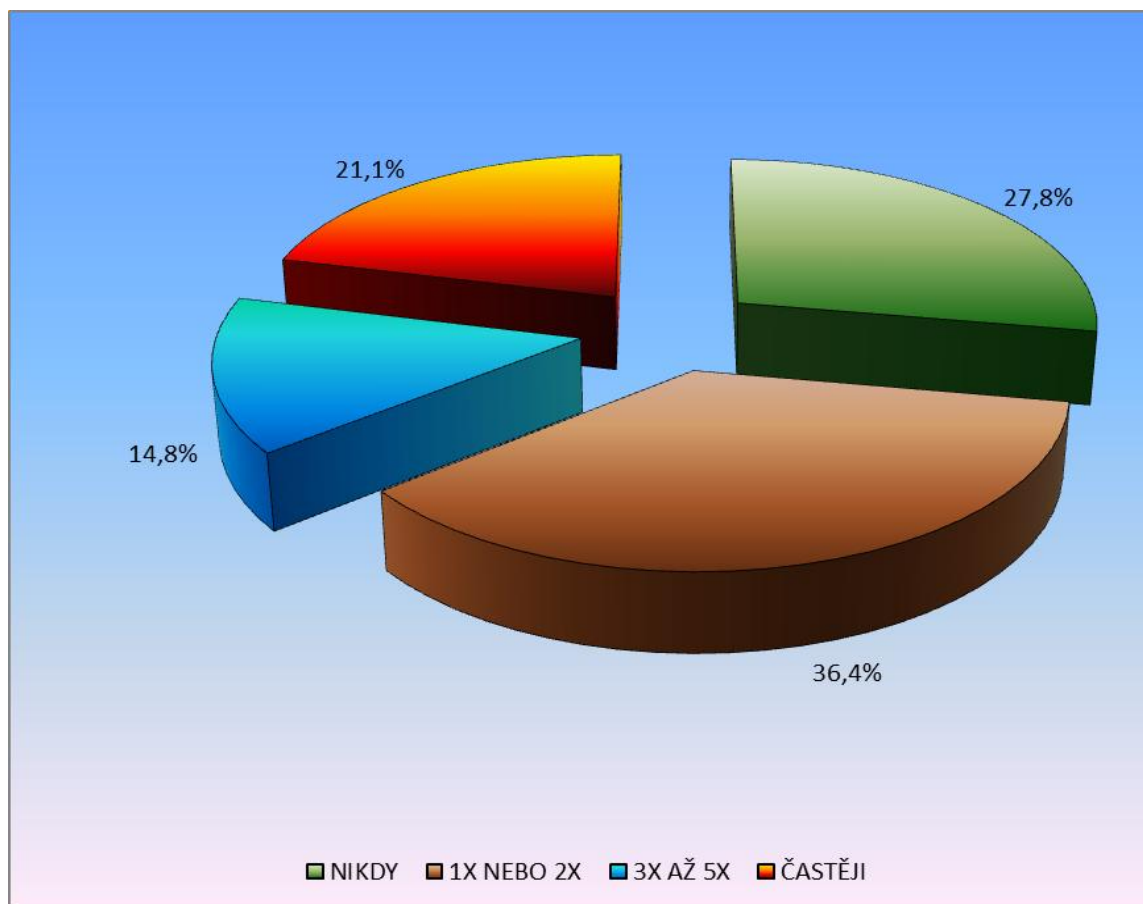
POŘADÍ	FORMA AGRESE	INDEX
1.	NĚKDO ZE SPOLUŽÁKŮ/SPOLUŽAČEK TĚ PRUDIL	2,292
2.	NĚKDO ZE SPOLUŽÁKŮ/SPOLUŽAČEK TI HRUBĚ NADÁVAL	1,917
3.	NĚKTERÝ Z UČITELŮ SE K TOBĚ CHOVAL HRUBĚ A URÁŽLIVĚ	1,648
4.	NĚKTERÝ/Á ZE SPOLUŽÁKŮ/SPOLUŽAČEK TI VZAL /A NĚJAKOU TVOU OSOBNÍ VĚC, ABY TĚ TÍM TRÁPIL/A	1,620
5.	NĚKDO ZE SPOLUŽÁKŮ/SPOLUŽAČEK TĚ NAPADL	1,477
6.	NĚKTERÝ Z UČITELŮ TĚ UHODIL	1,282

Nejčastějším typem agresivního jednání, kterému byli žáci na druhém stupni základních škol vystaveni, bylo tzv. pruzení, jinými slovy soustavné obtěžování či soustavné otravování ze strany některého ze spolužáků. Žáci byli dle svých slov rovněž často vystaveni hrubým nadávkám ze strany spolužáků, více uvádějí rovněž hrubé a

urážlivé chování učitelů. Nejméně častou formou je fyzická agrese, a to jak napadení spolužákem/spolužačkou, tak skutečnost, že je některý z učitelů uhodil.

Graf č. 10 – Někdo ze spolužáků/spolužaček tě prudil

N = 3165

Tzv. pruzení, čili soustavné obtěžování či otravování, je nejčastější formou agrese, které jsou žáci 2. stupně základních škol ze strany svých spolužáků vystaveni. Cílené obtěžování pocítilo v posledním roce 72,2 % dětí, z nich 35,9 % uvedlo, že se tak v posledním roce dělo 3x a častěji.

Této formě agrese jsou vystaveni v přibližně stejné míře chlapci i dívky, nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly ani ve sledovaných 7., 8. a 9. třídách základních škol. Na to, zda je soustavnému obtěžování či otravování dítě vystaveno, nemá vliv, zda pochází z úplné či neúplné rodiny, zda má sourozence či nikoliv nebo zda je jeho rodina chudá či bohatá.

Platí, že děti, které uvedly, že byly častěji této formě agrese vystaveny, zároveň uváděly, že nemají s rodiči mnoho společných zájmů a tráví s nimi málo času.

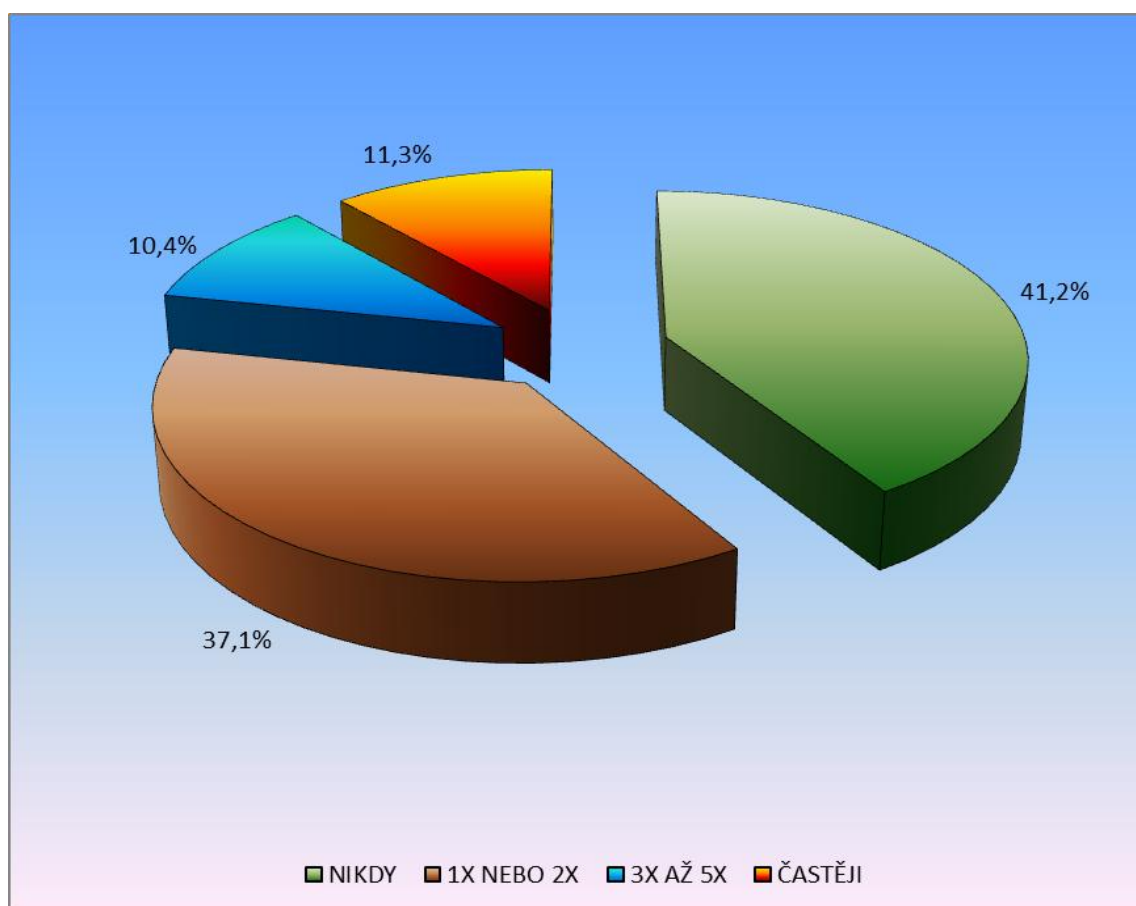
Analýzy realizované v rámci výzkumu rovněž prokázaly, že děti, které ve větší míře uváděly, že byly této formě agrese vystaveny, se častěji cítí osamělé, ve škole se

jim nelíbí a často se jim stává, že se bojí chodit do školy kvůli tomu, že by jim někdo ze spolužáků mohl ublížit. Více je stresují školní povinnosti a ve větší míře byly v posledním roce doma fyzicky trestány pro neplnění školních povinností, špatné chování či prospěch ve škole.

Druhým nejrozšířenějším typem agrese, kterému jsou děti ve škole vystaveny, je hrubé nadávání ze strany některého ze spolužáků. Této formě agrese bylo vystaveno v posledním roce 58,8 % dětí, z nich 21,7 % uvedlo, že se tak stalo 3x a častěji.

Graf č. 11 – Někdo ze spolužáků/spolužaček ti hrubě nadával

N = 3165

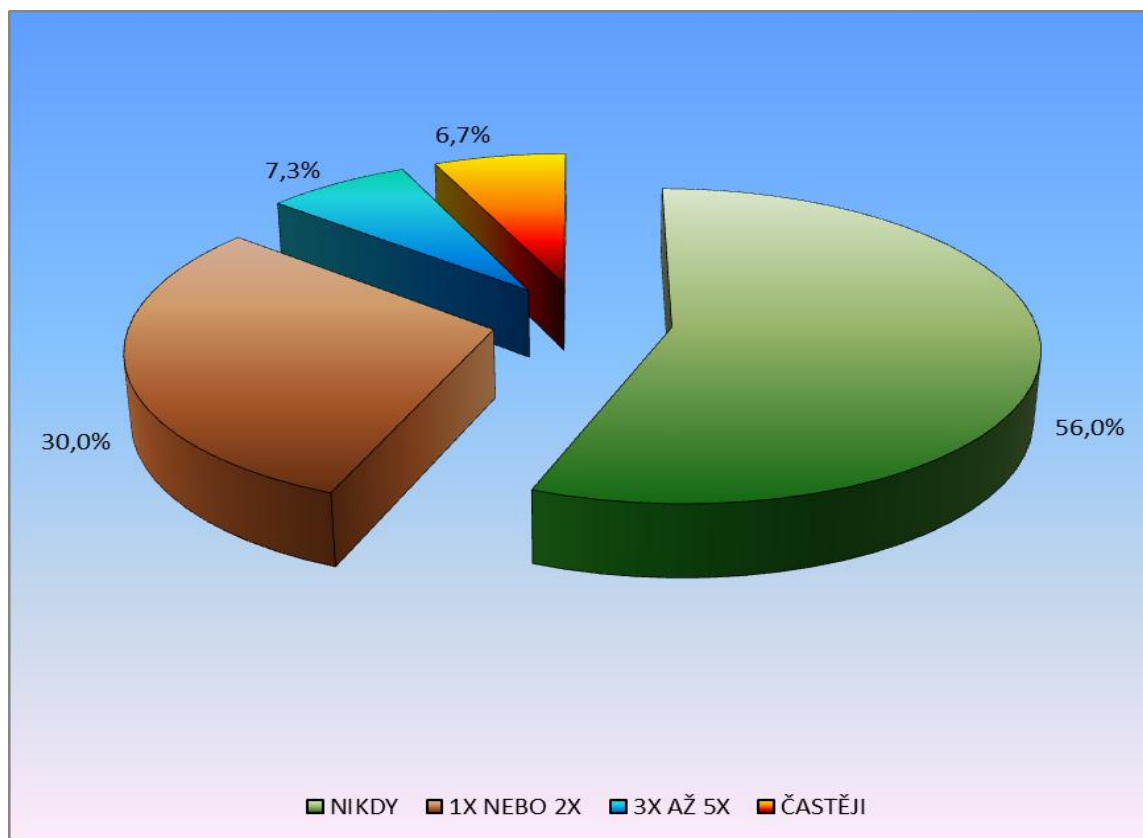
Hrubému nadávání ze strany některého ze spolužáků jsou častěji vystaveni chlapci. Ročník, který navštěvují, nemá na tuto skutečnost vliv, to znamená, že této formě agrese jsou vystaveny v přibližně stejné míře děti ze 7., 8. i 9. tříd. Na to, zda jsou této formě agrese děti vystaveny, nemá vliv ani to, zda mají sourozence nebo jsou samy, zda pocházejí z úplné či neúplné rodiny či zda je jejich rodina chudá nebo bohatá.

Platí však, že děti, které jsou vystaveny hrubému nadávání, se často cítí osamělé, učitele je častěji hodnotí ve srovnání s ostatními spolužáky jako slabší než průměrné, ve škole se jim nelíbí a bojí se do ní chodit v důsledku obav, že by jim někdo ze spolužáků mohl ublížit. Školní povinnosti je více stresují a rodiče je doma častěji fyzicky trestají.

Hrubému a urážlivému chování ze strany některého z učitelů bylo v posledním roce vystaveno dle vlastních slov 44,0 % žáků 2. stupně základních škol. Z nich 14,0 % uvádí, že se tak stalo 3x a častěji.

Graf č. 12 – Některý z učitelů se k tobě choval hrubě a urážlivě

N = 3165

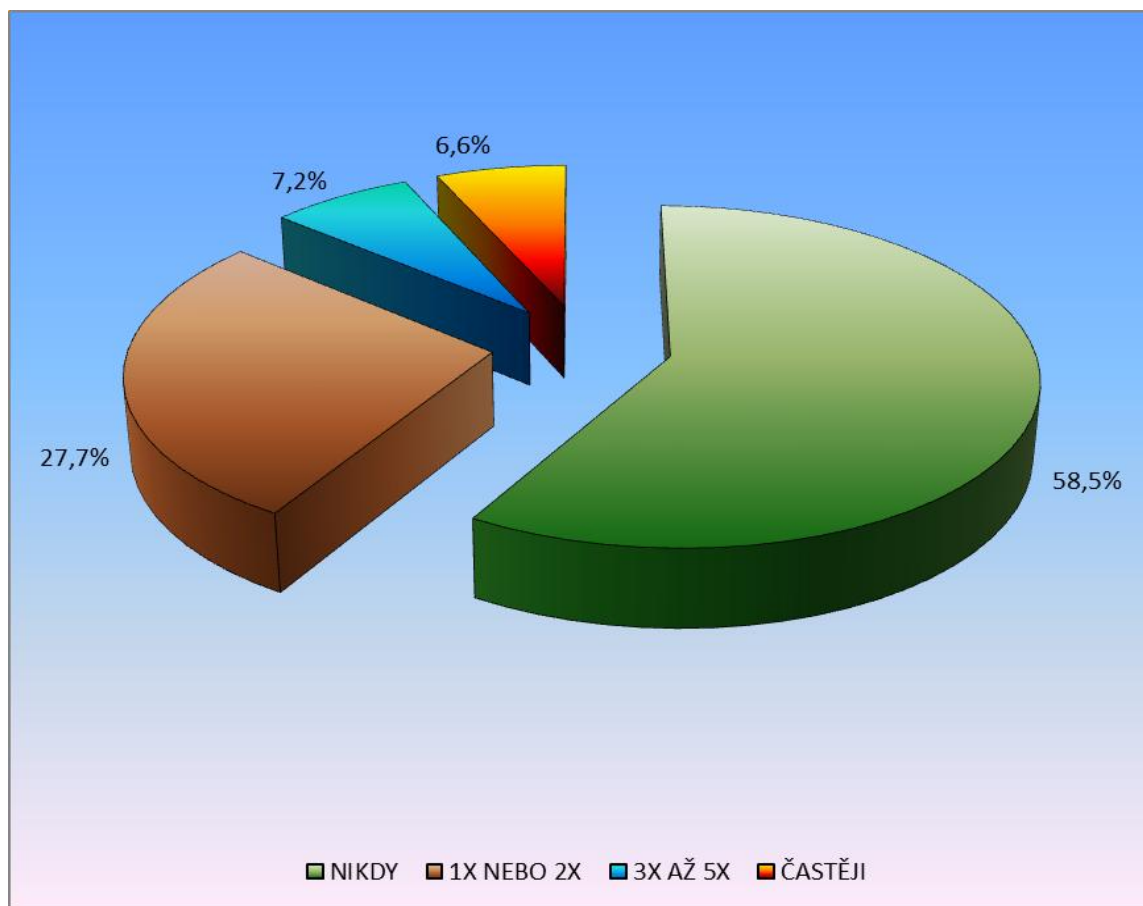
Hrubé a urážlivé chování učitelů uvádějí významně více chlapci. Podíl těch dětí, které jsou takovému chování učitelů vystaveny, je nejnižší v 7. třídě, s přibývajícím věkem roste.

Výše uvedenému chování učitelů jsou významně méně vystaveny děti z úplných rodin, které uvedly, že žijí s oběma vlastními rodiči a se kterými tráví poměrně hodně času.

Podobně jako v předchozích případech, kdy je dítě objektem agrese, platí i v tomto případě, že je dítě ve srovnání s ostatními označováno jako slabší než průměrné. I v tomto případě děti uvádějí, že často trpí pocity osamělosti, ve škole se jim nelíbí, bojí se do ní chodit z obavy, že jim někdo z žáků ublíží, a školní povinnosti je stresují. I tyto děti jsou doma častěji fyzicky trestány.

Graf č. 13 – Některý ze spolužáků ti vzal nějakou tvou osobní věc, aby tě tím trápil

N = 3165

Téměř ve stejné míře jako v předcházejícím případě se vyskytuje další forma agrese, spočívající v tom, že některý ze spolužáků vzal dotazovanému nějakou osobní věc, aby ho tím trápil. Takovému jednání bylo vystaveno v uplynulém roce 41,5 % žáků 2. stupně základních škol. Z nich 13,8 % uvedlo, že takovému jednání byli v uplynulých 12 měsících vystaveni 3x a častěji.

Této formě agrese jsou v přibližně stejné míře vystaveni chlapci i dívky, žáci všech sledovaných tříd. Není rovněž důležité, zda dítě pochází z úplné či neúplné rodiny, zda je v rodině samo nebo má sourozence.

Děti, vystavené takovému chování spolužáků se více cítí osamělé a ve škole se jim zpravidla nelíbí. Častěji se jim stává, že se bojí do školy chodit z obavy, že jim někdo

ze spolužáků ublíží, a více je stresují školní povinnosti. Ve významně větší míře jsou rovněž doma fyzicky trestáni pro neplnění školních povinností, špatné chování, odmítání nebo kvůli špatnému prospěchu ve škole.

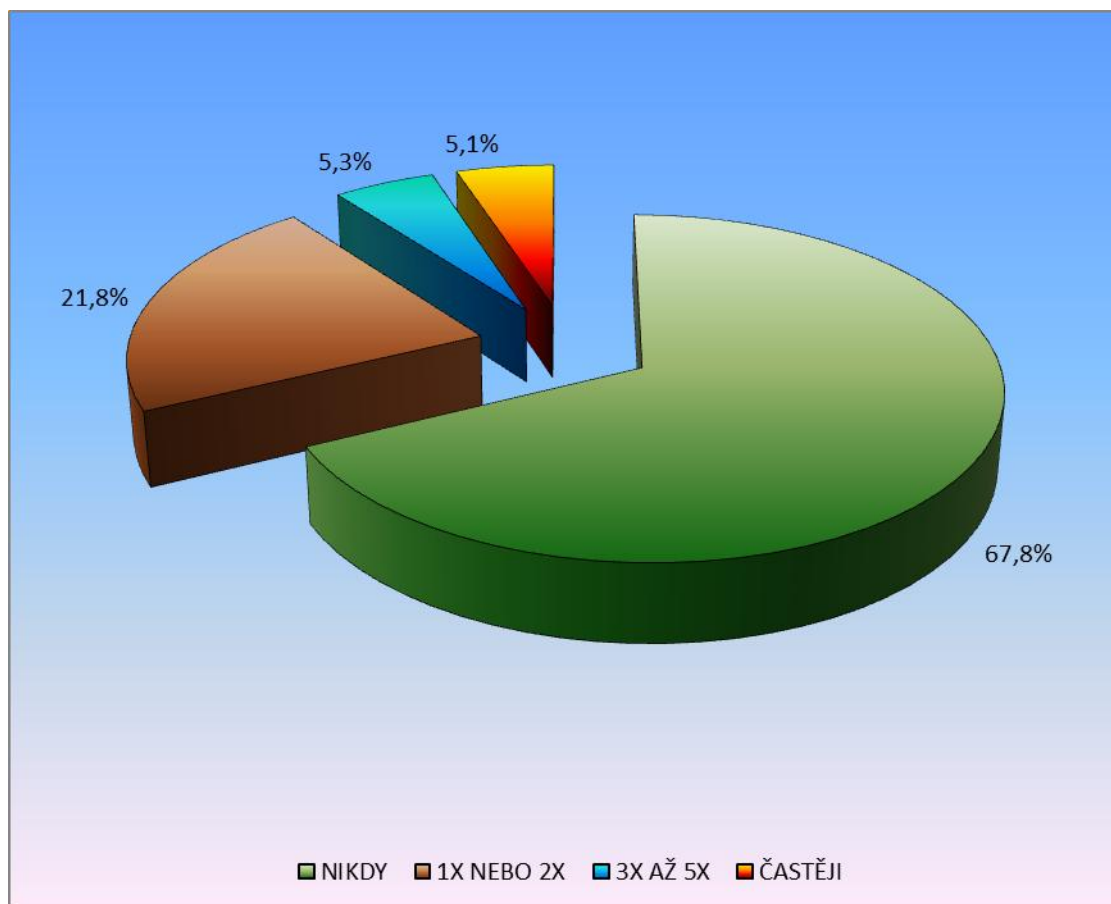
Méně často jsou žáci na 2. stupni základních škol vystaveni fyzické agresi ze strany spolužáků. Nicméně její obětí se stala v posledním roce téměř třetina (32,2 %) dětí. Tyto děti uvedly, že byly napadeny některým ze spolužáků, z nich 10,4 % se to stalo 3x a častěji.

Ve významně větší míře bývají napadáni některým ze spolužáků chlapci. To signalizuje, že chlapci na rozdíl od děvčat řeší častěji své spory rvačkami. Častěji jsou napadáni svými spolužáky žáci 7. třídy, ve vyšších třídách výskyt napadení klesá.

Děti, které uvedly, že byly v posledním roce od svých spolužáků napadány, jsou častěji učiteli hodnoceny jako slabší průměr. Ve škole se cítí osaměle a nelíbí se jim v ní. Více se bojí do školy chodit ze strachu, že by jim mohl někdo ze spolužáků ublížit a školní povinnosti je stresují. Podobně jako v předcházejících případech jsou častěji doma fyzicky trestáni pro špatný prospěch, neplnění povinností, špatné chování či odmítání.

Graf č. 14 – Některý ze spolužáků tě napadl

N = 3165

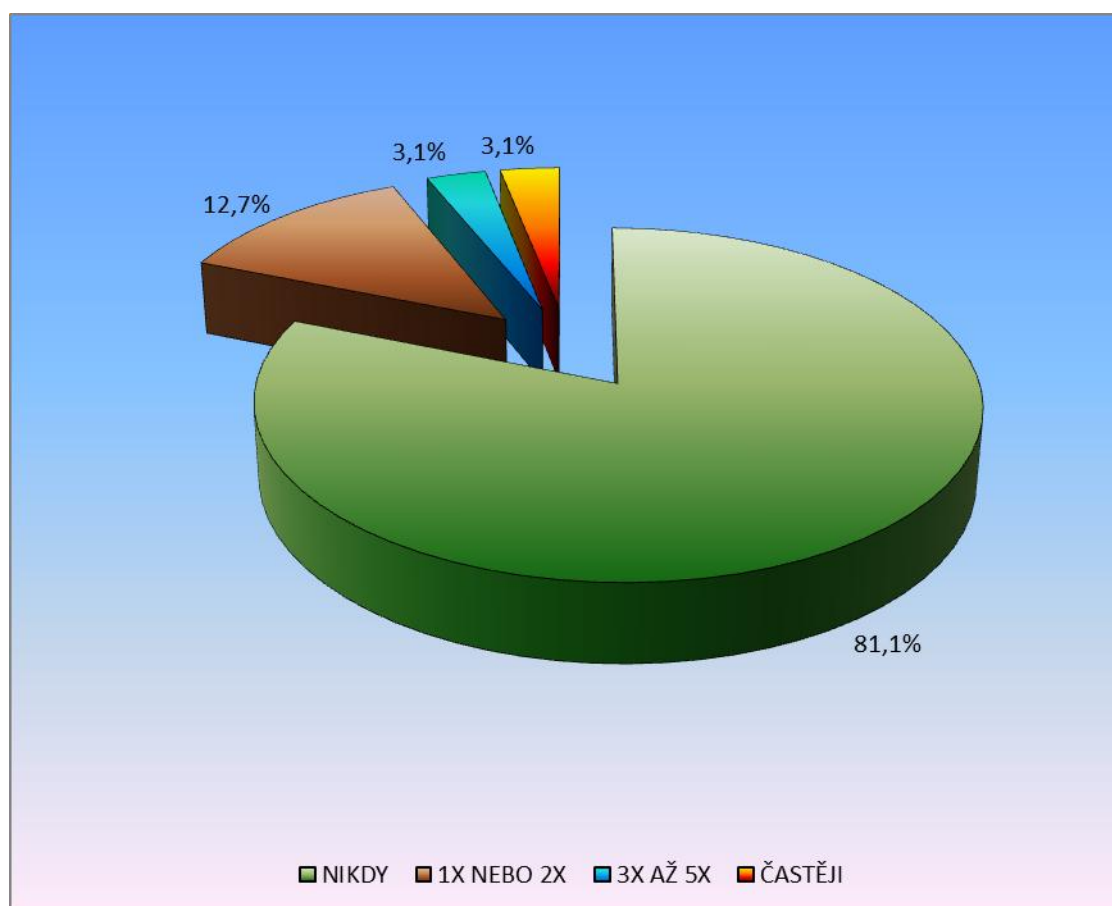
Nejméně častou formou agrese, které byly děti v posledním roce dle vlastních slov vystaveny, byl fyzický trest ze strany učitelů. Necelá pětina (18,9 %) dětí uvedla, že je v posledním roce některý z učitelů uhodil, z nich 6,2 % uvedly, že se tak stalo 3x a častěji.

Chlapci na rozdíl od děvčat významně častěji uvádějí, že je některý z učitelů uhodil. To, zda dítě chodí do nižší nebo vyšší třídy, nemá na tuto skutečnost vliv. Neplatí tedy, že by žáci vyšších tříd byli častěji svými učiteli fyzicky trestáni.

Z analýzy vyplývá, že častěji byli v posledním roce některým z učitelů fyzicky potrestáni žáci z bohatých rodin. S prospěchem žáka tato forma agrese nesouvisí, nelze tvrdit, že by žáci s horším prospěchem byli učiteli častěji fyzicky trestáni než ostatní.

Graf č. 15 – Některý z učitelů tě uhodil

N = 3165

Žákům, kteří uvedli, že je v posledním roce některý z učitelů uhodil, se ve škole nelíbí a jsou dle svých slov více stresováni školními povinnostmi. Ve větší míře rovněž uvádějí, že se bojí chodit do školy kvůli tomu, že by jim některý ze spolužáků mohl ublížit. Tak jako v předchozích případech jsou tito žáci doma častěji fyzicky trestáni.

Z analýz souhrnně vyplývá, že děti na 2. stupni základních škol, které se staly v posledním roce obětí agrese, vykazují některé společné rysy, které je možné zobecnit.

Obětí hrubých forem slovní agrese nebo fyzické agrese, ať ze strany spolužáků, nebo ze strany učitelů, se ve větší míře stávají chlapci. Třída, do které děti chodí, má vliv pouze v některých případech agresivního jednání.

Na skutečnost, zda se dítě stane objektem agresivního jednání, nemá zpravidla vliv, zda pochází z úplné rodiny či nikoliv, zda v rodině vyrůstá samo nebo se sourozenci a zda s ním rodiče tráví více času.

Platí však jednoznačně, že děti, které se staly objektem agrese, se zpravidla cítí osamělé, nelíbí se jim ve škole a školní povinnosti je stresují. Do školy se bojí chodit kvůli tomu, že by jim některý z žáků mohl ublížit. Bylo rovněž prokázáno, že tyto děti jsou ve větší míře doma fyzicky trestány pro špatný prospěch, neplnění povinností, špatné chování či odmlouvání. Vyplývá z toho, že se tak ocitají v situaci, kdy jsou objektem agrese ve škole i doma ze strany rodičů. Tato situace pro ně může být často neřešitelná a může ústít v další poruchy chování, které mohou nabývat až fatálního charakteru.

2. VÝSKYT AGRESE NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Výskyt agrese na druhém stupni základních škol byl sledován prostřednictvím výpovědí žáků 7., 8. a 9. tříd. V jeho rámci byli žáci dotazováni, zda se ve škole v posledním roce setkali s hrubými hádkami a nadáváním či s hrubým napadáním a rvačkami mezi žáky. Sledovány byly také projevy agrese žáků vůči učitelům, spočívající ve slovním napadání a urážení učitelů, v jejich natáčení mobilem a následném zveřejnění nahrávky či ve fyzickém napadení učitelů. Byly rovněž zjišťovány projevy agrese učitelů vůči žákům v podobě fyzických trestů. Do projevů agrese bylo rovněž zahrnuto úmyslné poškozování školních věcí či ničení zdi školy nebo třídy.

2.1. PROJEVY AGRESE VE VZTAZÍCH MEZI ŽÁKY

Dle výpovědí žáků patří mezi nejčastější formy agrese mezi žáky samotnými hrubé hádky a vzájemné nadávky. Celkem 84,4 % dotázaných žáků uvedly, že se v posledním roce setkaly s touto formou agresivního chování.

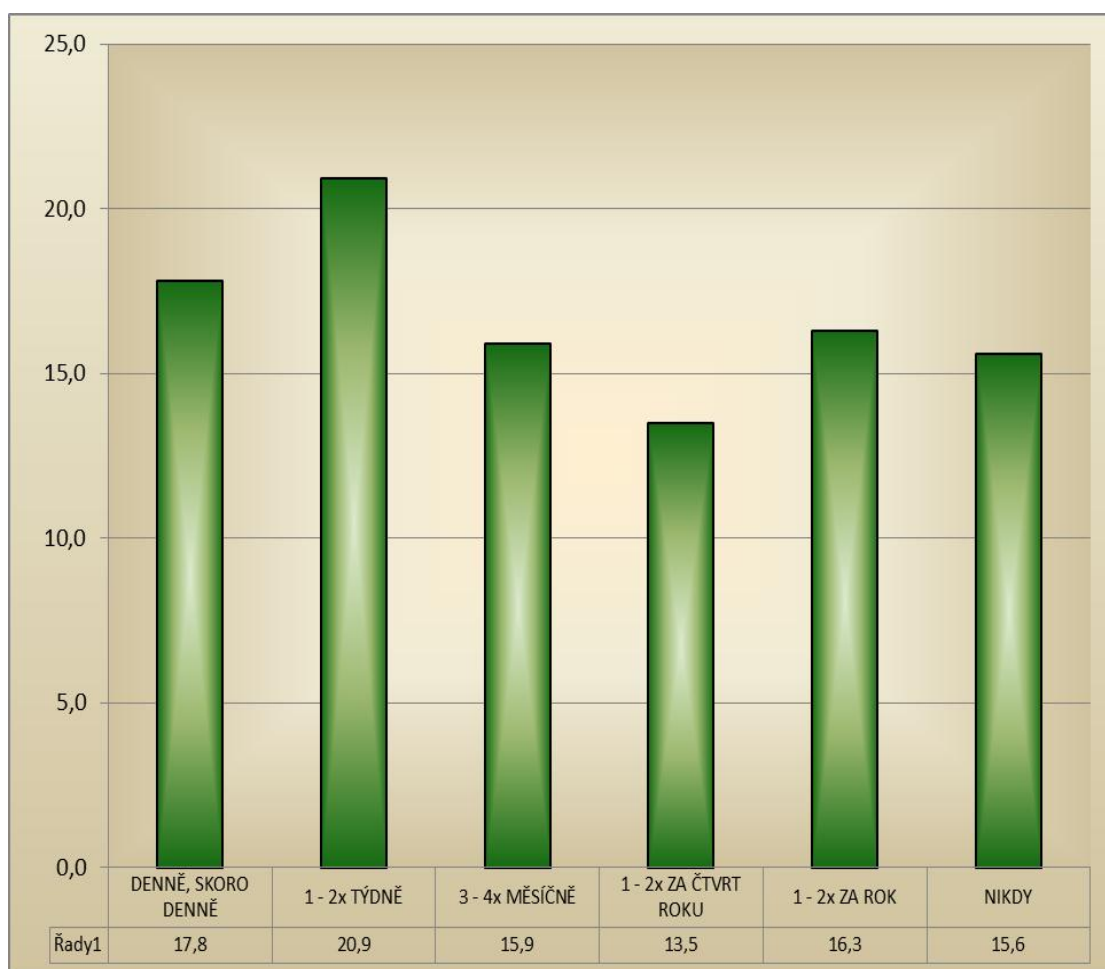
Četnost výskytu těchto projevů agrese je poměrně vysoká. Téměř pětina (17,8 %) žáků 7. až 9. tříd setkává s hrubými nadávkami a nadáváním mezi žáky denně nebo téměř denně. Dalších 20,9 % uvádí frekvenci 1x až 2x týdně, 15,9 % se s takovým

chováním setkává 3x až 4x měsíčně. Méně častou frekvenci této formy agresivního chování (1x až 2x za čtvrt roku, popř. 1x až 2x za rok) uvádí 29,8 % žáků.

S hrubými hádkami a nadáváním mezi žáky se častěji setkávali chlapci, přibližně ve stejné míře se s nimi setkávají žáci všech sledovaných ročníků. Kontakt s touto formou agrese ovlivňuje pocity a postoje žáků. Bylo prokázáno, že žáci, kteří se s touto formou agrese setkávají častěji, i když není namířena přímo proti nim, se ve větší míře cítí osamělí, ve škole se jim nelíbí, bojí se do školy chodit, neboť se obávají ohrožení. Více uvádějí, že spolužáci k nim nejsou tolerantní a neberou je takové, jací jsou.

Graf č. 16 – Výskyt hrubých hádek a nadávek mezi žáky ve škole v posledním roce

N = 3166

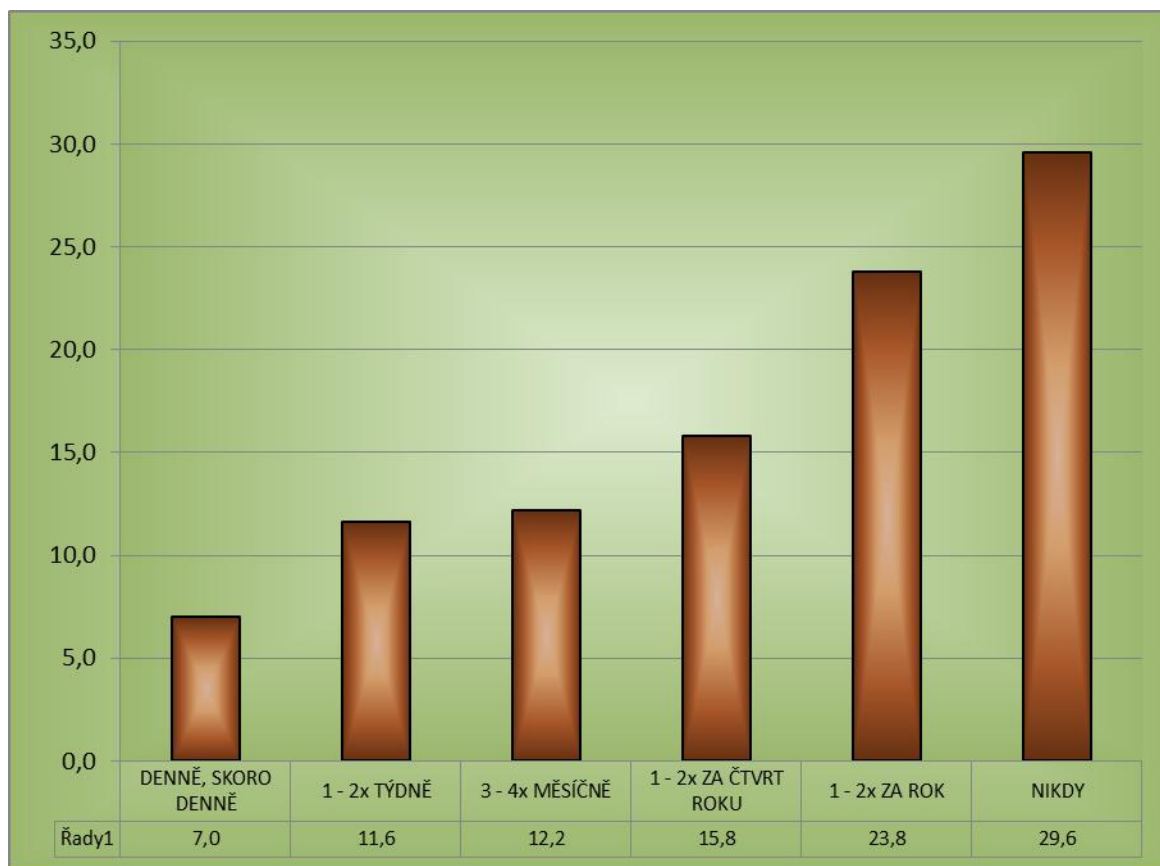
Výskyt agrese ohrožuje mezilidské vztahy a zhoršuje sociální klima ve třídě. Pokud se vyskytuje v malé míře, žáci více uvádějí, že jsou spolu rádi, že většina spolužáků ve třídě je ochotna si vzájemně pomáhat a chová se k sobě mile.

S hrubým napadáním a rvačkami mezi žáky se v posledním roce ve škole setkala 70,5 % žáků. Tito žáci nemuseli být přímo napadeni, ale s napadením se setkali např.

tak, že mu byli přítomni nebo se o něm doslechli. Frekvence této formy agrese je menší, než v případě slovní agrese, nicméně se ve školách rovněž často vyskytuje.

Graf č. 17 – Výskyt hrubého napadání a rvaček mezi žáky ve škole v posledním roce

N = 3166

Analýzy druhého stupně třídění signalizují podobné statisticky významné souvislosti jako v případě hrubých hádek a nadávání mezi žáky. S hrubým napadáním a rvačkami mezi žáky se častěji setkávají chlapci, z hlediska ročníku pak žáci z nižších, tj. 7. tříd.

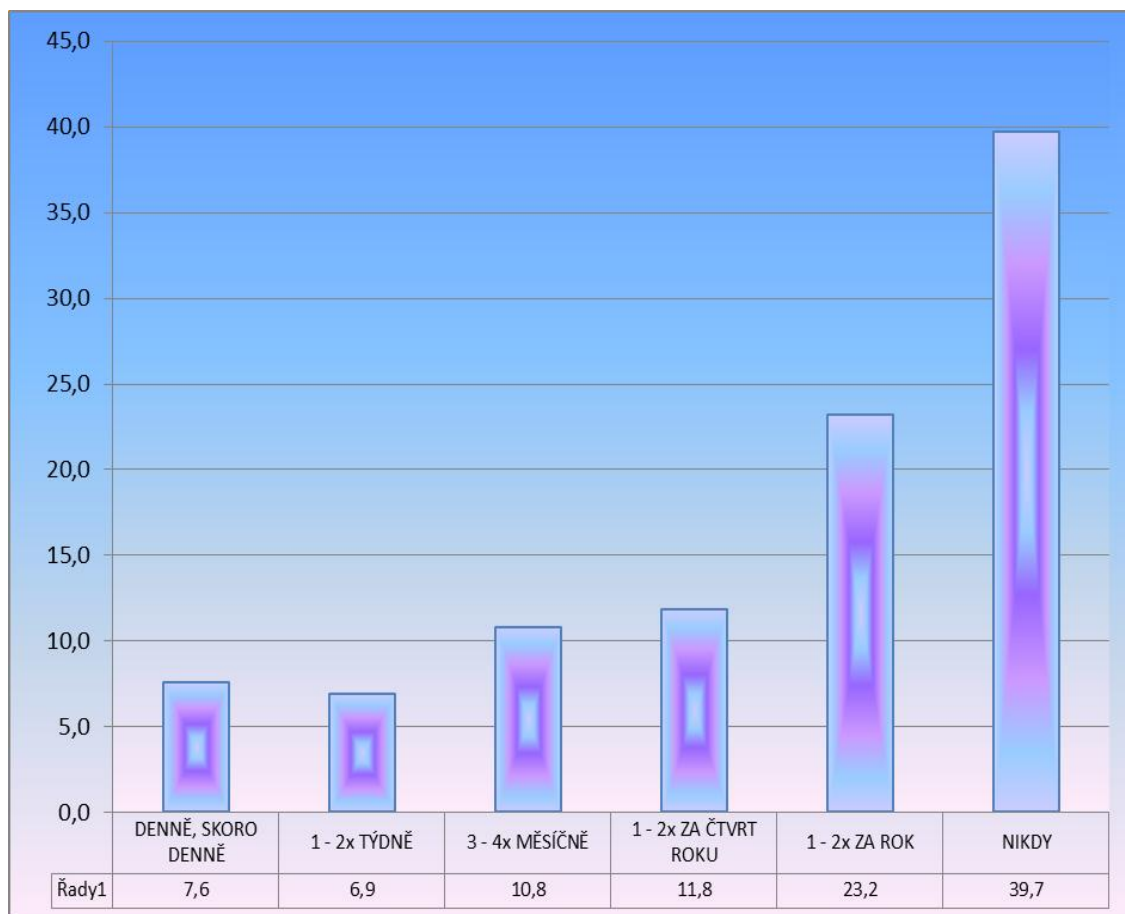
Platí, že ti žáci, kteří se s hrubým napadáním a rvačkami setkávali ve škole častěji, byť nebyli jeho objektem, se častěji cítí osamělí a ve škole se jim nelíbí. Ve významně větší míře se bojí chodit do školy kvůli tomu, že by jim mohl některý ze spolužáků ublížit. Častěji rovněž uvádějí, že je spolužáci neberou takové, jací jsou, jinými slovy, že k nim nejsou tolerantní.

Naopak žáci, kteří se s touto formou agrese setkávají ve škole méně nebo se s ní dosud nesetkali, lépe hodnotí třídní kolektiv. Častěji uvádějí, že žáci jejich třídy jsou spolu rádi a většina z nich jsou milí a ochotni pomoci.

Z hlediska výskytu jednotlivých forem agresivního jednání mezi žáky jsou nejméně časté projevy, spočívající v úmyslném poškozování nebo ničení věcí žáků. V posledním roce se s ním setkalo 60,3 % žáků, z nich největší část zvolila nejnižší frekvenci 1x až 2x za rok.

Graf č. 18 – Výskyt úmyslného poškozování nebo ničení věcí žáků

N = 3166

I v případě této formy agrese byly prokázány podobné statisticky významné souvislosti jako v předcházejících případech. S touto formou agrese se častěji setkávají chlapci.

Ti, kteří uvedli, že se s touto formou setkávají častěji zároveň častěji konstatovali, že se cítí osamělí, ve škole se jim nelíbí a bojí se do ní chodit. Jejich spolužáci je neberou takové, jací jsou. Více odmítají názor, že žáci jejich třídy jsou spolu rádi a navzájem si pomáhají.

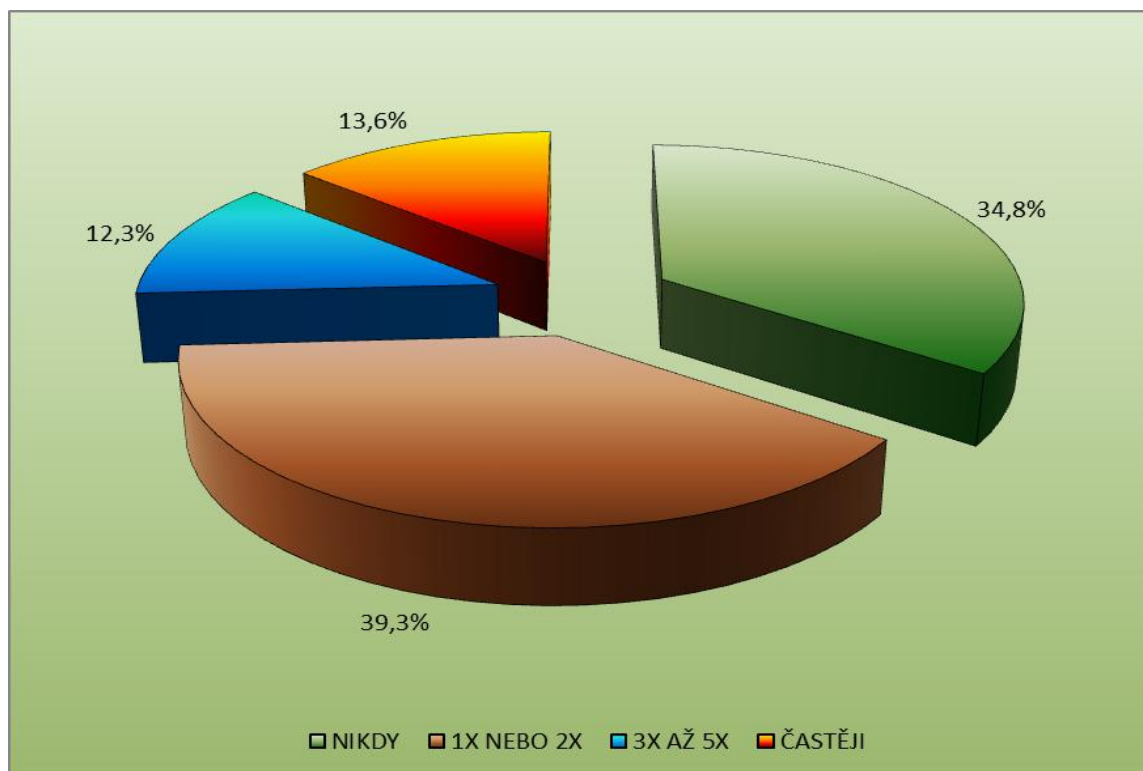
2.2. PROJEVY AGRESE ŽÁKŮ VŮČI UČITELŮM

Agrese žáků vůči učitelům patří mezi nejvážnější problémy současné výchovy ve školách. Její projevy mohou být různé – od slovní agrese až po agresi fyzickou. V poslední době v souvislosti s rozvojem techniky se rozmáhá zvláštní forma agrese, spočívající v natáčení učitelů na mobilní telefon a následné zveřejnění nahrávky na internetu. Jde zpravidla o jednu z forem tzv. „kyberšikany“, jejímž cílem často bývá zesměšnit či ponížit učitele. Výskyt uvedených forem agrese ve škole byl v rámci výzkumu zjišťován formou uzavřených otázek, jejichž prostřednictvím byly děti dotázány, zda se v posledním roce některá z událostí ve škole stala, i když se to třeba nestalo jim nebo někomu z jejich třídy.

Agrese žáků vůči učitelům má nejčastěji slovní podobu. Zpravidla jde o nadávky a slovní urážky.

Graf č. 19 – Někdo z žáků nadával nebo urazil některého z učitelů tak, že to slyšeli i ostatní žáci a pak se o tom ve škole mluvilo

N = 3164

Téměř dvě třetiny (65,2 %) žáků 7. až 9. tříd základních škol uvádějí, že byly v posledním roce svědky toho či slyšely o tom, že někdo z žáků nadával nebo urazil učitele. Z nich přibližně čtvrtina (25,9 %) konstatuje, že se tak stalo 3x a častěji.

Nadávání a slovní urážky jsou nejčastější formou agrese žáků vůči učitelům na 2. stupni základních škol.

Tuto formu agrese žáků vůči učitelům častěji zaznamenali žáci vyšších (9.) tříd. Chlapci i dívky vypovídají v tomto případě téměř shodně.

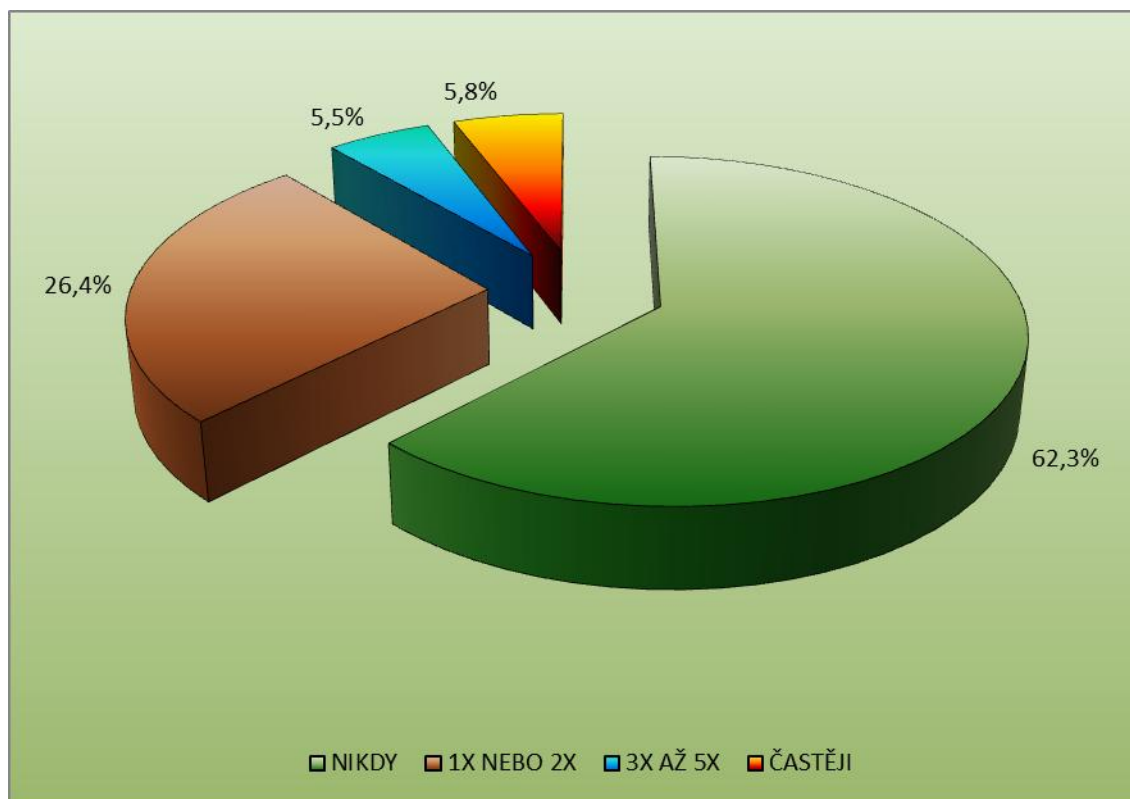
Bylo prokázáno, že pokud se tato forma agrese objevuje ve škole častěji, negativně to ovlivňuje pohodu dětí ve škole i vztahy mezi dětmi. Děti, které uváděly, že se ve škole častěji vyskytuje nadávání a urážení učitelů ze strany žáků, se více cítí osamělé, mají pocit, že je spolužáci neberou takové, jaké jsou, ve škole se jim nelíbí a bojí se do školy chodit ze strachu před napadením. Uvádějí rovněž, že žáci v jejich třídě spolu nejsou rádi a nejsou ochotni pomoci v případě potřeby.

Jinou formou agrese, rozmáhající se zejména v posledních letech v souvislosti s rozšířením mobilních telefonů, je natáčení učitelů na mobil s následným zveřejněním záznamu, nazývané také „kyberšikana“. S touto formou se ve škole v posledním roce setkala 37,7 % žáků. Z nich 11,3 % uvádí, že se tak stalo 3x a častěji.

Z následné analýzy vyplývá, že s natáčením učitelů na mobil a zveřejněním záznamu se ve škole častěji setkávají chlapci a žáci vyšších (9.) tříd. Podobně jako u přecházející formy agresivního chování platí, že žáci, kteří se s natáčením učitelů na mobil setkávají, častěji uvádějí, že se ve škole cítí osamělí a že se jim v ní nelíbí. Významně více se též bojí do školy chodit z obavy, že by jim mohl někdo ze spolužáků ublížit. Spolužáci je většinou neberou takové, jací jsou. Mají problémy se vztahy mezi dětmi ve třídě, jsou s nimi nespokojeni a domnívají se, že od svých spolužáků nemohou očekávat pomoc v případě potřeby.

Graf č. 20 – Někdo mobilem natočil někoho z učitelů a pak to poslal pro legraci jiným žákům

N = 3165

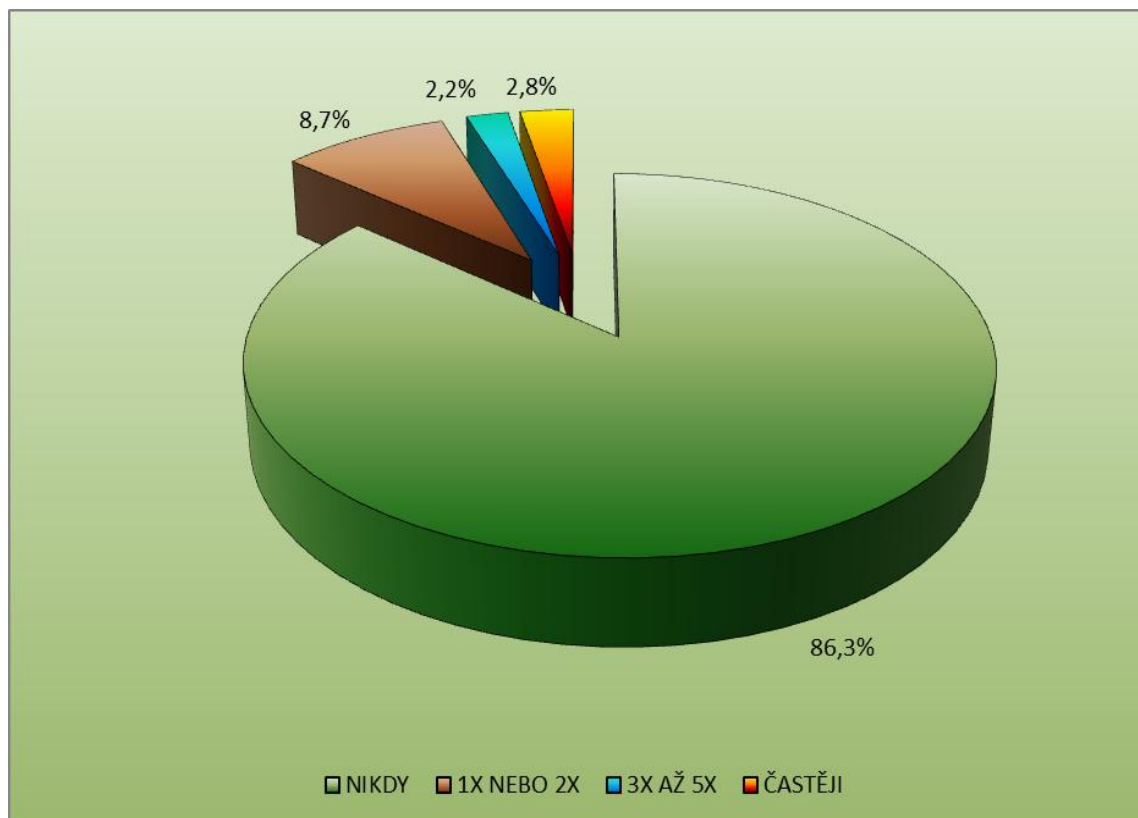

Nejhrubší formou agrese žáků vůči učitelům je fyzické napadení učitele. Tato forma je nejméně častá, nicméně se ve školách vyskytuje. V posledním roce se s ní ve škole setkala 15,7 % žáků, z nich 5,0 % uvedlo, že tomu bylo 3x a častěji. Jde o případy, kdy některý z žáků uhodil učitele. Motivem takového jednání dle žáků zpravidla bývá, že učitel byl k někomu nespravedlivý nebo si na něj zasedl.

S touto formou agrese se setkávají významně více chlapci. Nebyly však shledány statisticky významné rozdíly v odpovědích žáků z jednotlivých tříd. Znamená to, že se s napadením učitele setkali v přibližně stejné míře žáci všech sledovaných ročníků 2. stupně základních škol. Opět platí, že žákům, kteří se ve větší míře setkali s napadením učitele, se ve škole nelíbí a mají obavy z napadení. Jako horší rovněž posuzují vztahy v třídním kolektivu.

Graf č. 21 – Někdo z žáků uhodil učitele, protože byl k němu nespravedlivý nebo si na něho zasedl

N = 3165

Závěrem lze k této části výzkumu konstatovat, že nejčastější formou agrese žáků vůči učitelům na druhém stupni základních škol je slovní agrese v podobě nadávek a urážek učitelů. Méně častá je tzv. „kyberšikana“, spočívající nejčastěji v natáčení učitelů na mobilní telefon a následném zveřejnění záznamu na internetu, spíše výjimečná, avšak velmi nebezpečná je fyzická agrese.

Ve všech případech agrese žáků vůči učitelům platí, že žáci, kteří se s ní setkali, i když nebyli jejími aktéry, se ve škole necítí dobře, mají pocity osamělosti, častěji se bojí do školy chodit z obavy, že budou napadeni i oni, mají pocit, že se k nim spolužáci nechovají tolerantně.

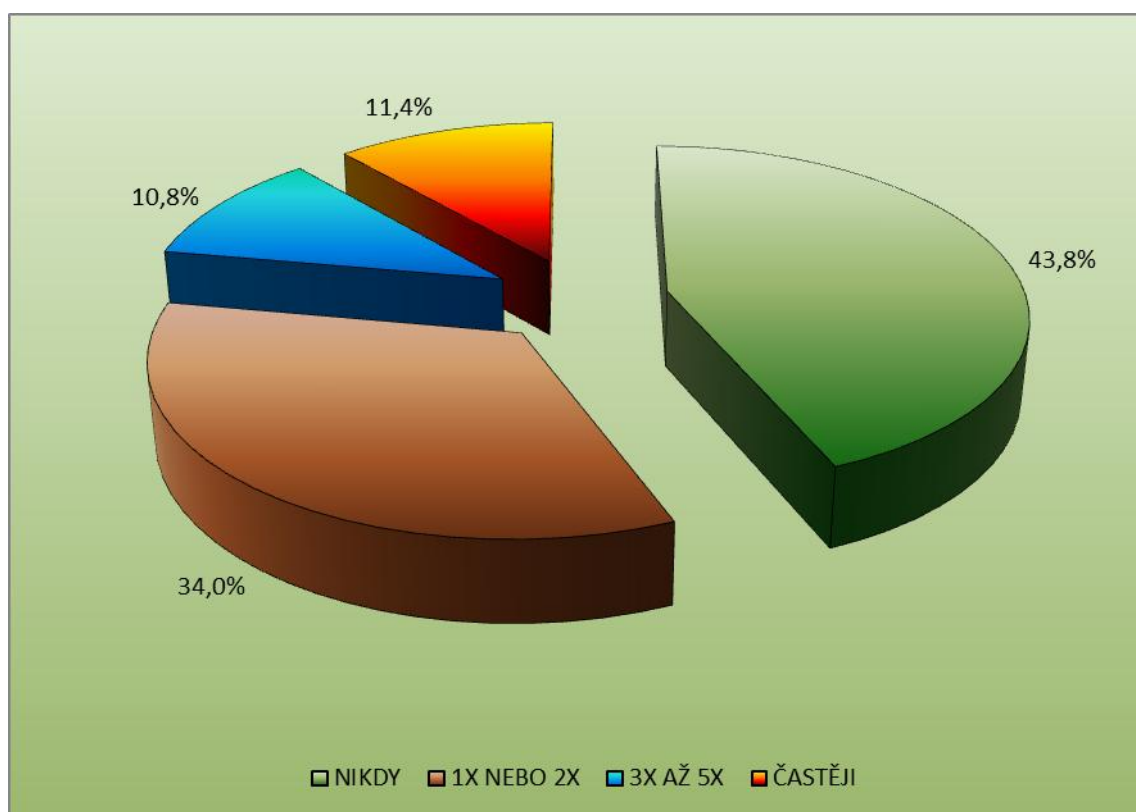
Ve školách, kde se uvedené formy agrese vyskytují častěji bývají často narušeny vztahy mezi dětmi, klima není pohodové a děti si vzájemně méně pomáhají.

2.3. PROJEVY AGRESE UČITELŮ VŮČI ŽÁKŮM

Projevy agrese učitelů vůči žákům byly v rámci výzkumu monitorovány prostřednictvím fyzických trestů v podobě pohlavku či jiného uhození. Dle výpovědí dětí ze 7. až 9. tříd základních škol se v 56,2 % v posledním roce stalo, že někdo z učitelů dal pohlavek nebo jinak uhodil některého z žáků. Z nich 22,2 % uvádí, že tomu bylo 3x a častěji. Naopak 43,8 % dětí takovou událost v posledním roce nezaznamenalo.

Graf č. 22 – Někdo z učitelů dal pohlavek nebo jinak uhodil některého z žáků

N = 3165

Z analýzy statisticky významných souvislostí mezi sledovanými znaky vyplynulo, že častěji zaznamenali ve škole fyzické potrestání žáka ze strany učitele chlapci a žáci vyšších tříd. I v tomto případě platí, že je-li žák svědkem fyzického trestání žáků ze strany učitelů, potom se mu ve škole nelíbí, více se bojí do školy chodit a má pocit, že ho jiné děti netolerují. Vztahy ve třídě obvykle hodnotí jako horší.

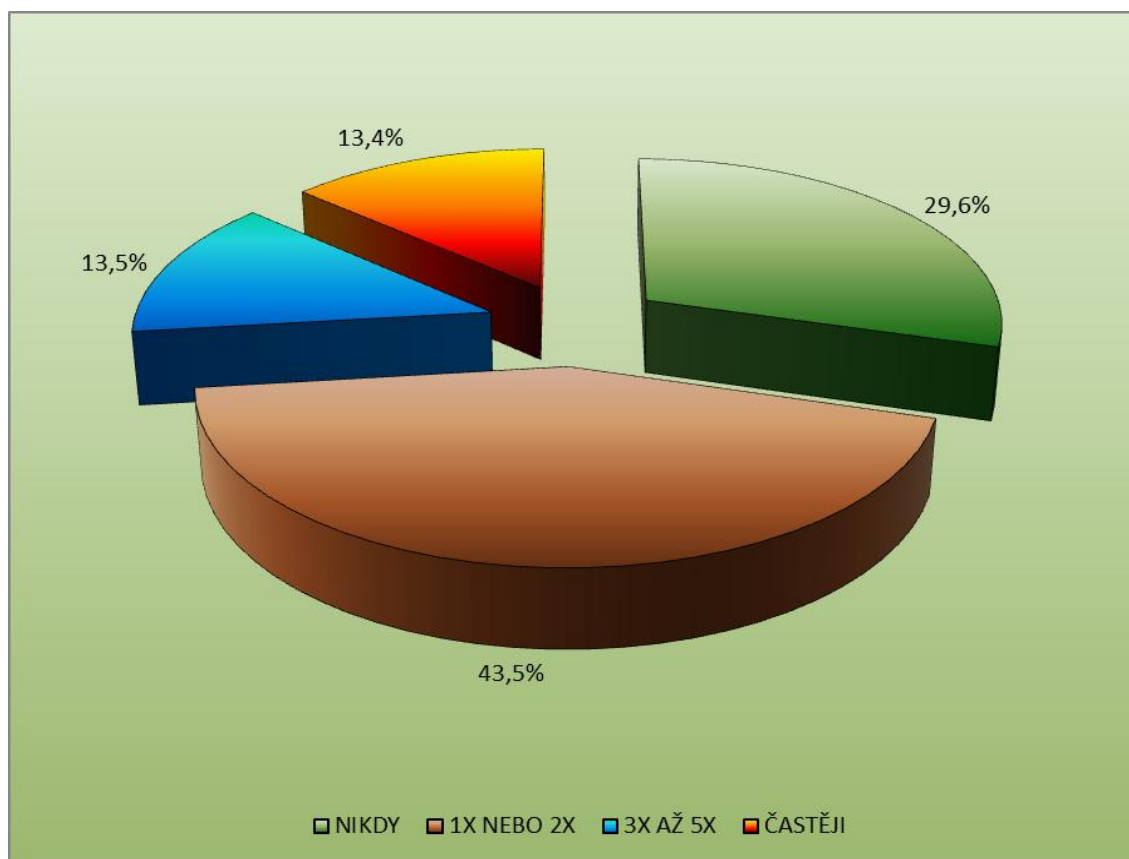
2.4. POŠKOZOVÁNÍ MAJETKU ŠKOLY JAKO PROJEV AGRESE

Poslední z typů agrese, sledovaných v rámci výzkumu, bylo úmyslné poškozování movitého i nemovitého zařízení školy. Děti byly dotázány, zda v posledním roce někdo z žáků schválně poškodil nějakou školní věc nebo poničil zeď školy nebo třídy. Zároveň byly upozorněny na to, že se tato událost nemusela týkat jich osobně nebo někoho z jejich třídy, ale odehrála se ve škole a ony se o tom dozvěděly.

Většina dotázaných (70,4 %) uvedla, že ví o tom, že v posledním roce někdo z žáků schválně poškodil nějakou školní věc. Z nich více než čtvrtina (26,9 %) konstatovala, že se tak stalo vícekrát (3x a více). Z uvedeného vyplývá, že záměrné poškozování školních věcí je poměrně rozšířenou formou agresivního chování žáků na 2. stupni základních škol.

Graf č. 23 – Někdo z žáků schválně poškodil nějakou školní věc

N = 3164

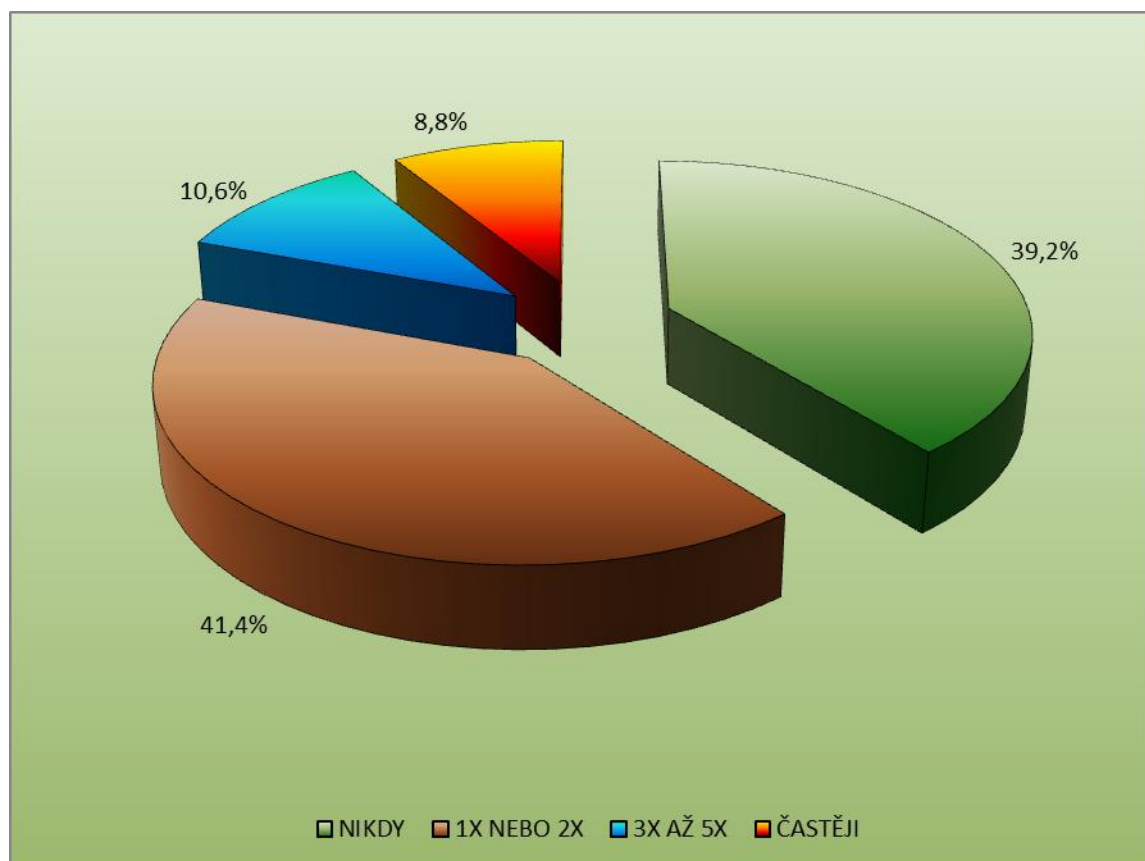
V případě této formy agresivního chování nebyly shledány statisticky významné rozdíly mezi chlapci a dívkami. Platí však, že o záměrném poškozování školních věcí jsou více informováni žáci vyšších, zejména 9. tříd.

Silné souvislosti byly zjištěny v případě subjektivně pociťované školní reality. Žáci, kteří se s touto formou agrese ve škole častěji setkávají či jsou o ní více informováni, trpí více než ostatní pocity osamělosti, ve škole se jim nelíbí, bojí se do ní chodit z obavy, že by jim mohl někdo ublížit, a myslí si, že jim spolužáci nerozumí a neberou je takové, jací jsou. Své spolužáky ve třídě i vztahy mezi nimi mají tendenci hodnotit spíše negativně.

Více než tři pětiny žáků (60,8 %) se v posledním roce setkaly s tím, že někdo z žáků poničil zeď školy nebo třídy. Téměř pětina (19,4 %) uvádí, že se tak stalo častěji (3x a více).

Graf č. 24 – Někdo z žáků poničil zeď školy nebo třídy

N = 3165

S touto formou agresivního chování se častěji setkávají žáci vyšších, zejména 9. tříd. I v tomto případě platí, že ti žáci, kteří se s těmito projevy agrese setkali častěji, více uvádějí, že se jim ve škole nelíbí, bojí se do ní chodit, trpí pocitem, že jim ostatní spolužáci nerozumí. Špatně hodnotí vztahy ve třídě a jsou více přesvědčeni o tom, že jim v případě potřeby nikdo ze spolužáků nepomůže.

Závěrem k analyzovanému tématu lze konstatovat jednoznačné zjištění, vyplývající s realizovaného výzkumu. Všechny formy agresivního jednání, kterého jsou děti ve škole svědky či se kterými se ve škole setkaly, v nich vyvolávají i v případech, kdy nejsou jeho objektem, pocity osamělosti a odcizení škole. Jejich vztah ke škole i ke spolužákům ve třídě je ve větší míře negativní. Častěji mají pocit, že jim spolužáci nerozumí a neberou je takové, jací jsou. Více než ostatní prožívají úzkosti a strachy z toho, že by jim mohl ve škole někdo ublížit. Vztahy ve třídě hodnotí ve větší míře než ostatní jako špatné a nevěří tomu, že by jim někdo ze spolužáků v případě potřeby pomohl. Ve škole se necítí v pohodě.

Oproti tomu děti, které se s projevy agrese ve škole setkávají v menší míře nebo se s nimi nesetkávají vůbec, mají ke škole většinou kladný vztah. Spolužáky ve třídě hodnotí kladně, netrpí pocity osamělosti, ve škole se jim líbí a nemají obavy z toho, že by jim mohl někdo ublížit. Ukazuje se, že faktor agrese a četnost jeho výskytu je jedním z klíčových komponentů, významně ovlivňujících pohodu dětí ve škole a jejich subjektivní vnímání školní reality.

3. ŠIKANA NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Šikana je jednou z nejnebezpečnějších forem agresivního chování, která má často závažné důsledky pro její oběť. Cílem výzkumu bylo zjistit výskyt šikany ve škole v posledním období jak z pohledu její oběti, tak z hlediska jejího nositele. Pro potřeby respondentů – žáků 7. až 9. tříd základních škol - byla šikana definována tak, aby její chápání bylo pokud možno jednotné. Byla charakterizována jako činnost, kdy žák nebo skupina žáků říká nebo provádí ošklivé a nepříjemné věci jinému žákovi (žákyni). Za šikanu lze považovat i to, když nějaký žák soustavně „rýpe“ nebo dráždí někoho jiného takovým způsobem, který tento žák/žákyně nemá rád/a. Respondentům bylo rovněž sděleno, že se za šikanu nepovažuje, když se dva stejně silní žáci hádají nebo perou. Pro účely výzkumu tedy děti vnímaly šikanu jako soustavné ponižování či ubližování, ke kterému dochází mezi žáky. Do definice nebyla zahrnuta možná šikana ze strany učitelů.

Žáci byli nejprve dotázáni, zda se v posledních měsících stali obětí šikany. Tuto skutečnost potvrdila téměř pětina (19,5 %) dotázaných. Z nich 8,3 % uvedly, že se staly obětí šikany ze strany spolužáků dvakrát až třikrát za měsíc či častěji, ve 2,7 % případů i několikrát týdně. Tato skutečnost signalizuje, že výskyt šikany mezi žáky na druhém

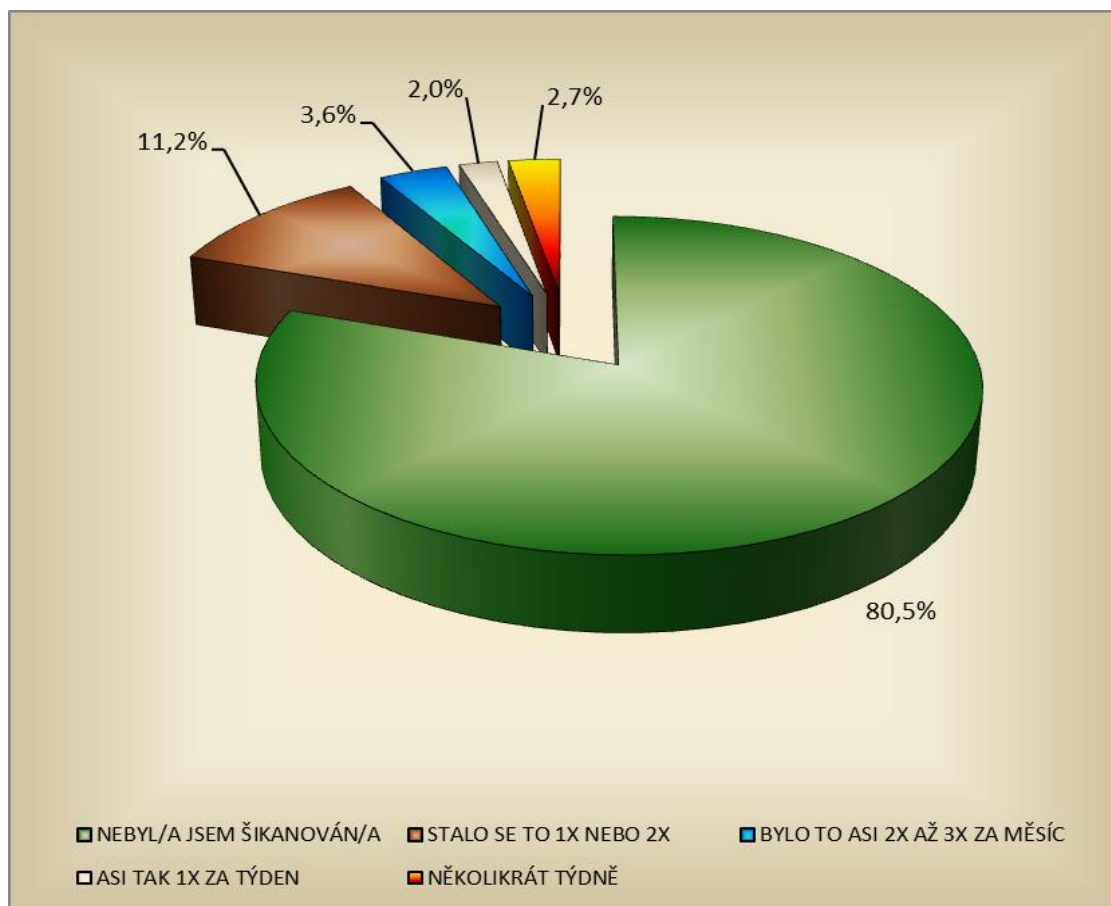
stupni základních škol není pouze ojedinělý. Přibližně jedna desetina žáků je její častou obětí.

Z analýzy testovaných souvislostí vyplývá, že častěji se obětí šikany stávají chlapci. Rozšířenější je rovněž v nižších třídách, s přechodem do vyšších tříd se její frekvence snižuje.

Nebylo prokázáno, že by na to, zda se dítě stane obětí šikany, měla vliv skutečnost, zda pochází z úplné či neúplné rodiny, zda je jedináček nebo má více sourozenců či kolik času s rodiči tráví. Rovněž vzdělání rodičů na to, zda je žák šikanován či nikoliv, nemá vliv.

Graf č. 25 – Jak často byl žák ve škole šikanován během posledních měsíců ?

N = 3164

Výsledky analýzy signalizují, že pokud se dítě stává ve škole častěji obětí šikany ze strany spolužáků, zhoršuje se jeho vztah k otci i matce. Z odpovědí vyplývá, že děti, které byly v posledních měsících častěji šikanovány, častěji hodnotí svůj vztah k matce či otci jako špatný.

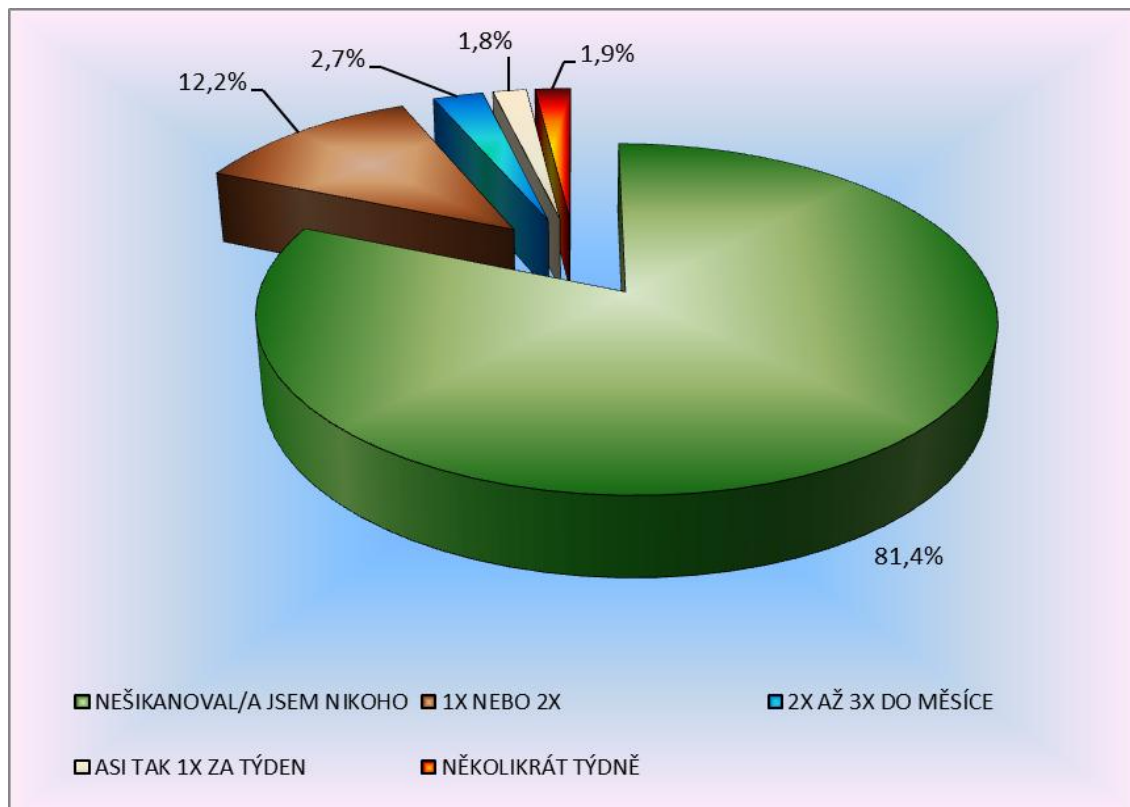
Velmi silné souvislosti byly identifikovány ve vztahu mezi šikanou a prožíváním školní a životní reality. Děti, které jsou šikanovány, se v mnohem větší míře cítí osamělé, ve škole se jim nelíbí a bojí se do ní chodit z obavy, že jim někdo ze spolužáků ublíží. Myslí si, že učitelé je častěji hodnotí ve srovnání s ostatními jako slabší než průměrné, málo je povzbuzují, aby vyjadřovali své názory ve třídě, jednají s nimi nespravedlivě, nepomáhají jim, když to potřebují, a nezajímají se o ně jako o člověka. To signalizuje skutečnost, že u učitelů nenalézají potřebnou pomoc a podporu v obraně proti šikaně.

Šikanované děti rovněž negativněji hodnotí vztahy mezi spolužáky ve třídě. Myslí si, že žáci ve třídě spolu nejsou rádi, nejsou na ně milí a ochotni jim pomoci, neberou je takové, jací jsou. Školní povinnosti je stresují, častěji než ostatní mají zhoršenou známku z chování. Ve srovnání s ostatními jsou rovněž častěji doma rodiči fyzicky trestáni.

Tam, kde se vyskytuje šikana, je vedle objektu šikany i druhá strana – její subjekt, tedy ten, kdo šikanuje. I tato skutečnost byla v rámci výzkumu analyzována. Cílem bylo zjistit, jaké jsou typické znaky iniciátorů šikany a v jaké frekvenci se šikanování na druhém stupni základních škol dopouštějí. Opět šlo o šikanu mezi žáky.

Graf č. 26 – Jak často ses účastnil/a ve škole šikanování někoho jiného v posledních měsících ?

N = 3163

Z analýzy vyplývá, že podíl šikanovaných a těch, kteří šikanují, je přibližně stejný, což je logický závěr. K tomu, že se v posledních měsících ve škole účastnili šikanování, se přiznalo 18,6 % žáků 2. stupně základních škol. Z nich 6,4 % uvedly, že se tak stalo 2x až 3x do měsíce nebo častěji.

Významně častěji se účastnili šikanování nebo sami šikanovali chlapci. Nebyly testovány významné rozdíly mezi jednotlivými třídami, to znamená, že iniciátorů šikany je ve všech sledovaných 7. až 9. třídách přibližně stejně.

Na skutečnost, zda dítě šikanuje někoho jiného či nikoliv, nemá významnější vliv skutečnost, zda žije v úplné či neúplné rodině, zda je jedináček nebo má více sourozenců, zda s ním rodiče tráví více či méně času. Nezáleží rovněž na tom, jaké je vzdělání rodičů.

Platí však tendence, že na šikanování se vyšší mírou podílejí děti z velmi bohatých nebo naopak velmi chudých rodin. Tento závěr však nelze spolehlivě doložit, neboť počet pozorování byl v některých políčkách kontingenčních tabulek nízký.

Více se zapojují do šikanování děti, jejichž výkony ve škole označují učitelé jako slabší než průměrné. Tyto děti také více uvádějí, že se jim ve škole nelíbí. Dle jejich názoru je učitelé příliš nepovzbuzují, aby vyjadřovaly své názory, nejednají s nimi spravedlivě, nepomáhají jim, když to potřebují, a nezajímají se o ně jako o člověka. Jejich rodiče se příliš nezajímají o to, co se ve škole děje. Tyto děti mají v mnohem větší míře snížené známky z chování a rodiče je doma častěji fyzicky trestají.

Vztahy mezi spolužáky ve třídě hodnotí děti, které šikanují, zpravidla jako horší, ve větší míře se domnívají, že je spolužáci neberou takové, jací jsou. Školní povinnosti je ve větší míře stresují.

SHRNUTÍ

Cílem výzkumu bylo analyzovat rozsah a formy agresivního chování na druhém stupni základních škol v České republice a určit typické rysy jeho nositelů i dopadů na subjektivní pociťování reality jeho obětí. Výzkum proběhl v 7., 8. a 9. třídách 115 škol. Celkem se do něj zapojilo 3166 dětí. Sběr dat byl prováděn prostřednictvím on-line webové aplikace dotazníku.

Z výzkumu vyplynulo, že na druhém stupni základních škol v ČR se žáci jako nositelé agrese nejčastěji dopouštějí agrese slovní, spočívající v hrubém chování a nadávání spolužákům, v ostrých hádkách se spolužáky či v navázení se do spolužáků. Z fyzické agrese jsou nejčastější rvačky.

Z analýz vyplývá, že z hlediska všech typů agresivního chování jsou jeho nositeli významně častěji chlapci. Zpravidla četnost agrese roste s vyšší třídou, neplatí to však ve všech případech. Z hlediska rodinného zázemí platí, že nejméně jsou nositeli agrese

děti žijící v úplných rodinách s oběma vlastními rodiči. Jako klíčový faktor se ukázalo množství času, které dítě tráví s oběma či jedním z rodičů. Platí, že čím je toto množství času větší, tím méně často se dítě chová agresivně.

Agresivní chování často souvisí s tím, že agresor je hodnocen z hlediska svého školního výkonu jako slabší než průměrný. Toto chování je často provázeno pocity osamění, nespokojenosti ve škole, pocity stresu vyvolávanými školními povinnostmi. Agresivní děti také bývají svými rodiči významně častěji fyzicky trestány.

Typickým agresorem je tedy chlapec z vyšší, zpravidla 9. třídy, s nímž jeho rodiče tráví velmi málo času, který zpravidla nežije s oběma vlastními rodiči. Jde většinou o podprůměrného žáka, trpícího pocity osamělosti, kterému se ve škole nelíbí a který je školními povinnostmi stresován. Pochází zpravidla z rodiny, pro jejíž výchovný styl jsou typické tělesné tresty.

Z analýz dále vyplývá, že děti, které se staly v posledním roce obětí agrese na 2. stupni základních škol, vykazují některé společné rysy, které je možné zobecnit:

- Obětí hrubých forem slovní agrese nebo fyzické agrese, ať ze strany spolužáků, nebo ze strany učitelů se ve větší míře stávají chlapci. Ročník, který děti navštěvují, má vliv pouze v některých případech agresivního jednání.
- Na skutečnost, zda se dítě stane objektem agresivního jednání, nemá zpravidla vliv, zda pochází z úplné rodiny či nikoliv, zda v rodině vyrůstá samo nebo se sourozenci a zda s ním rodiče tráví více času.
- Platí však jednoznačně, že děti, které se staly objektem agrese, se zpravidla cítí osamělé, nelíbí se jim ve škole a školní povinnosti je stresují. Do školy se bojí chodit kvůli tomu, že by jim některý z žáků mohl ublížit. Bylo rovněž prokázáno, že tyto děti jsou doma ve větší míře fyzicky trestány proto, že nesplnily nějakou povinnost, nechovaly se dobře, odmlouvaly či pro špatný prospěch ve škole. Vyplývá z toho, že se tak ocitají v situaci, kdy jsou objektem agrese ve škole i doma ze strany rodičů. Tato situace může pro ně být často neřešitelná a ústít v další poruchy chování, které mohou nabývat až fatálního charakteru.

Lze konstatovat, že všechny formy agresivního jednání, kterého jsou děti ve škole svědky či se kterými se ve škole setkaly, v nich vyvolávají i v případech, kdy nejsou jeho objektem, pocity osamělosti a odcizení škole. Jejich vztah ke škole i ke spolužákům ve třídě je ve větší míře negativní. Častěji mají pocit, že jim spolužáci nerozumí a neberou je takové, jací jsou. Více než ostatní prožívají úzkosti a strachy z toho, že by jim mohl ve škole někdo ublížit. Vztahy ve třídě hodnotí ve větší míře než ostatní jako špatné a nevěří tomu, že by jim někdo ze spolužáků v případě potřeby pomohl. Ve škole se necítí v pohodě.

Oproti tomu děti, které se s projevy agrese ve škole setkávají v menší míře nebo se s nimi nesetkávají vůbec, mají ke škole většinou kladný vztah. Spolužáky ve třídě hodnotí kladně, netrpí pocity osamělosti, ve škole se jim líbí a nemají obavy z toho, že by jim mohl někdo ublížit. Ukazuje se, že faktor agrese a četnost jeho výskytu je jedním

z klíčových komponentů, významně ovlivňujících pohodu dětí ve škole a jejich subjektivní vnímání školní reality.

Pokud se týká šikany, častěji se její obětí stávají chlapci. Rozšířenější je v nižších třídách, s přechodem do vyšších tříd se její frekvence snižuje. Výsledky analýzy signalizují, že pokud se dítě stane ve škole častěji obětí šikany ze strany spolužáků, zhoršuje se jeho vztah k otci i matce. V mnohem větší míře se cítí osamělé, ve škole se mu nelíbí a bojí se do ní chodit z obavy, že mu někdo ze spolužáků ublíží. Myslí si, že ho učitelé častěji hodnotí ve srovnání s ostatními jako slabší než průměrné, málo ho povzbuzují, aby vyjadřovalo své názory ve třídě, jednají s ním nespravedlivě, nepomáhají mu, když to potřebuje, a nezajímají se o něj jako o člověka. To signalizuje skutečnost, že u učitelů nenalézá potřebnou pomoc a podporu v obraně proti šikaně.

II. AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ VE ŠKOLÁCH ČR Z POHLEDU ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZŠ

PŘEHLED TABULEK

Tabulka č. 1 Projevy agresivního chování, kterého se žáci v posledním roce vůči svému okolí ve škole nejčastěji dopouštěli	48
--	----

Tabulka č. 2 Projevy agresivního chování, kterému byli žáci v posledním roce ve škole nejčastěji vystaveni	59
--	----

PŘEHLED GRAFŮ

Graf č. 1 Choval/a se hrubě a nadával/a někomu ze spolužáků	49
Graf č. 2 Ostře se pohádal/a s někým ve třídě	50
Graf č. 3 Schválně se navážel/a do některého ze spolužáků	51
Graf č. 4 S někým se popral/a	52
Graf č. 5 Choval/a se hrubě a urážlivě k některému z učitelů	54
Graf č. 6 Schválně vzal/a něco spolužákovi/spolužačce	55
Graf č. 7 Záměrně poškodil/a nějakou školní věc nebo zařízení	56
Graf č. 8 Choval/a se tak, že byl/a předvolán/a do ředitelny	57
Graf č. 9 Napadl/a některého z učitelů	58
Graf č. 10 Někdo ze spolužáků/spolužaček tě prudil	60
Graf č. 11 Někdo ze spolužáků/spolužaček ti hrubě nadával	61
Graf č. 12 Některý z učitelů se k tobě choval hrubě a urážlivě	62
Graf č. 13 Některý ze spolužáků ti vzal nějakou tvou osobní věc, aby tě tím trápil	63
Graf č. 14 Některý ze spolužáků tě napadl	64
Graf č. 15 Některý z učitelů tě uhodil	65
Graf č. 16 Výskyt hrubých hádek a nadávek mezi žáky ve škole v posledním roce	67
Graf č. 17 Výskyt hrubého napadání a rvaček mezi žáky ve škole v posledním roce	68
Graf č. 18 Výskyt úmyslného poškozování nebo ničení věcí žáků	69
Graf č. 19 Někdo z žáků nadával nebo urazil některého z učitelů tak, že to slyšeli i ostatní žáci a pak se o tom ve škole mluvilo	70
Graf č. 20 Někdo mobilem natočil někoho z učitelů a pak to poslal pro legraci jiným žákům	72
Graf č. 21 Někdo z žáků uhodil učitele, protože byl k němu nespravedlivý nebo si na něho zasedl	73

Graf č. 22	Někdo z učitelů dal pohlavek nebo jinak uhodil některého z žáků	74
Graf č. 23	Někdo z žáků schválně poškodil nějakou školní věc	75
Graf č. 24	Někdo z žáků poničil zeď školy nebo třídy	76
Graf č. 25	Jak často byl žák ve škole šikanován během posledních měsíců?	78
Graf č. 26	Jak často ses účastnil/a ve škole šikanování někoho jiného v posledních měsících?	79